

SYNTEZA

Informacja o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich w roku 2024

Rzecznik
Praw Obywatelskich

SYNTEZA

Informacja o działalności
Rzecznika Praw Obywatelskich
w roku 2024
oraz o stanie przestrzegania
wolności i praw człowieka i obywatela

RZECZNIK PRAW
OBYWATELSKICH

BIULETYN RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH 2025, nr 3

ŹRÓDŁA

Synteza Informacji o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich w roku 2024 oraz o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela

W roku 2024 r. funkcję Rzecznika Praw Obywatelskich pełnił Marcin Wiącek

Redaktor Naczelny

Stanisław Trociuk

Opracowanie

Krzysztof Michałowski, Irena Kumidor, Łukasz Starzewski, Anna Kabulska,
Katarzyna Kaleta-Sennik, Renata Gilert-Gutt, Natalia Fabisiak

Fotografie

Grzegorz Krzyżewski, archiwum BRPO

Okładka

projekt – Maciej Kuczyński

Wydawca

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
al. Solidarności 77, 00-090 Warszawa
bip.brpo.gov.pl
Infolinia: 800 676 676

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons

Warszawa 2025

ISSN 0860-7958

Oddano do składu w sierpniu 2025 r.
Podpisano do druku we wrześniu 2025 r.

Nakład: 500 egz.

Realizacja

Print Profit sp. z o.o.

Spis treści

Słowo wstępne RPO	5
Wprowadzenie	6
Kluczowe problemy	
dotyczące praw człowieka w Polsce	10
Wybory	16
Prawo do sądu i wymiar sprawiedliwości	19
Prawa osób z niepełnosprawnościami	28
Ochrona praw cudzoziemców, mniejszości i sytuacja na granicy	37
System opieki zdrowotnej i zabezpieczenia społecznego	43
Wolność słowa i wolność mediów	49
Edukacja i oświata	51
Równe traktowanie i zasada niedyskryminacji	55
Zakaz tortur i niehumanitarnego traktowania	60
Inne ważne problemy	65
Wybrane sprawy przed sądami i trybunałami	75
Trybunał Konstytucyjny	76
Sąd Najwyższy	76
Naczelny Sąd Administracyjny i sądy administracyjne	77
Trybunały międzynarodowe	79
Szczególne zadania Rzecznika Praw Obywatelskich	82
Organizacja działań Rzecznika Praw Obywatelskich	87
Biura Pełnomocników Terenowych RPO oraz Punkty Przyjęć Interesantów	88
Działalność RPO w zakresie komunikacji społecznej	91
Edukacja o prawach człowieka	94
Komisje Ekspertów	97
Działalność międzynarodowa	101
Indeks najważniejszych postulatów zmian w prawie wynikających z wystąpień RPO	107
Zestawienie wybranych zagadnień z punktu widzenia Konstytucji RP	119
Zestawienie tabel	138

Słowo wstępne RPO

Szanowni Państwo,

o powadze i autorytecie państwa decyduje w wielkiej mierze stabilność i konsekwencja w działaniu instytucji konstytucyjnych. Obywatele pragną, aby państwo chroniło ich wolności i prawa w sposób rzetelny, ciągły i przejrzysty. Tymczasem nie jest tajemnicą, że od pewnego czasu mamy z tym w naszym kraju poważne problemy. Status, działanie, a nawet legalność niektórych organów państwa budzą silne, publicznie wyrażane kontrowersje i polemiki. W efekcie część społeczeństwa czuje się zagubiona i zdezorientowana, obywatele mają problemy z oceną bieżącego stanu prawnego oraz z rozpoznaniem właściwości i rzeczywistego zakresu uprawnień poszczególnych instytucji państwowych.

Jednym z najważniejszych zadań Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w 2024 roku było to, aby – w ramach swoich ustawowych kompetencji – ten niewątpliwie deficyt stabilności i bezpieczeństwa prawnego możliwie ograniczać. Przekonać obywateli, że każda ich sprawa, każdy wniosek i zapytanie skierowane do RPO uzyska należną i kompetentną odpowiedź. Wymagało to wielkiej pracy, bo potrzeby społeczne w tym zakresie utrzymują się na niezwykle wysokim poziomie – w 2024 r. wpłynęło do Biura RPO 77 925 wniosków – ale mamy poczucie, że daliśmy radę. Wszędzie tam, gdzie było to możliwe, podejmowaliśmy sprawy do wyjaśnienia, w przypadku innych udzielaliśmy informacji do kogo można się zwrócić. Podejmowaliśmy też liczne inicjatywy i wystąpienia do właściwych organów, aby ulepszyć prawo i usprawnić działanie instytucji publicznych.

Obejmując ten urząd w 2021 roku zadeklarowałem: „Rzecznik Praw Obywatelskich powinien być niezależnym adwokatem całego społeczeństwa. Ja będę takim Rzecznikiem”. W czwartym roku urzędowania z satysfakcją mogę powiedzieć, że udaje nam się taką wizję realizować. I co najważniejsze – ta wizja się sprawdza. Dzięki temu możemy niezmiennie cieszyć się zaufaniem obywateli, którzy doceniają to, że nawet w tak dynamicznie zmieniającej się sytuacji politycznej i prawnej w kraju, możliwe jest działanie instytucji szanującej Konstytucję i reguły demokratycznego państwa oraz dobrze służącej ochronie praw jednostki.

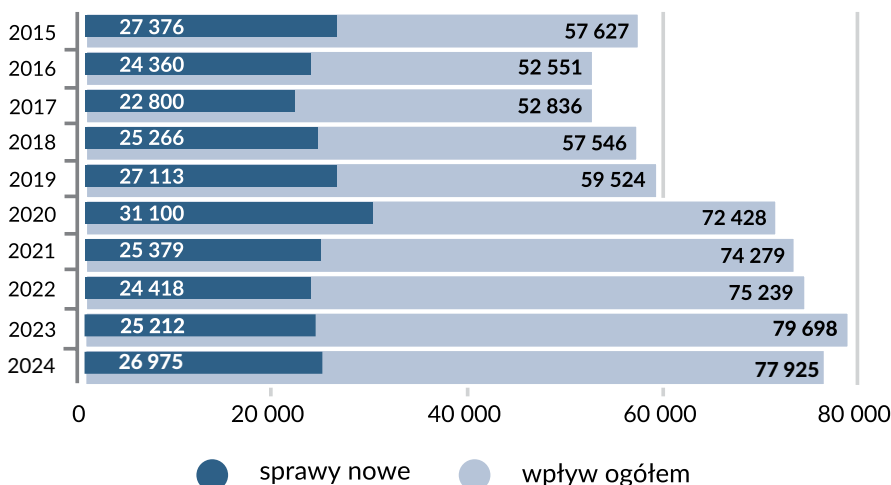
Serdecznie polecam zapoznanie się z Informacją Roczną RPO 2024, zarówno w formie niniejszej syntezy, jak i w jej pełnym wymiarze na stronie internetowej bip.brpo.gov.pl.

Marcin Wiącek
Rzecznik Praw Obywatelskich

Wprowadzenie

W 2024 r. Rzecznik Praw Obywatelskich w dalszym ciągu notował zwiększony wpływ wniosków. Wpłynęło ich 77 925 (dla porównania w 2019 r. wpływ ten osiągnął poziom 59 524 wniosków). Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich udzielili też 31 268 porad oraz informacji w formie telefonicznej oraz przyjęli na rozmowy 2227 osób podczas ich wizyt w Biurze, a także w trakcie spotkań w terenowych punktach przyjęć. W okresie objętym informacją Rzecznik podjął też z własnej inicjatywy 395 spraw.

Wykres 1. Liczba wniosków wpływających do Biura RPO w ostatnich dziesięciu latach (2015–2024). (dane do wykresu znajdują się w Tabeli 1. w zestawieniu tabel)

Utrzymujący się na wysokim poziomie wpływ wniosków był m.in. wynikiem tego, że Rzecznik może korzystać z nadzwyczajnych środków zaskarżenia, często niedostępnych dla stron postępowania sądowego (kasacja w sprawach karnych, skarga nadzwyczajna), poszerzającego się kręgu wnioskodawców zwracających się o ochronę swoich praw (wzrasta liczba spraw dotyczących cudzoziemców, w tym obywateli Ukrainy chroniących się w Polsce przed skutkami wojny). Ponadto stopień komplikacji systemu prawnego w wielu przypadkach wywołuje dezorientację w rozumieniu obowiązującego stanu prawnego. Powoduje to, że wnioskodawcy często nie oczekują od Rzecznika podjęcia czynności mających na celu ochronę ich wolności lub praw, lecz zwracają się do Rzecznika o wyjaśnienie zawłości obowiązującego prawa i ustalenie, jakie skutki po stronie wnioskodawców wywołuje to prawo. W związku z tym Rzecznik w 2024 r. w 50,1% spraw rozpatrzonych poprzestał na wskazaniu wnioskodawcom wyjaśnień oraz informacji o przysługujących środkach działania, natomiast 37% spraw zostało podjętych do prowadzenia w ramach samodzielnie prowadzonego postępowania wyjaśniającego bądź poprzez zwrócenie się o ich zbadanie do właściwych organów. Statystyka ta wskazuje na sygnalizowany w poprzednich latach i występujący wciąż problem deficytu informacji prawnej oraz poradnictwa prawnego. Stan ten w oczywisty sposób przekłada się też na poziom

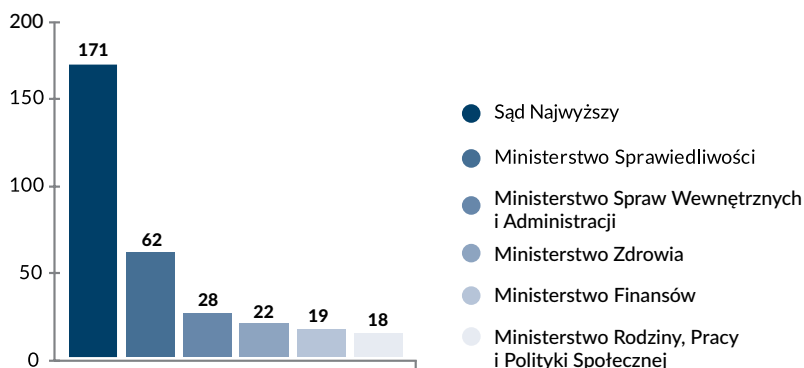
ochrony praw jednostki. Osoby nieposiadające odpowiedniej informacji prawnej oraz osoby źle poinformowane nie mogą bowiem skutecznie dochodzić ochrony swoich praw lub wolności.

■ Jakimi sprawami zajmuje się Rzecznik?

Ustawa o Rzeczniku Praw Obywatelskich wyposaża Rzecznika w uprawnienie do formułowania ocen i uwag wykraczających poza ramy sprawy indywidualnej. Potrzeba korzystania z tego środka pojawia się wówczas, gdy w toku rozpatrywania spraw indywidualnych ujawnią się problemy natury ogólnej, wskazujące na utrwalającą się praktykę stosowania prawa przez organy oraz instytucje w sposób, który narusza sferę wolności lub praw jednostki. Potrzeba taka aktualizuje się także wówczas, gdy w toku badania skarg Rzecznik dojdzie do wniosku, że źródłem naruszenia wolności lub praw jednostki nie jest wadliwe stosowanie prawa, lecz wadliwość samego prawa. W 2024 r., korzystając z przyznanых mu w tym zakresie kompetencji, Rzecznik skierował do właściwych organów 269 wystąpień problemowych, w tym 144 wystąpienia zawierające wniosek podjęcia inicjatywy prawodawczej.

Oprócz wystąpień mających charakter postulatyczny, nakierowanych na przekonanie adresata poprzez użytą w nich argumentację prawną, Rzecznik korzystał także z przyznanых mu przez ustawodawcę środków o charakterze procesowym, służących ochronie wolności lub praw jednostki. W okresie objętym informacją RPO przystąpił do 15 postępowań przed Trybunałem Konstytucyjnym, wniósł 77 skarg nadzwyczajnych do Sądu Najwyższego, a także złożył do tego Sądu 92 kasacje w sprawach karnych. Wniósł też 8 skarg do sądów administracyjnych oraz brał udział w 25 postępowaniach sądowych poprzez zgłoszenie swojego udziału bądź żądanie wszczęcia postępowania.

Wykres 2. Główni adresaci wystąpień i środków zaskarżenia wnoszonych przez Rzecznika.
(dane do wykresu znajdują się w Tabeli 2. w zestawieniu tabel)

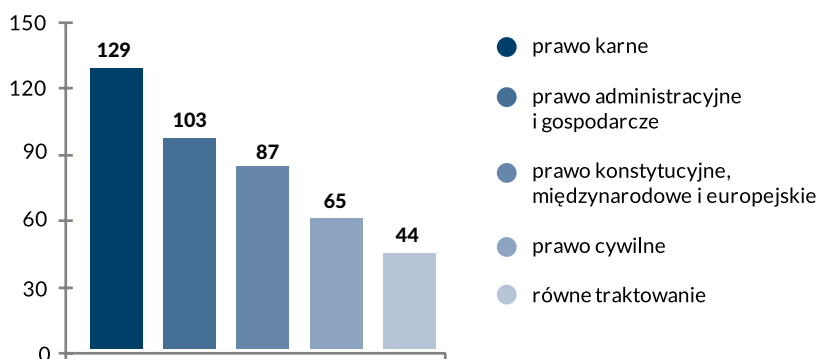
Wykonując mandat krajowego mechanizmu prewencji w rozumieniu Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Rzecznik prze-

przewodził 113 wizytacji prewencyjnych w miejscach pozbawienia wolności (w 2023 r. zostało przeprowadzonych 76 wizytacji prewencyjnych w ramach tego mechanizmu).

Rzecznik stoi także na straży realizacji zasady równego traktowania. W ramach przyznanego mu w tym zakresie mandatu nie tylko rozpoznaje kierowane do niego wnioski (w 2024 r. 703 wnioski dotyczyły równego traktowania), lecz również m.in. prowadzi badania dotyczące dyskryminacji, analizuje, monitoruje i wspiera równe traktowanie wszystkich osób.

Ustawodawca umocował ponadto Rzecznika do pełnienia roli niezależnego mechanizmu popierania, ochrony i monitorowania wdrażania Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Realizując to zadanie, RPO działa na rzecz wdrażania postanowień Konwencji poprzez kierowanie wystąpień, środków zaskarżenia, opiniowanie aktów prawnych, prowadzenie badań itp.

Wykres 3. Wiodące problematyki wystąpień o charakterze generalnym i szczególnych środków zaskarżenia w 2024 r. (dane do wykresu znajdują się w Tabeli 4. w zestawieniu tabel)

W 2024 r. ustawą o ochronie sygnalistów nałożone zostały na Rzecznika Praw Obywatelskich nowe zadania dotyczące przyjmowania zgłoszeń zewnętrznych od sygnalistów, ich wstępnej weryfikacji, przekazywania do organu właściwego w celu rozpoznania oraz podjęcia działań następczych. Rzecznik zobowiązany został również do udzielania sygnalistom porad na temat przysługującej im ochrony prawnej. Zgodnie z ustawą o ochronie sygnalistów Rzecznik będzie też na podstawie sprawozdań organów publicznych sporządzał roczne sprawozdanie i przekazywał je Sejmowi, Senatowi i Komisji Europejskiej. Przepisy ustawy o ochronie sygnalistów w zakresie dotyczącym zadań Rzecznika Praw Obywatelskich weszły w życie 25 grudnia 2024 r., stąd też szersza informacja dotycząca ich realizacji zostanie zamieszczona w następnej informacji rocznej z działalności RPO.

W 2024 r. stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich piastował Marcin Wiącek zaś stanowiska Zastępców Rzecznika zajmowali Wojciech Brzozowski, Stanisław Trociuk oraz Valeri Vachev.

Kluczowe problemy dotyczące praw człowieka w Polsce

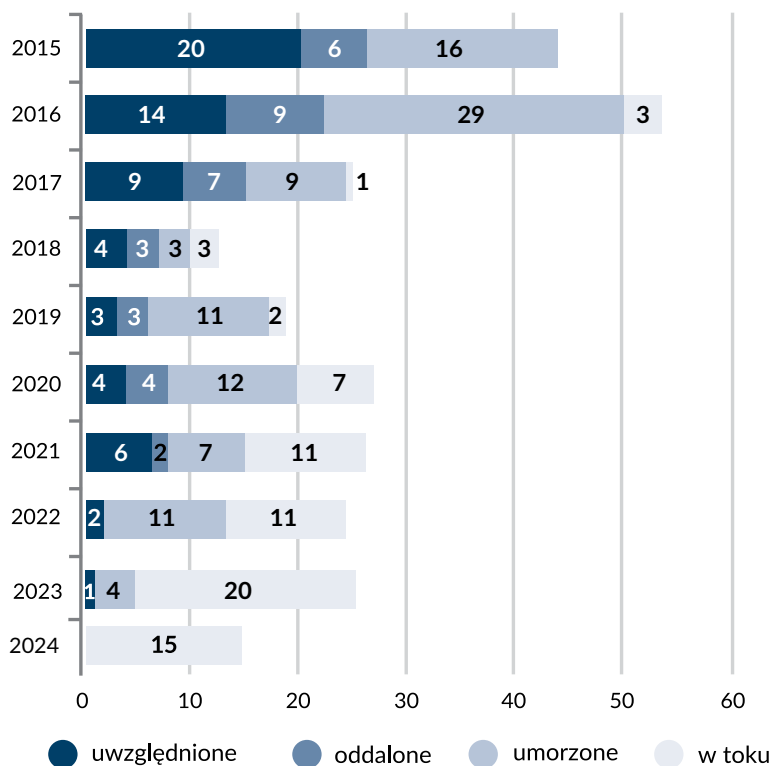
W 2024 r. stan przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela nie uległ radykalnej zmianie. W niektórych obszarach życia społecznego oraz gospodarczego można było zaobserwować poprawę, w innych natomiast został utrzymany stan niezadawalający z punktu widzenia ochrony praw jednostki. Znaczna część wniosków sformułowanych w informacji z działalności Rzecznika Praw Obywatelskich za rok 2023 zachowała więc aktualność.

W dalszym ciągu nie został rozwiązany kryzys związany z funkcjonowaniem sądów, w tym Sądu Najwyższego. Został on zapoczątkowany zmianą zasad wybierania przedstawicieli sędziów do Krajowej Rady Sądownictwa. Kolejne zmiany dotyczące funkcjonowania sądów powszechnych i administracyjnych oraz Sądu Najwyższego pogłębiły sytuację kryzysową. Zamiast poprawy funkcjonowania sądów nastąpił regres przejawiający się w coraz dłużej trwających postępowaniach sądowych, podważone zostały także gwarancje niezawisłości sędziowskiej oraz niezależności sądów. Sytuacja ta doprowadziła do wydania szeregu orzeczeń przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) oraz Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE), których wykonanie wymaga zasadniczych zmian w zakresie powoływania sędziów i działania sądów. ETPC zakwestionował także w pewnym zakresie wprowadzony do polskiego porządku prawnego model nadzwyczajnego środka zaskarżenia (przysługującego także Rzecznikowi Praw Obywatelskich) w postaci skargi nadzwyczajnej. Wyroki europejskich trybunałów nie zostały w dalszym ciągu wykonane, co pogłębia chaos prawny, prowadzi do przedłużania postępowań sądowych (w wielu przypadkach postępowania zaczynają się od ustalenia, czy skład orzekający sądu odpowiada standardom wypracowanym w orzecznictwie europejskim), a także rodzi spory o to, czy i jaki skutek prawny wywiera orzeczenie sądowe wydane w składzie sędziowskim nieodpowiadającym tym standardom.

Europejski Trybunał Praw Człowieka zakwestionował również (sprawy *Xero Flor przeciwko Polsce* oraz *M.L. przeciw Polsce*) funkcjonowanie Trybunału Konstytucyjnego orzekającego w składach z udziałem osób powołanych z naruszeniem prawa. W efekcie udział osób nieuprawnionych do orzekania w TK jest uznawany przez istotną część uczestników życia publicznego, w tym liczne sądy, za podważający moc prawną orzeczeń wydanych w nieprawidłowym składzie. Ponadto wyroki Trybunału Konstytucyjnego, także korzystne z punktu widzenia ochrony praw obywateli, nie są publikowane, do czego brak jest podstaw prawnych. Uchwalona w tym zakresie ustawa, wprowadzająca zmiany, nie weszła w życie, gdyż w trybie kontroli prewencyjnej została skierowana przez Prezydenta RP do Trybunału Konstytucyjnego.

Wciąż nie została uchylona wprowadzona do prawa karnego zmiana pozwalająca w procesie karnym orzekać karę dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie. Oznacza to dalsze utrzymywanie w mocy przepisu, który narusza, wynikający z Konstytucji oraz wiążącego Polskę prawa międzynarodowego, zakaz okrutnego i niehumanitarnego karania.

Wykres 4. Rozpatrzone przez Trybunał Konstytucyjny wnioski: o stwierdzenie niezgodności przepisów z Konstytucją, skargi konstytucyjne oraz wnioski i pytania prawne, do których przystąpił Rzecznik w latach 2015–2024 r. (dane do wykresu znajdują się w Tabeli 5. w zestawieniu tabel)

Nie doszło do poprawy sytuacji w zakresie wielokrotnie sygnalizowanego problemu dotyczącego nadmiernej długości stosowania tymczasowego aresztowania. Problemu tego, zdiagnozowanego zarówno w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak też w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, nie udało się dotychczas rozwiązać. Obowiązujące przepisy w dalszym ciągu nie określają, w sposób precyzyjny, przesłanek przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania, pozwalających przewidzieć jego maksymalny termin po pierwszym wyroku sądu pierwszej instancji. Zezwalają również na stosowanie tymczasowego aresztowania wyłącznie z uwagi na surowość kary grożącej podejrzanemu.

Występuje systemowy problem polegający na stosowaniu przez funkcjonariuszy Policji oraz innych uprawnionych służb nadmiernych i nieuzasadnionych środków przymusu bezpośredniego, przede wszystkim kajdanek, podczas realizacji czynności procesowych oraz konwojowania. Wobec osób pozostających pod władztwem funkcjonariuszy w sposób rutynowy stosowane są kajdanki (w tym kajdanki zespolone), mimo że przepisy prawa nakładają na funkcjonariuszy obowiązek indywidualizacji tych środków, a więc każdorazowo wymagane jest ustalenie potrzeby

i sposobu ich użycia w zależności od okoliczności. Stosowanie bez uzasadnionej potrzeby kajdanek, w tym kajdanek zespolonych, wobec osób zatrzymanych i tymczasowo aresztowanych prowadzi do naruszenia zakazu poniżającego traktowania.

Wizytacje przeprowadzane przez Rzecznika wykazały, że zastane warunki bytowe w celach przejściowych powodują, że osoby w nich osadzone mogą zasadnie podnosić zarzuty niehumanitarnego traktowania.

Nie uległ poprawie stan prawny dotyczący niejawnych form ingerencji Policji oraz innych uprawnionych służb w prawo do prywatności oraz wolność komunikowania się. W dalszym ciągu nie został wykonany wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2014 r., w związku z tym obowiązujące prawo pozwala na bardzo szerokie stosowanie kontroli operacyjnej oraz niczym nieograniczone pobieranie danych telekomunikacyjnych, pocztowych i internetowych. Przy czym prawo to nie gwarantuje efektywnej i niezależnej kontroli pozyskiwania przez służby informacji i danych. Pomimo upływu prawie 20 lat od jego wydania, nie zostało wykonane postanowienie sygnalizacyjne Trybunału Konstytucyjnego wskazujące na potrzebę wprowadzenia obowiązku informowania przez Policję oraz inne służby danej osoby o bezskutecznej, zakończonej kontroli operacyjnej wobec niej prowadzonej, jeśli nie są podejmowane już dalsze czynności procesowe. Ustawodawca nie wykonał również wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 28 maja 2024 r. w sprawie *Pietrzak, Bychawska-Siniarska i inni przeciwko Polsce*.

Wciąż trwa kryzys migracyjny wywołany przez władze Białorusi na granicy polsko-białoruskiej. W dalszym ciągu też, w stosunku do cudzoziemców nielegalnie przekraczających granicę, stosowana jest praktyka polegająca na zawracaniu ich do linii granicznej. Oparta jest ona na przepisach rozporządzenia, które nie tylko wykracza poza granice upoważnienia ustawowego, lecz w stosunku do osób zamierzających ubiegać się o status uchodźcy narusza międzynarodowe zobowiązania Polski i regulacje krajowe. Orzecznictwo sądów administracyjnych w tych sprawach potwierdza stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich.

W 2024 r. utrzymywany był także, poprzez wydawanie kolejnych rozporządzeń, czasowy zakaz przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy z Białorusią. Dlatego pozostaje aktualne stanowisko Rzecznika, że przepisy ustawy o ochronie granicy państwowej w zakresie, w jakim nie określają maksymalnego terminu, w jakim można ustanowić zakaz przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej, naruszają w sposób niedopuszczalny konstytucyjną wolność poruszania się po terytorium Polski. Przepisy te dają bowiem ministrowi wydającemu rozporządzenie całkowitą dowolność w określaniu czasowych aspektów ograniczenia tej konstytucyjnej wolności w sytuacji, gdy czynić to powinna ustawa.

Nie został dotychczas wykonany wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2016 r. stwierdzający, że Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, do której zadań należy stanie na straży interesu publicznego oraz wolności słowa, została pozbawiona wpływu na obsadę organów kierujących publiczną radiofonią i telewizją. Zadania Rady w tym

zakresie przejął, pozbawiony przymiotu apolityczności, pozakonstytucyjny organ w postaci Rady Mediów Narodowych. W związku z tym w dalszym ciągu stan prawny dotyczący funkcjonowania jednostek publicznej radiofonii i telewizji nie odpowiada standardom konstytucyjnym. Nie gwarantuje on bowiem apolitycznego procesu wyłaniania osób wchodzących w skład organów publicznej radiofonii i telewizji.

Nie zostały także odwrócone, wprowadzone w 2016 r., zmiany powodujące, że obsada wyższych stanowisk w służbie cywilnej odbywa się z pominięciem zasady otwartego i konkurencyjnego naboru. W związku z tym wciąż obowiązuje w tym zakresie stan prawny naruszający konstytucyjny standard dostępu obywateli polskich do służby publicznej na jednakowych zasadach.

Konieczne jest wykonanie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 12 grudnia 2023 r., w którym stwierdzono naruszenie przez Polskę prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego w związku z brakiem możliwości instytucjonalizacji związków osób tej samej płci (*Przybyszewska i inni przeciwko Polsce*). ETPC wskazał, że dobór środków służących wykonaniu jego orzeczenia należy do polskich władz, przy czym jednocześnie sformułował pewne minimalne standardy, jakim powinien odpowiadać związek osób tej samej płci.

Stałym problemem w Polsce pozostaje dostęp osób o niskich dochodach do mieszkań. W gminach tworzone są długie listy osób oczekujących na otrzymanie lokalu mieszkalnego z zasobów komunalnych, gminy nie posiadają też wystarczającego zasobu lokalowego umożliwiającego wykonanie prawomocnych sądowych orzeczeń eksmisyjnych w sytuacji, gdy z orzeczenia sądowego wynika obowiązek dostarczenia lokalu socjalnego osobom eksmitowanym. Nie jest więc realizowana konstytucyjna dyrektywa wspierania rozwoju budownictwa socjalnego.

Zbyt niskie kryteria dochodowe świadczeń socjalnych powodują, że wiele rodzin pozostaje poza systemem wsparcia. Określone w przepisach dotyczących pomocy socjalnej mechanizmy oraz terminy weryfikacji kryteriów dochodowych i wysokości świadczeń wymagają modyfikacji, gdyż nie uwzględniają występujących czynników inflacyjnych. W rezultacie rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej często nie uzyskują w odpowiednim momencie wystarczającej pomocy ze strony władz publicznych.

Skargi wpływające do Rzecznika wskazują też, że wciąż występuje problem długotrwałości postępowań w sprawach dotyczących wydania orzeczenia o niepełnosprawności. Skutkiem tego jest niemożność korzystania przez osoby z niepełnosprawnością z przysługujących im uprawnień. Niesprawna procedura orzekania powoduje, że osoby te nie mogą realizować konstytucyjnego prawa do pomocy w zabezpieczeniu społecznym, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej. Ponadto odpowiednie zagwarantowanie osobom z niepełnosprawnościami ich wolności i praw, w tym godności, wymaga wprowadzenia systemu asystencji osobistej, a także zniesienia instytucji ubezwłasnowolnienia w obecnym kształcie.

Zagrożenia dla ochrony praw dzieci wynikają z braku dostępności pieczy zastępczej. Brak możliwości wykonania orzeczenia sądu opiekuńczego o umieszcze-

niu dziecka w pieczy zastępczej z powodu braku wolnych miejsc nie tylko podważa zaufanie do wymiaru sprawiedliwości, lecz narusza też prawa dziecka. Sytuacja ta prowadzi do tego, że pomimo kierunkowo słusznych rozwiązań legislacyjnych, zwiększających ochronę dzieci przed przemocą, pozostają one w niebezpiecznym dla nich środowisku.

Aktualny pozostaje problem zbyt długiego czasu udzielania świadczeń zdrowotnych przez lekarzy zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych, z przekroczeniem dobowych i tygodniowych norm czasu pracy oraz z naruszeniem przepisów dotyczących odpoczynku. Zamiana zatrudnienia na podstawie umowy o pracę na kontrakt pozwala na ominięcie tych norm i załagodzenie braków kadrowych. Równocześnie jednak zwiększa ryzyko popełnienia błędu przez lekarza i obniżenia jakości opieki medycznej. Zjawisko to wiąże się z występującym od lat problemem braku odpowiedniej liczby lekarzy i personelu pielęgniarstwa oraz niedofinansowaniem systemu świadczeń zdrowotnych udzielanych ze środków publicznych. W efekcie dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych pozostaje utrudniony i nie odpowiada standardowi konstytucyjnemu.

W sprawach dotyczących ochrony środowiska w dalszym ciągu nie zostały zmienione przepisy dotyczące planów urządzenia lasu. Pomimo wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej ustawodawca nie otworzył drogi sądowej do kontroli legalności sporządzanych planów.

W sprawach podatkowych skomplikowany i kazuistyczny system obowiązujących przepisów powoduje, że podatnicy nie są w stanie ustalić w sposób niebudzący wątpliwości zakresu ciążących na nich obowiązków podatkowych. Rodzi to spory z aparatem skarbowym prowadzone przed sądami administracyjnymi i podważa zaufanie do państwa i stanowionego prawa.

W dużej części wymienione problemy stanowiły przedmiot informacji Rzecznika o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela już w minionych latach. Wciąż jednak nie zostały one rozwiązane, stanowią zaś bezpośrednią przyczynę skarg kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich w kolejnych latach. Rozwinięcie tych problemów, a także innych zagadnień będących przedmiotem działalności Rzecznika w 2024 r. zawiera część szczegółowa informacji o działalności Rzecznika w 2024 r.

W niniejszej publikacji umieszczamy w nawiasach oznaczenia numerów spraw, pod którymi są one prowadzone w Biurze RPO. Osoby zainteresowane pogłębieniem tematu, mogą zasięgnąć pełniejszej informacji w biurze powołując się na ten numer lub odszukać sprawę na stronie internetowej bip.brpo.gov.pl.

Wybory

Rok 2024 był rokiem wyborczym, w którym obywatele wybierali posłów do Parlamentu Europejskiego oraz swoich przedstawicieli w samorządzie lokalnym. Do Rzecznika wpływały skargi dotyczące tej tematyki.

■ Problemy związane z głosowaniem korespondencyjnym

Wyborcy zwracali uwagę na brak procedury postępowania z kartami wyborczymi lub referendalnymi otrzymanymi w ramach głosowania korespondencyjnego, lecz nieodesłanymi. Wskazywali, że zgodnie z wykładnią Państwowej Komisji Wyborczej, zniszczenie własnej karty do głosowania w wyborach lub referendum podlega karze i pytali się jak mają w takiej sytuacji postępować. RPO wystąpił w tej sprawie do Przewodniczącego PKW.

Przewodniczący PKW poinformował, że brak jest podstaw prawnych do przekazywania przez wyborców (osoby uprawnione do udziału w referendum) kart do głosowania nieodesłanych właściwej obwodowej komisji wyborczej do urzędu gminy lub do Delegatury Krajowego Biura Wyborczego. Ponadto PKW nie jest uprawniona do określania procedury postępowania wyborców z kartami do głosowania, których w związku ze swoją świadomą decyzją nie chcą oni odesłać do właściwej komisji wyborczej. Ta kwestia powinna zostać uregulowana ustawowo. (VII.602.3.2021)

■ Dostępność wyborów dla osób z niepełnosprawnościami

Dostępność wyborów dla osób z różnymi niepełnosprawnościami jest od wielu lat przedmiotem działań RPO. Pomimo wysiłków organów władzy publicznej na poziomie ustawodawstwa oraz postępujących prac na poziomie samorządu terytorialnego, problem braku szerokiej dostępności wyborów i trudności z korzystaniem z praw wyborczych przez tę grupę obywateli pozostaje aktualny i wciąż ma charakter systemowy. Kluczowa jest dostępność lokali wyborczych, co wymaga dalszych skoordynowanych wysiłków.

Przed wyborami samorządowymi Rzecznik zwrócił się do władz lokalnych o zapoznanie się z uwagami sformułowanymi m.in. w raporcie z przeprowadzonej kontroli lokali wyborczych ze statusem lokalu dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnością oraz jak najszerze ich uwzględnienie. Rzecznik zachęcił też do zaznajomienia lub wyposażenia członków obwodowych komisji wyborczych w arkusze oceny stosowane podczas kontroli. (VII.602.6.2014)

Temat dostępności wyborów oraz biur poselskich i senatorskich był również przedmiotem jednego z posiedzeń Komisji Ekspertów ds. Osób Głuchych.

Nadal nie wszystkie lokale wyborcze są w pełni dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami

■ Kontrola lokali wyborczych ze statusem lokalu dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnością – raport

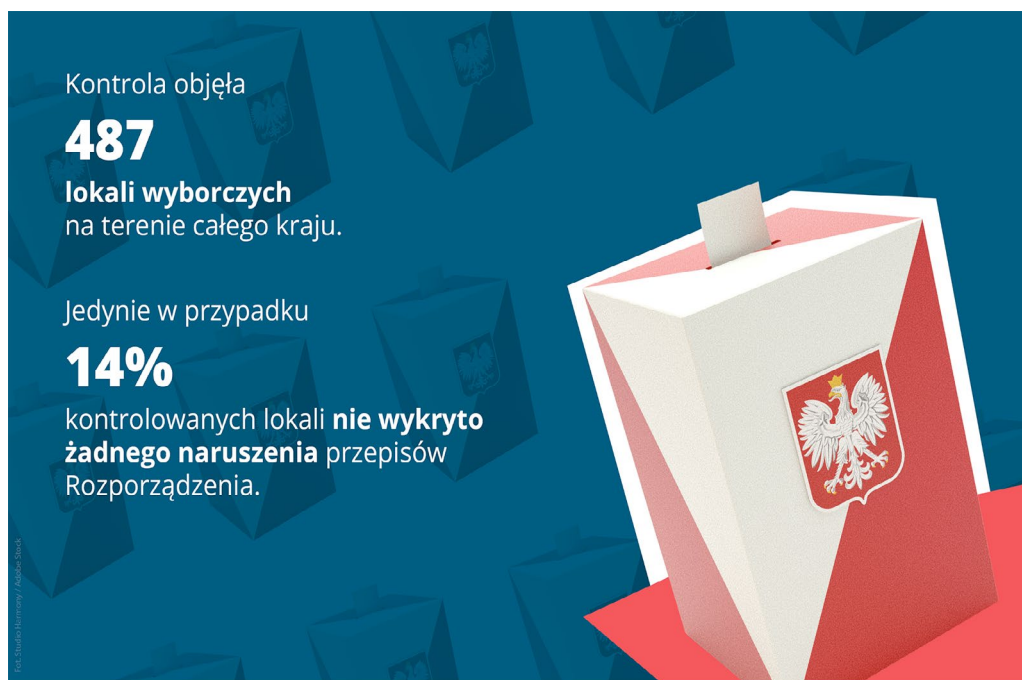
Podobnie jak w poprzednich latach – w wyborach do Parlamentu Europejskiego i samorządowych pracownicy Biura RPO dokonali kontroli wybranych lokali wyborczych oznaczonych jako lokale dostosowane do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością. RPO zachęcił do włączenia się w inicjatywę wszystkie osoby, którym bliska jest idea wyborów dostępnych dla wszystkich. W kontrolę zaangażowało się 175 społeczników. Poza znacznym zwiększeniem liczby kontrolowanych lokali i zakresu terytorialnego kontroli, doprowadziło to do wzmocnienia społeczności osób skupionych wokół idei powszechnych i równych wyborów.

Pracownicy Biura RPO i przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego dokonali oceny dostępności 487 lokali wyborczych. Jedynie w przypadku 67 z nich nie zidentyfikowano żadnego uchybienia. Przeprowadzone kontrole pozwoliły na zwrócenie uwagi na najczęstsze problemy, tj. brak dodatkowego oświetlenia w miejscu głosowania, brak odpowiednio dostosowanych dwóch wysokości miejsca do głosowania, nieodpowiednia wysokość zawieszenia obwieszczeń i informacji Państwowej Komisji Wyborczej, brak wyróżnienia krawędzi stopni schodów i progów, zbyt wysokie urny wyborcze, śliskie posadzki, nieoznaczenie przeźroczystych przegród w lokalu wyborczym. Stwierdzone uchybienia w zdecydowanej większości nie dotyczyły

barier architektonicznych budynków, odnosiły się natomiast do samej organizacji lokalu wyborczego.

Kontrola wykazała, że w otoczeniu 121 (25%) lokali wyborczych znajdowały się bariery utrudniające dotarcie do budynku. Stan dostępności lokali wyborczych wciąż wymaga poprawy, a proaktywna postawa, np. wyposażanie lokali wyborczych w szkła powiększające do użytku wyborców, czy też przygotowanie i oznaczenie toalet przystosowanych dla osób z niepełnosprawnościami, może skutecznie przyczynić się do realizacji tego celu.

We wnioskach pokontrolnych wskazano potrzebę przywiązywania większej wagi do kwestii przygotowania lokalu wyborczego przez wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. W wielu przypadkach członkom komisji wyborczych nie zapewniono szkoleń, odpowiedniej infrastruktury i narzędzi do przeprowadzenia głosowania w sposób zgodny z wymogami prawnymi.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Raport „Lokale wyborcze dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami w wyborach samorządowych i w wyborach do Parlamentu Europejskiego”

■ Brak możliwości głosowania w wyborach samorządowych przez osoby pozbawione wolności

Osoby pozbawione wolności, mimo posiadania przez nie prawa wybierania, nie mogły głosować w wyborach samorządowych. Z głosowania wyklucza je brak posiadania statusu stałego mieszkańca gminy, na terenie której odbywają karę. Z kolei w stałym miejscu zamieszkania nie mogą głosować z uwagi na pozbawienie wolności.

Rzecznik Praw Obywatelskich podnosi tę, wracającą przy kolejnych wyborach samorządowych, kwestię już od 2016 r. W 2024 roku ponownie napisał w tej sprawie do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej.

Dyrektor wyjaśnił, że procedura jest opracowana w oparciu o obowiązujące przepisy. Służba Więzienna z dniem ogłoszenia zarządzenia wyborów zapewnia sprawną organizację i przebieg głosowania w wyborach przeprowadzanych w odrębnych obwodach głosowania utworzonych w jednostkach penitencjarnych oraz ich oddziałach zewnętrznych, respektując prawa osób pozbawionych wolności. (VII.602.72.2015)

■ Przypadki odmowy prawa do głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego

Obywatele skarżyli się na odmowy wydania im w Polsce kart do głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego, w sytuacji usunięcia ich ze spisu wyborców w związku z ujęciem ich na liście wyborców w innym państwie członkowskim UE. Rzecznik wystąpił do Ministra Cyfryzacji o rozważenie nowelizacji, która wprowadzałaby obowiązek informowania obywateli RP o wykreśleniu ich ze spisu wyborców w związku z ujęciem ich na liście wyborców innego państwa Unii Europejskiej.

Minister wskazał, że Polska nie dysponuje możliwościami, ani technicznymi, ani prawnymi pozwalającymi na weryfikację danych otrzymywanych z innych krajów UE pod kątem ich rzetelności, poprawności czy aktualności. Wyjaśnił też, że zmiana wyłącznie na poziomie przepisów krajowych może nie przynieść oczekiwanych rezultatów. (VII.602.76.2024)

Prawo do sądu i wymiar sprawiedliwości

Nadal nierozwiązany pozostaje jeden z najważniejszych problemów dotyczących ochrony wolności i praw człowieka w Polsce, a mianowicie brak wystarczających gwarancji niezależności władzy sądowniczej i niezawisłości sędziów. Niewykonane pozostają wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

■ Status sędziów powołanych w latach 2018–2024 na wniosek wadliwie ukształtowanej KRS

14 października 2024 r. Komisja Wenecka i Dyrektoriat Generalny ds. Praw Człowieka Rady Europy wydały opinię na temat europejskich standardów regulujących status sędziego. Stwierdzono, że osoby powołane na wniosek wadliwie ukształtowanej Krajowej Rady Sądownictwa na urzędy sędziowskie w latach 2018–2024 są sędziami, więc chronią ich konstytucyjne i europejskie gwarancje nieusuwalności, choć zarazem ich powołania są obciążone wadą prawną, która wymaga rozwiązań

systemowych. Rzecznik zwrócił się do Prezesa Rady Ministrów o ustosunkowanie się do opinii i uwzględnienie jej zaleceń w pracach nad reformą porządkującą status sędziów powołanych w latach 2018–2024 oraz wydanych przez nich orzeczeń. Podkreślił, że pozbawione podstaw jest założenie, że osoby powołane na stanowiska sędziowskie od 2018 r. nie są sędziami, a wydawane przez nich orzeczenia są orzeczeniami nieistniejącymi.

Z opinii Komisji Weneckiej wynika w szczególności – co jest zbieżne ze stanowiskiem RPO – że z wyroków ETPC i TSUE nie można wywodzić tezy, zgodnie z którą powołania sędziowskie czy orzeczenia nie istnieją (nie wywołały skutków prawnych). Skutek tych wyroków jest inny, a ich wykonanie powinno polegać na stworzeniu podstaw ustawowych służących uregulowaniu statusu sędziów powołanych od 2018 r., a także umożliwiających w szczególnych okolicznościach wzruszenie wyroku w stosownej procedurze. Podstawy ustawowe, o których mowa, powinny respektować konstytucyjne wymogi odnoszące się do statusu sędziowskiego (zwłaszcza art. 180 ust. 2 Konstytucji), a także stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych.

Minister Sprawiedliwości odpisał, że opinia Komisji Weneckiej dotyczy istotnej materii, jaką jest rodzaj mechanizmu prawno-ustrojowego, na mocy którego może zostać dokonane uporządkowanie sytuacji ustrojowej w polskim wymiarze sprawiedliwości. Zapewnił, że wszystkie rekomendacje i uwagi Komisji Weneckiej będą przedmiotem wnikliwej analizy w toku dalszych prac nad przywróceniem ładu konstytucyjnego w wymiarze sprawiedliwości, tak by uczynić im zadość w możliwie największym stopniu, determinowanym regułami ustrojowymi sądownictwa i ramami systemu prawnego. (VII.510.48.2024)

■ **Konieczność zmiany obecnego kształtu instytucji skargi nadzwyczajnej**

Od ponad sześciu lat funkcjonuje skarga nadzwyczajna – nadzwyczajny środek zaskarżenia prawomocnych orzeczeń. Umożliwia ona wyeliminowanie z obrotu prawomocnych orzeczeń, które są rażąco niesprawiedliwe i niezgodne z prawem, godząc w wolności i prawa człowieka. Kształt skargi nadzwyczajnej od chwili jej wprowadzenia budził wątpliwości, a RPO formułował uwagi na tle praktyki jej funkcjonowania.

Najbardziej kontrowersyjną kwestię stanowił termin, w jakim dopuszczalne jest wniesienie skargi nadzwyczajnej, który pozwalał na wzruszenie prawomocnych orzeczeń sprzed prawie 25 lat. Zdaniem Rzecznika skarga nadzwyczajna jest możliwa do pogodzenia z zasadą pewności obrotu prawnego i zasadą powagi rzeczy osądzonej pod warunkiem, że nie będzie wykorzystywana w sposób arbitralny ani jako rutynowe narzędzie do naprawiania wszelkich przypadków błędnej wykładni prawa, lecz jako wyjątkowy instrument wzruszania orzeczeń obciążonych fundamentalnymi wadami prawnymi, których nie da się naprawić w inny sposób.

W 2024 roku Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł 77 skarg nadzwyczajnych

Ponadto w wyroku z 23 listopada 2023 r. w sprawie *Wałęsa przeciw Polsce* (skarga nr 50849/21) Europejski Trybunał Praw Człowieka zakwestionował obecny kształt skargi nadzwyczajnej. Wyrok ten wymaga podjęcia prac legislacyjnych w celu zmiany przepisów dotyczących skargi nadzwyczajnej. Jego wykonanie wymaga: stworzenia gwarancji, że skarga nadzwyczajna będzie rozpoznawana przez sąd złożony z sędziów, których legalność powołania nie budzi wątpliwości; doprecyzowania przesłanek skargi; uchylecia możliwości wzruszenia prawomocnego orzeczenia z uwagi na sprzeczność ustaleń faktycznych z materiałem dowodowym; rozważenia wprowadzenia gwarancji zapobiegających instrumentalnemu wykorzystywaniu skargi nadzwyczajnej; określenia krótszego terminu do wniesienia skargi. Rzecznik zwrócił się w tej sprawie do Ministra Sprawiedliwości.

Ministerstwo odpowiedziało, że dostrzega konieczność zmian, jednak przedstawione kwestie mają wymiar wieloaspektowy i odnoszą się do zagadnień ustrojowych. Sprawę przekazano Komisji Kodyfikacyjnej Ustroju Sądów Powszechnych i Prokuratury, gdyż konieczne jest dokonanie przekrojowych zmian legislacyjnych rozwiązujących systemowe problemy wskazane w wyroku ETPC. (IV.511.23.2024)

■ Problem dochodzenia praw obywateli wobec wadliwej decyzji podatkowej po upływie terminów przedawnienia

Obywatele pytali RPO, w jakim trybie mogą dochodzić swoich praw wobec decyzji podatkowej z kwalifikowaną wadą prawną, która nie może być weryfikowana w nadzwyczajnym trybie (stwierdzenia nieważności decyzji), z uwagi na upływ terminów przedawnienia. Rzecznik powziął wątpliwość, czy obowiązujące regulacje postępowania podatkowego są zgodne ze standardami konstytucyjnymi, a w szczególności prawem do sądu i prawem do odszkodowania za niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. Istota problemu nie dotyczy wyeliminowania wadliwej ostatecznej decyzji administracyjnej (podatkowej) z obrotu prawnego – w drodze stwierdzenia jej nieważności lub wznowienia postępowania – ale możliwości uzyskania potwierdzenia, że decyzja ta wydana została z naruszeniem prawa. Warunkiem zainicjowania postępowania odszkodowawczego jest bowiem uzyskanie prejudykatu w stosownym postępowaniu. W zasadzie jest to niemożliwe co do decyzji wydanych później niż 5 lat od dnia jej doręczenia. RPO zwrócił się w tej sprawie do Ministra Finansów i poprosił o stanowisko i rozważenie zainicjowania zmian legislacyjnych.

W odpowiedzi Minister wskazał, że obowiązująca konstrukcja przepisu art. 249 § 1 pkt 1 Ordynacji podatkowej, określająca czasową granicę możliwości uruchomienia procedury stwierdzenia nieważności decyzji ostatecznej, powyżej której prowadzenie takiego postępowania jest niedopuszczalne, nie narusza możliwości realizacji przez podatnika jego praw podmiotowych – tj. prawa do sądu oraz prawa uzyskania odszkodowania za niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej i obecnie nie zachodzi potrzeba zmiany tego przepisu. (V.511.462.2023)

■ Kara dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości warunkowego przedterminowego zwolnienia

Od 1 października 2023 r., wymierzając karę dożywotniego pozbawienia wolności sądy mogą orzec zakaz warunkowego przedterminowego zwolnienia. Takie rozwiązanie, przyjęte w art. 77 § 3 i 4 Kodeksu karnego, jest nie tylko sprzeczne z zakazem okrutnego i niehumanitarnego karania, ale także z utrwalonym w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka rozumieniem tego zakazu wyrażonego w art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W 2023 roku, w odpowiedzi na ostatnie wystąpienie na ten temat, Minister Sprawiedliwości poinformował, że nie prowadzi prac legislacyjnych w tym zakresie. RPO zwrócił się ponownie do Ministra Sprawiedliwości o zajęcie stanowiska wobec przedstawionych racji oraz o rozważenie zainicjowania prac legislacyjnych odnoszących się do całości problemu.

Minister, dostrzegając potrzebę dokonania przeglądu obecnych regulacji i ewentualnych zmian prawa karnego, zapowiedział powołanie komisji kodyfikacyjnej. W ramach prac tej komisji nastąpi gruntowna ocena obecnie obowiązującego modelu prawa karnego materialnego i procesowego. Podnoszone przez Rzecznika postulaty będą wówczas przedmiotem analizy także pod kątem realizacji w prawie karnym standardów konstytucyjnych i konwencyjnych. Niezależnie od tego Mini-

ster Sprawiedliwości rozważa możliwość zainicjowania odrębnego procesu legislacyjnego, zmierzającego do wprowadzenia najpilniejszych zmian prawa karnego. Regulacje dotyczące kary dożywotniego pozbawienia wolności również zostaną wzięte pod uwagę. (II.510.569.2023)

■ Umożliwienie wznowienia postępowania mandatowego

Do Rzecznika wpływały wnioski dotyczące możliwości wznowienia postępowania mandatowego. Zgodnie z obowiązującymi przepisami tylko odmowa przyjęcia mandatu otwiera możliwość przedstawienia przez obwinionego przed sądem wszystkich okoliczności zdarzenia świadczących na jego korzyść. Przyjęcie mandatu nie powinno wiązać się z pozbawieniem prawa do sądowej kontroli decyzji organu pozasądowego o przyznanej grzywnie. Dziś nie ma możliwości uchylenia prawomocnego mandatu karnego, gdy przy jego wymierzaniu funkcjonariusz dopuścił się rażącego naruszenia prawa. Powinno być to możliwe, gdy w związku z nałożeniem mandatu dopuszczono się czynu zabronionego mającego wpływ na postępowanie lub gdy po uprawomocnieniu się mandatu ujawnią się nowe dowody, świadczące, że ukarany nie popełnił czynu. Rzecznik zwrócił się w tej sprawie do Ministra Sprawiedliwości.

W odpowiedzi Minister poinformował, że postulat zmiany art. 101 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, w zakresie rozszerzenia podstaw do wznowienia postępowania mandatowego, zostanie rozpatrzony w toku prowadzonych w resorcie sprawiedliwości prac zmierzających do nowelizacji Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. (II.510.873.2023)

■ Problem współwystępowania kilku postanowień spadkowych stwierdzających nabycie spadku po tej samej osobie

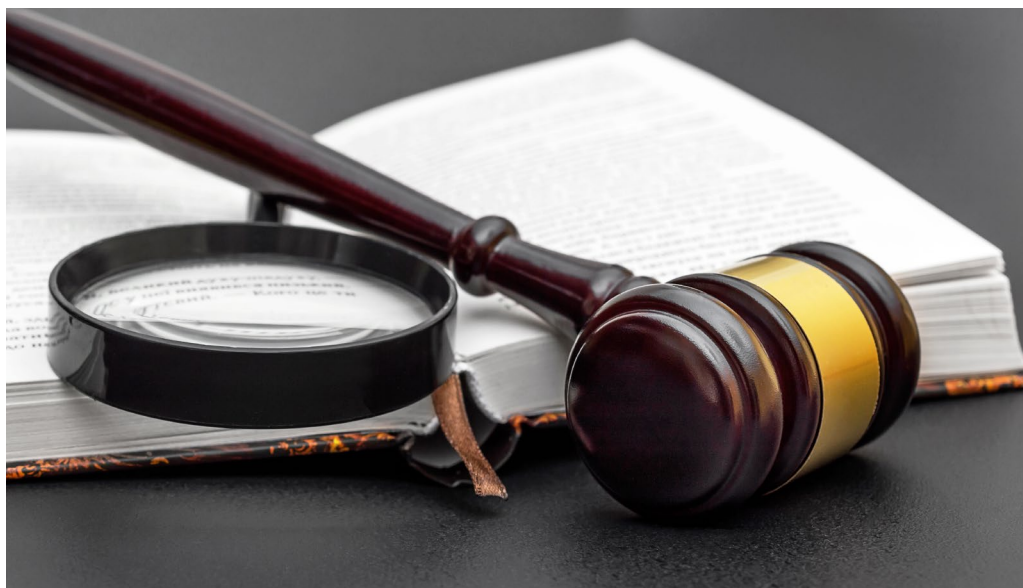
Problem współwystępowania w obrocie prawnym kilku prawomocnych postanowień sądowych stwierdzających nabycie spadku po tej samej osobie jest wciąż aktualny i wymaga systemowego rozwiązania. Rzecznik występował już w tej sprawie do Ministra Sprawiedliwości. Mimo, że w 2022 r. odbyło się spotkanie robocze z udziałem przedstawicieli MS i BRPO to jednak nie doszło do uchwalenia przepisów rozwiązujących problem. Tymczasem do Rzecznika nadal wpływają wnioski w sprawach związanych z tym zagadnieniem. Dlatego w 2024 r. Rzecznik ponownie wystąpił w tej sprawie do MS.

Minister poinformował, że Instytut Wymiaru Sprawiedliwości opracował opinię dotyczącą m.in. przyczyn problemu i na podstawie jej wniosków przystąpiono do prac legislacyjnych. W połowie 2024 r. został opracowany projekt nowelizacji m.in. Kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którym uchylenie drugiego (wadliwego) postanowienia spadkowego po tej samej osobie będzie możliwe w każdym czasie, z urzędu przez sąd, przy czym nie będzie konieczny wniosek strony bądź podmiotu uprawnionego. Przebieg dalszych prac legislacyjnych będzie monitorowany przez Rzecznika. (IV.511.221.2020)

■ Konieczność zmiany systemu wynagradzania biegłych sądowych

Uzależnienie wysokości stawek biegłych sądowych od kwoty bazowej dla osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, która od lat nie jest waloryzowana, powoduje, że wynagrodzenia biegłych są niewspółmiernie niskie w stosunku do nakładu pracy oraz wymaganej wiedzy. Sytuację poprawiłoby odniesienie wynagrodzenia biegłych do wysokości przeciętnego wynagrodzenia. Rzecznik poprosił Ministra Sprawiedliwości o analizę tej problematyki i rozważenie nowelizacji przepisów.

Minister poinformował, że trwają prace nad kompleksowym uregulowaniem ustawowym problematyki ustanawiania biegłych sądowych. Obejmują one również kwestie ustalenia zasad wynagradzania biegłych. W resorcie ponadto podjęto prace nad zmianą rozporządzeń MS, w których planuje się przywrócenie możliwości dokumentowania przez biegłych wydatków za pomocą oświadczenia, a nie tylko za pomocą faktur lub rachunków. (II.7002.2.2022)

RPO wystąpił do Ministra Sprawiedliwości w sprawie potrzebnych zmian w systemie wynagradzania biegłych sądowych

■ Zaskarżenie czynności zatrzymania prawa jazdy podjętej przez policjanta

Kierowcy skarżyli się do RPO, że na zatrzymanie prawa jazdy przez policjanta nie przysługuje skarga do sądu administracyjnego. Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Ministra Infrastruktury o rozważenie zainicjowania prac legislacyjnych w tym zakresie.

Minister poinformował, że wdrożenie postulowanej inicjatywy byłoby dodatkowym biurokratycznym rozwiązaniem, znacząco obniżającym skuteczność oddziaływania środków mających służyć poprawie bezpieczeństwa ruchu na drogach. Dbłość o jednostkowe prawo osób godzących w porządek prawny nie może przysłonić prawa ogółu obywateli do bezpiecznego korzystania z dróg. Jednocześnie Minister poinformował, że uwagi RPO będą podstawą analizy podczas prac legislacyjnych nad zmianą ustawy o kierujących pojazdami, związaną np. z obowiązkiem dostosowania przepisów krajowych do nowej Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie praw jazdy, która obecnie jest procedowana w Parlamencie Europejskim. (II.510.555.2023)

■ Rejestrowanie obrazu oraz dźwięku czynności procesowych podejmowanych w postępowaniu karnym

Problem rejestrowania obrazu oraz dźwięku czynności procesowych podejmowanych w postępowaniu karnym był już w przeszłości podejmowany przez Rzecznika. Zdaniem RPO czynności protokolowane w śledztwie i procesie powinny być obowiązkowo nagrywane. Zmniejszyłoby to ryzyko naruszania praw osób przestępczanych m.in. na początku śledztwa, zwłaszcza gdy nie mają obrońcy. Chroniłoby też policjantów czy prokuratorów przed pomówieniami o nadużycie uprawnień. Stanowisko Rzecznika było przedstawione Ministrowi Sprawiedliwości jednak ten prezentował pogląd, że „w obecnie obowiązującym stanie prawnym, gwarancje dla osób biorących udział w protokolowanych czynnościach procesowych, w zakresie kontrolowania ich treści, pozostają na stosunkowo wysokim poziomie. Tym samym, nie zachodzi potrzeba, aby każda czynność procesowa, bez względu na jej znaczenie dla prowadzonego postępowania karnego, musiała być rejestrowana za pośrednictwem obrazu lub dźwięku”. Resort nie planował podjęcia prac legislacyjnych w tym zakresie dlatego Rzecznik ponownie zwrócił się do MS o analizę tematu i rozważenie podjęcia stosownej inicjatywy legislacyjnej. Dotychczas Rzecznik nie otrzymał odpowiedzi w tej sprawie. (II.519.1039.2017)

■ Zakaz udziału publiczności w rozprawach

Od kilku lat wpływają skargi na zakazy wstępu publiczności na posiedzenia i rozprawy sądowe ustanawiane przez niektórych prezesów sądów, którzy uzasadniają to obawą o bezpieczeństwo sędziów oraz stron, pełnomocników czy świadków. W niektórych sądach brakuje bowiem dostatecznej liczby funkcjonariuszy policji sądowej, którzy egzekwują decyzję sądu o wydaleniu z sali osób zakłócających spokój i porządek. Prezes sądu nie powinien być zmuszany do wyboru między bezpieczeństwem sędziów a jawnością postępowania. Ponadto ustanawianie takich zakazów zarządzeniami, będących aktami prawa wewnętrznego, jest niedopuszczalne w świetle konstytucyjnego systemu źródeł prawa. Rzecznik wystąpił do ministrów sprawiedliwości oraz spraw wewnętrznych i administracji o rozważenie możliwości szybkiego kierowania dodatkowych funkcjonariuszy do ochrony rozpraw.

Resort sprawiedliwości nie podzielił stanowiska Rzecznika i poinformował, że wobec niewielkiej skali problemu obowiązujące regulacje porządkowe wydają się wystarczające. Nie zachodzi konieczność wprowadzania dodatkowego mechanizmu reagowania na zagrożenia dla spokoju i porządku w sądach. W ocenie MSWiA rozwiązanie zaproponowane przez Rzecznika powinno wyeliminować wydawanie przez sędziów zakazów wstępu na rozprawy i posiedzenia sądu publiczności w sytuacjach podyktowanych względami bezpieczeństwa. Resort poinformował też, że w przypadku podjęcia przez MS prac nad wypracowaniem nowych rozwiązań, zarówno Policja, jak i MSWiA będą aktywnie w nich uczestniczyć. (VII.613.1.2023)

■ **Prawo do drogi sądowej przy kontroli operacyjnej**

Rzecznik zgłosił udział w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie skargi konstytucyjnej dotyczącej zbadania zgodności z Konstytucją przepisu ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu. Skargę wniósł obywatel podsłuchany wskutek kontaktu z osobą, wobec której stosowano kontrolę operacyjną. RPO wniósł o uznanie, że brak prawa wniesienia zażalenia w takiej sytuacji na zgodę sądu na kontrolę rozmów telefonicznych jest niezgodny z konstytucyjnym prawem do sądu i do drogi sądowej, jej niezamykania, zaskarżania orzeczeń i decyzji oraz do dwuinstancyjności postępowania w związku z zasadą równości i proporcjonalności. Po zakończonej pozaprocessowej kontroli operacyjnej osoba poddana tej kontroli powinna mieć prawo do złożenia zażalenia na decyzje sądu w zakresie przeprowadzonych względem niego czynności operacyjnych. Z tym uprawnieniem wiązać się powinna konieczność każdorazowego poinformowania o przeprowadzonych wobec niej czynnościach operacyjnych (po ich zakończeniu). Sprawa czeka na rozpoznanie przez Trybunał Konstytucyjny. (II.510.86.2024)

■ **Dostęp do akt sprawy dla osoby zatrzymanej, której nie postawiono zarzutów, w kontekście możliwości złożenia zażalenia na zatrzymanie**

Do Rzecznika zwrócił się obywatel, który został zatrzymany, kolejnego dnia zwolniony, a następnie nie przedstawiono mu zarzutów. Mimo jego starań, nie umożliwiono mu dostępu do akt sprawy z uwagi na brak podstawy prawnej w Kodeksie postępowania karnego. Żaden przepis wprost nie zabrania takiego dostępu, ale zarazem nie ma przepisu, który by na to zezwalał. Zgodnie z Kodeksem postępowania karnego w toku postępowania przygotowawczego stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym udostępnia się akta, umożliwia sporządzanie odpisów lub kopii oraz wydaje odpłatnie uwierzytelnione odpisy lub kopie.

Zatrzymany, któremu nie przedstawiono następnie zarzutów, nie jest stroną postępowania przygotowawczego, nie uzyskuje statusu podejrzanego, a zatem nie przysługuje mu prawo dostępu do akt postępowania przygotowawczego czy też akt w związku z tymczasowym aresztowaniem. Tymczasem konstytucyjne prawo do obrony jest nie tylko fundamentalną zasadą procesu karnego, ale także elemen-

tarnym standardem demokratycznego państwa prawnego. Zdaniem Rzecznika jest to luka w prawie, która nie znajduje uzasadnienia w świetle standardów konstytucyjnych. Dlatego zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości o odniesienie się do tych uwag oraz o rozważenie zainicjowania odpowiednich działań legislacyjnych.

Minister wskazał, że resort dostrzega potrzebę zapewnienia osobie zatrzymanej prawa dostępu do akt sprawy. W związku z tym przygotował propozycję zmian legislacyjnych, która przedstawiona została do zaopiniowania Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego. Projekt zostanie przedstawiony RPO do zaopiniowania. (II.511.437.2019)

■ **Przyznanie osobom z niepełnosprawnością w stopniu znacznym uprawnienia do otrzymania pomocy adwokata lub radcy prawnego z urzędu**

Stowarzyszenie Wsparcia i Pomocy Prawnej dla Osób Słabszych Chorych i Niepełnosprawnych „HELP” wystąpiło do RPO ws. nadania osobom z niepełnosprawnością w stopniu znacznym uprawnienia do pomocy adwokata lub radcy prawnego z urzędu, na wniosek swój lub innego organu, we wszelkiego rodzaju sprawach i bez prawa odmowy ze strony sądu lub urzędu. Rzecznik nie popiera odebrania sądom powszechnym możliwości oceny zasadności przyznania pełnomocnika procesowego z urzędu. Jednak zasadne byłoby rozważenie podjęcia działań legislacyjnych w kierunku, który umożliwi sądom ustanawianie adwokata lub radcy prawnego z urzędu w sprawach cywilnych dla każdej osoby, dla której pomoc taką sądy uznają za potrzebną, nawet bez jej wniosku. Obecnie przepisy przewidują taką możliwość w toku postępowań o ubezwłasnowolnienie oraz w toku postępowań prowadzonych w trybie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. Rzecznik zwrócił się w tej sprawie do Przewodniczącego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego.

W odpowiedzi poinformowano, że zmiany w prawie procesowym, które realizowałyby postulat stworzenia dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności uprawnienia do otrzymania – na ich wniosek lub innego organu – pomocy adwokata lub radcy prawnego z urzędu we wszelkiego rodzaju sprawach, rozważane są przez dwa współdziałające zespoły problemowe Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego. (IV.5150.1.2024)

Prawa osób z niepełnosprawnościami

■ Asystencja osobista dla osób z niepełnosprawnościami

Rzecznik przedstawił opinię w sprawie prezydenckiego projektu ustawy o asystencji osobistej osób z niepełnosprawnościami w ramach konsultacji społecznych prowadzonych przez Kancelarię Prezydenta RP podkreślając, że jest to niezwykle ważne i potrzebne, a Rzecznik Praw Obywatelskich wielokrotnie podkreślał wagę włączenia osób z niepełnosprawnościami w prace nad regulacjami bezpośrednio ich dotyczącymi. Już w trakcie prac nad projektem ustawy RPO kierował uwagi w kwestii należytego uwzględnienia standardów Konwencji, jednak nie znalazły one odzwierciedlenia w dokumencie. W związku z tym Rzecznik zwrócił uwagę na kwestie istotne na dalszych etapach prac nad projektem, które powinny zostać poddane ponownej wnikliwej analizie.

W opinii Rzecznik wskazał m.in., że wraz z wejściem w życie ustawy powstanie dualizm asystencji „systemowej” i „programowej”. Asystencja wynikająca z projektu jest rozwiązaniem korzystniejszym dla odbiorców w porównaniu z asystencją opartą na programach. Działaniem pożądanym byłoby objęcie potencjalnie skuteczniejszym rozwiązaniem możliwie szerokiej grupy beneficjentów, nie zaś ograniczanie go do wąskiego grona adresatów. Odnosząc się do rozwiązania, zgodnie z którym osoby poniżej 18. roku życia nie byłyby objęte ustawą, RPO wskazał, że również dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami mogą wymagać wsparcia, aby mieć możliwość spędzania czasu i uczestniczenia w zajęciach rekreacyjnych wraz z rówieśnikami. Rzecznik zwrócił również uwagę m.in. na niewystarczający miesięczny wymiar godzin wsparcia oraz na niepełny katalog czynności, które mógłby wykonywać asystent.

Rzecznik podkreślił, że dostępność usług asystenckich jest jednym z najistotniejszych aspektów procesu deinstytucjonalizacji i poszanowania prawa jednostki do niezależnego życia, zgodnie z jej autonomicznym wyborem. Z tych względów projektowane działania powinny również uwzględniać konieczność dążenia do wprowadzenia kompleksowej i spójnej reformy systemu wsparcia osób z niepełnosprawnościami. (XI.503.4.2016)

■ Wprowadzenie systemowej asystencji osobistej dla osób z niepełnosprawnościami

W związku z wpisaniem rządowego projektu ustawy o asystencji osobistej do wykazu prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów Rzecznik zwrócił uwagę Prezesa Rady Ministrów na kwestie, które mogą okazać się istotne podczas prac nad wspomnianym projektem. Podkreślił potrzebę wprowadzenia systemowej asystencji osobistej dla osób z niepełnosprawnościami w kontekście przedłużających się prac nad kolejnymi projektami ustaw regulujących tę formę wsparcia.

Pożądanego byłoby, aby projekt ustawy o asystencji osobistej osób z niepełnosprawnościami objął możliwie szeroką grupę beneficjentów i nie ograniczał się do wąskiego grona adresatów (fot. Pexels)

Wdrożenie usług asystenckich wiąże się z koniecznością przeprowadzenia zmiany systemu orzekania o niepełnosprawności oraz ze zniesieniem instytucji ubezwłasnowolnienia. Jest to niezbędne dla urzeczywistnienia zasady niezależnego życia osób z niepełnosprawnościami. Polska zobowiązała się m.in. do zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami szerokiego zakresu usług wspierających świadczonych w miejscu zamieszkania, w tym również do pomocy osobistej niezbędnej do życia i włączenia w społeczność oraz zapobiegającej izolacji i segregacji społecznej. Osoby z niepełnosprawnościami mają prawo wyboru usług wspierających i usługodawców zgodnie ze swoimi własnymi wymaganiami i preferencjami. Usługi te muszą być dostępne dla wszystkich osób z niepełnosprawnościami możliwie blisko społeczności, w których żyją te osoby, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich. Uzupełniającym elementem systemu powinien być tzw. „budżet osobisty” na sfinansowanie potrzebnych usług, czyli pakiet środków finansowych przyznawanych osobie z niepełnosprawnością, potrzebującej stałego wsparcia. Środki przekazane w ramach budżetu osobistego służą realizacji wsparcia w postaci np.: asystencji osobistej, opieki wytchnieniowej, urządzeń i wyrobów medycznych oraz pomocy technicznych, indywidualnych środków transportu, usług zdrowotnych i innych. Budżet na pomoc osobistą musi być przyznawany na podstawie indywidualnie określonych kryteriów i musi uwzględniać standardy praw człowieka dotyczące godnego zatrudnienia. W takim modelu, środki finansowe są kontrolowane przez

osobę z niepełnosprawnością, która przeznacza je na opłacenie wszelkiej wymaganej pomocy w oparciu o ocenę potrzeb i jej warunków życiowych. Dzięki takiemu rozwiązaniu osoba z niepełnosprawnością zachowuje pełną kontrolę nad usługą asystencji osobistej i sama decyduje, jakiego wsparcia w danym momencie najbardziej potrzebuje. Formą budżetu osobistego jest również swoboda wyboru asystenta czy zakresu udzielanego wsparcia przy finansowaniu pośrednim, co rozumie się jako przekazanie środków instytucji wspierającej użytkownika budżetu. W ocenie Rzecznika kwestia budżetu osobistego wymaga analizy i dalszej dyskusji, zwłaszcza że żadna z propozycji systemowego uregulowania asystencji osobistej dotychczas nie przewidywała takiego rozwiązania.

RPO zwrócił się do Prezesa Rady Ministrów z prośbą o pilne podjęcie działań na rzecz zapewnienia systemowej asystencji osobistej, z uwzględnieniem aktywnego udziału osób z różnymi niepełnosprawnościami oraz działających na ich rzecz osób i organizacji społecznych. Rządowy projekt ustawy o asystencji osobistej osób z niepełnosprawnościami został wpisany do BIP Rządowego Centrum Legislacji i tym samym poddany konsultacjom publicznym.

Z kolei Marszałek Sejmu poinformował Rzecznika, że oczekuje na niezwłoczne przekazanie przez rząd projektu ustawy. Podkreślił, że dla Sejmu X kadencji sytuacja osób z niepełnosprawnościami ma szczególne znaczenie. Ponadto Kancelaria Sejmu podejmuje liczne działania, mające na celu włączanie osób z niepełnosprawnością, trwają również prace nad zwiększeniem dostępności Sejmu dla osób głuchych, m.in. nad tłumaczeniem obrad Sejmu na PJM. (XI.7061.5.2023)

■ Dostępność biur poselskich i senatorskich

Jak wynika z informacji przekazywanych Rzecznikowi, dostosowanie wielu budynków, w których siedziby mają biura poselskie i senatorskie, wymagałoby przeprowadzenia kosztownych inwestycji, wymagających niekiedy gruntownej przebudowy. Konieczne jest zatem zwrócenie uwagi na kwestie dostępności już na etapie poszukiwania odpowiedniego miejsca na biura. Bariery, na jakie natrafiają osoby ze szczególnymi potrzebami, są m.in.: brak wind lub schody prowadzące na tzw. „wysoki parter”, gdzie windy się znajdują; zbyt strome podjazdy dla wózków; brak dostępu do usług tłumacza Polskiego Języka Migowego; publikowanie na stronach internetowych niedostępnych plików; toalety dla osób z niepełnosprawnościami zamknięte na klucz. Rzecznik zwrócił się w tej sprawie do Szefów Kancelarii Sejmu i Senatu z prośbą o analizę problemu i poinformowanie o planowanych działaniach, które przyczynią się do poprawy dostępności biur poselskich dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Szef Kancelarii Senatu poinformował o wpływających do Senatu apelach i przygotowanej wspólnie ze środowiskiem osób z niepełnosprawnościami ankiecie, która została przesłana do biur senatorskich. Uzyskane odpowiedzi pozwolą m.in. ustalić, które oczekiwania dotyczące dostępności biur senatorskich można zrealizować niezwłocznie, w ramach ustalonego na ten rok budżetu, a które wymagają dłuż-

szej perspektywy czasowej. Szef Kancelarii Sejmu poinformował, że jest świadomy istniejącego problemu oraz widzi potrzebę podjęcia działań w celu zwrócenia uwagi posłów na konieczność umożliwienia osobom z niepełnosprawnościami rzeczywistej partycypacji w życiu publicznym. Mimo tego, że biura poselskie nie realizują zadań z zakresu administracji publicznej i nie są częścią Kancelarii Sejmu, zapewnił, że mając na uwadze powagę spraw poruszonych przez Rzecznika, przekaże je do sejmowej Komisji Regulaminowej, Spraw Poselskich i Immunitetowych celem podjęcia ewentualnych działań umożliwiających rozwiązanie przekazanych zagadnień. (XI.815.52.2023)

■ **Przewlekłość procedury przyznawania świadczeń wspierających**

Do Rzecznika wpływały skargi dotyczące długotrwałości postępowań prowadzonych przez wojewódzkie zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności w przedmiocie rozpoznawania wniosków o wydanie decyzji ustalającej poziom potrzeby wsparcia. Od uzyskania takiej decyzji przez osobę z niepełnosprawnością uzależnione jest prawo do świadczenia wspierającego. Świadczenie to weszło w życie 1 stycznia 2024 r. Obywatel ma prawo oczekiwać, że państwo, nakładając na niego obowiązek wylegitymowania się określonym orzeczeniem dotyczącym niepełnosprawności, zorganizuje w taki sposób działalność swojego aparatu, aby jego sprawa została załatwiona w rozsądnym terminie. Żądanie zatem załatwienia sprawy w rozsądnym terminie jest prawem obywatela, któremu po stronie organu administracji odpowiada stosowny obowiązek. Rzecznik zwrócił się do Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych o przedstawienie informacji o podejmowanych działaniach w celu usprawnienia postępowania orzeczniczego i skrócenia okresu oczekiwania na wydanie orzeczenia o poziomie potrzeby wsparcia.

W odpowiedzi Pełnomocnik wskazał, że do zespołów do spraw orzekania o niepełnosprawności wpłynęło około 383 tys. wniosków o wydanie decyzji ustalającej poziom potrzeby wsparcia. Większość z nich wpłynęła bezpośrednio po dniu wejścia w życie ustawy o świadczeniu wspierającym. Pomimo zwiększenia liczby etatów i przygotowania bazy lokalowej zespoły wojewódzkie nie były przygotowane na tak znaczną liczbę wniesionych wniosków w tak szybkim czasie. Wyjaśnił też, że zdecydowana większość wniosków wpływa w formie papierowej, pomimo tego, że taka funkcjonalność została zaimplementowana na portalu Emp@tia, co wydłuża cały proces. Czynione są starania dla poprawy mobilności organów orzekających, zarówno w aspekcie zwiększenia zasobów kadrowych, jak i podniesienia efektywności organizacyjnej. (BPG.7064.5.2024)

■ **Potrzeba wdrożenia rozwiązań prawnych uwzględniających potrzeby osób z niepełnosprawnościami w kontekście ewakuacji w sytuacji zagrożenia**

We wrześniu 2024 r. do Sejmu trafił projekt ustawy o ochronie ludności i obronie cywilnej, który powinien rozpocząć dyskusję nad przemieszczaniem ludności w sytuacjach zagrożenia, ze szczególnym uwzględnieniem grup wrażliwych, w tym osób z niepełnosprawnościami. Dziś przepisy prawa powszechnie obowiązującego zdają się nie zauważać szczególnych potrzeb tych osób w sytuacjach kryzysowych. Mając na uwadze aktualną sytuację geopolityczną, doświadczenia sytuacji nadzwyczajnej z okresu pandemii COVID-19, jak i zagrożenia klęskami żywiołowymi, należy podjąć kroki w kierunku opracowania i wdrożenia procedur z zakresu zarządzania kryzysowego, a także nowelizacji przepisów, które obejmowałyby uwzględnienie szczególnych potrzeb ewakuowanych osób z niepełnosprawnościami. Przy czym przepisy, plany, normy i wytyczne dotyczące ewakuacji powinny być maksymalnie precyzyjne i uwzględniać potrzeby osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności z podziałem na te niepełnosprawności. Rzecznik przekazał Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji szczegółowe uwagi oraz propozycje i zwrócił się o analizę tych kwestii oraz rozważenie opracowania i wdrożenia rozwiązań prawnych uwzględniających potrzeby osób z niepełnosprawnościami w kontekście ewakuacji w sytuacji zagrożenia.

W odpowiedzi Minister podkreślił, że spostrzeżenia i rekomendacje Rzecznika w zakresie uwzględnienia potrzeb osób z niepełnosprawnościami w przepisach powszechnie obowiązujących zostaną uwzględnione w przyszłych pracach legislacyjnych. Resort spraw wewnętrznych i administracji dostrzega zasadność podjęcia prac w szczególności w zakresie zagadnień dotyczących sposobów powiadamiania osób ze szczególnymi potrzebami o zagrożeniu w sytuacji pożaru oraz zapewnianiu odpowiednich środków technicznych i organizacyjnych, służących ich ewakuacji. (XI.7050.1.2022)

■ **Zapewnienie pełnej dostępności dla osób głuchych i niedosłyszających komunikatów związanych z klęskami żywiołowymi**

Do Rzecznika dotarła informacja, że do Telewizyjnej Agencji Informacyjnej TVP oraz Biura Spraw Korporacyjnych TVP został skierowany apel o zapewnienie pełnej dostępności dla osób głuchych i niedosłyszających wszelkich komunikatów rządowych, samorządowych i służb ratunkowych związanych z sytuacją powodziową oraz innymi klęskami żywiołowymi. Podkreślono w nim konieczność dołączania do tych komunikatów tłumaczeń na język migowy oraz napisów, jako udogodnień dla różnych grup odbiorców. Problem ten pojawił się także we wnioskach kierowanych do RPO. Dlatego Rzecznik zwrócił się do Dyrektora Generalnego TVP S.A. w likwidacji o przesłanie wyjaśnień oraz poinformowanie, jakie działania zostały podjęte lub zostały zaplanowane w celu zapewnienia dostępności komunikatów rządowych, sa-

morządowych i służb ratunkowych związanych z sytuacją powodziową oraz innymi klęskami żywiołowymi.

Telewizja Polska podkreśliła, że przykładą ogromną wagę do dostępności audycji dla osób z niepełnosprawnością słuchu. Zadeklarowano przestrzeganie wytycznych w zakresie transkrypcji i tłumaczenia emitowanych programów. TVP INFO będzie kontynuowała rozszerzanie oferty w oparciu o kryteria dostępności. Z zadowoleniem przyjęto również fakt, że coraz częściej na wystąpieniach publicznych ważnych dla społeczeństwa pojawiają się tłumacze języka migowego – TVP INFO zwraca uwagę na ich odpowiednią ekspozycję. (XI.815.46.2024)

■ **Brak ratyfikacji Protokołu Fakultatywnego do Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami**

Wraz z ratyfikacją Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami Polska przyjęła na siebie zobowiązanie do podjęcia wszelkich właściwych środków ustawodawczych, administracyjnych i innych w celu wdrożenia praw uznanych w Konwencji. Choć na przestrzeni ostatnich lat poczynione zostały postępy w tym zakresie, to do podstawowych wyzwań należy zaliczyć zapewnienie skuteczności postanowieniom Konwencji za pomocą środków prawnych. Jednym z nich jest Protokół fakultatywny do Konwencji, który przyznaje Komitetowi do spraw Praw Osób z Niepełnosprawnościami kompetencje do rozpoznawania indywidualnych zawiadomień ze strony osób lub ich grup, które twierdzą, że są ofiarami naruszenia przez państwo-stronę Konwencji jej postanowień. Po rozpatrzeniu skargi Komitet może formułować rekomendacje i zalecenia pod adresem danego państwa. Z takiego uprawnienia nie mogą jednak skorzystać osoby znajdujące się pod jurysdykcją Polski, w związku z brakiem ratyfikacji Protokołu fakultatywnego. O jego ratyfikację Rzecznik zabiega od momentu związania się przez Polskę postanowieniami Konwencji. Jednak postulat ten nie został dotychczas uwzględniony. Rzecznik ponownie zwrócił się do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej o zainicjowanie procesu ratyfikacji Protokołu fakultatywnego do Konwencji.

W odpowiedzi wskazano, że dotychczasowe stanowisko Polski dotyczące możliwości ratyfikacji tego protokołu jest poddawane analizie, w celu jego ewentualnej rewizji. Wyjaśniono, że w obecnym stanie prawnym brak ratyfikacji protokołu przewidującego procedurę skargową nie jest jednoznaczny z brakiem możliwości dochodzenia i egzekwowania praw gwarantowanych przez Konwencję. Co więcej, brak ratyfikacji protokołu nie oznacza, że Polska może nie przestrzegać Konwencji, bądź że może odstąpić od gwarantowania praw w niej zapisanych. Minister potwierdził gotowość oraz chęć podjęcia działań zmierzających do podpisania i ratyfikacji wspomnianego protokołu. Zapewniono, że kwestia realizacji praw osób z niepełnosprawnościami, w tym proceduralnych gwarancji ich realizacji, jest przedmiotem stałej uwagi Ministra oraz Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych. (XI.516.1.2015)

■ **Kontakty członków rodziny z dorosłą osobą ubezwłasnowolnioną**

W 2024 r. Rzecznik ponownie poruszył problem dotyczący możliwości realizacji przez osoby bliskie kontaktów z dorosłą osobą ubezwłasnowolnioną całkowicie, w sytuacji gdy opiekun takiej osoby utrudnia bądź uniemożliwia kontakty. Zdaniem Rzecznika, jak również sądów powszechnych i Sądu Najwyższego, w obowiązujących przepisach brak jest środków prawnych, za pomocą których osoby bliskie mogą uzyskać sądowe określenie kontaktów z ubezwłasnowolnionym całkowicie, w sytuacji gdy opiekun prawny utrudnia bądź uniemożliwia takie kontakty. Resort sprawiedliwości w 2022 r. wskazywał, że trwają prace nad projektem zakładającym uzupełnienie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego o postulowane zmiany. Niestety, projekt ten nie stał się obowiązującym prawem ani nawet nie został skierowany do parlamentu. W związku z powyższym, Rzecznik zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości o poinformowanie o stanie prac nad projektem.

Minister zapewnił, że uregulowanie zagadnienia kontaktów z osobą ubezwłasnowolnioną pozostaje w zainteresowaniu resortu. Pierwotne założenia po ich uszczegółowieniu i uzupełnieniu zostaną uwzględnione w najbliższej propozycji nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, o ile wcześniej nie zostanie zniesiona w polskim prawie instytucja ubezwłasnowolnienia. Wówczas stosowne rozwiązania zostaną do niej dostosowane. W ramach współpracy międzyresortowej, przy aktywnym udziale organizacji społecznych zajmujących się ochroną osób z niepełnosprawnością oraz przedstawicieli środowisk akademickich, wypracowane zostaną optymalne rozwiązania służące zbudowaniu systemu wspieranego podejmowania decyzji i znoszące instytucję ubezwłasnowolnienia. (IV.7024.22.2018)

■ **Realizacja przez samorządy dowozu uczniów z niepełnosprawnościami do placówek edukacyjnych – badanie RPO**

Jednym z podstawowych problemów dotyczących dostępności edukacji dla dzieci i uczniów z niepełnosprawnościami jest zapewnienie im bezpłatnego transportu i opieki w drodze do i z placówki edukacyjnej. Rzecznik, mając na względzie wątpliwości i problemy z tym związane oraz wpływające wnioski, przeprowadził badanie pn. „Realizacja przez samorządy dowozu uczniów z niepełnosprawnościami do placówek edukacyjnych” skierowane zarówno do samorządów jak i rodziców dzieci, przedstawicieli gmin, przedstawicieli organizacji społecznych oraz opiekunów uczniów i przedstawicieli firmy transportowej, biorącej udział w transporcie uczniów. Celem badania było znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim zakresie gminy realizują obowiązki dotyczące dowozu uczniów z niepełnosprawnościami do placówek edukacyjnych, jakie są ewentualne czynniki, które sprawiają, że cel ten nie jest realizowany lub jest realizowany w ograniczonym zakresie, jak rozumiane i stosowane są obecne przepisy oraz jakie są konsekwencje wykładni przepisów dotyczących dowozu uczniów dla różnych grup interesariuszy. Publikacja raportu RPO z badania została zaplanowana na 2025 rok. (XI.420.2.2024)

■ **Sprawa wsparcia uchodźców wojennych z Ukrainy należących do grup wrażliwych**

Rzecznik monitoruje sytuację uchodźców z Ukrainy, ze szczególnym uwzględnieniem grup wrażliwych, w tym osób z niepełnosprawnościami. W 2024 r. zwrócił się do Prezesa Rady Ministrów o zainicjowanie niezbędnych działań legislacyjnych w celu dostosowania systemu wsparcia uchodźców z Ukrainy do potrzeb osób należących do grup wrażliwych. Więcej informacji na ten temat znajduje się w części poświęconej ochronie praw cudzoziemców. (XI.543.445.2024)

■ **Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami**

RPO przygotował raport pt. „Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami przez nauczycieli współorganizujących proces edukacyjny, pomoc nauczyciela oraz asystenta osobistego ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”, którego celem było ustalenie zakresu wsparcia, jakiego potrzebują ci uczniowie, aby zapewnić im efektywną realizację prawa do edukacji oraz zidentyfikować trudności i bariery. Rzecznik przekazał rekomendacje zawarte w raporcie do Ministra Edukacji wraz z prośbą o rozważenie podjęcia działań w celu ich wdrożenia. Więcej informacji na ten temat znajduje się w części poświęconej edukacji i oświacie. (XI.7036.18.2024)

■ **Konieczność uwzględniania indywidualnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami w dostępie do świadczeń zdrowotnych**

W ramach prowadzonego dialogu Rzecznik przedstawił Ministrowi Zdrowia bieżące problemy, z jakimi mierzą się kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością, które chcą skorzystać ze świadczeń opieki ginekologicznej i położniczej. Dotyczą one m.in. dostępności gabinetów i komunikacji z personelem medycznym. Mimo, że sytuacja stopniowo się poprawia to zdaniem RPO tempo zmian jest wysoce niezadowalające. Aktualny stan wyposażenia placówek medycznych nie zapewnia pacjentkom z niepełnosprawnościami dostępu do świadczeń z zakresu ginekologii na równi z innymi. Stworzenie i wdrożenie standardów dostępności gabinetów lekarskich i większych podmiotów leczniczych jest kluczowe i powinno nastąpić poprzez opracowanie aktów prawa powszechnie obowiązującego. Tylko w taki sposób można realnie wpłynąć na zapewnienie dostępności osobom z niepełnosprawnościami. Taki tryb jest zgodny ze Strategią na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami na lata 2021–2030. (XI.815.64.2022)

■ **Dostępność wyborów dla osób z niepełnosprawnościami**

Rzecznik od lat angażuje się w działania na rzecz pełnej dostępności wyborów dla osób z różnymi niepełnosprawnościami. Przed wyborami samorządowymi zwrócił się w tej sprawie do samorządów (VII.602.6.2014). Temat dostępności wyborów oraz biur poselskich i senatorskich był również przedmiotem jednego z posiedzeń Komisji Ekspertów ds. Osób Głuchych. Podobnie jak w poprzednich

latach – w wyborach do Parlamentu Europejskiego i samorządowych pracownicy Biura RPO dokonali kontroli wybranych lokali wyborczych oznaczonych jako lokale dostosowane do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością. Pracownicy Biura RPO i przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego dokonali oceny dostępności 487 lokali wyborczych. Jedynie w przypadku 67 z nich nie zidentyfikowano żadnego uchybienia. Również w otoczeniu lokali (25%) znajdowały się bariery utrudniające dotarcie do budynku, w którym znajdował się lokal. Rzecznik zachęcał również do dołączenia do akcji i sprawdzenia własnego lokalu wyborczego pod kątem spełnienia wymogów dostępności wskazanych w rozporządzeniu.

Ochrona praw cudzoziemców, mniejszości i sytuacja na granicy

■ Wsparcie uchodźców wojennych z Ukrainy należących do grup wrażliwych

Od początku agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę Rzecznik monitoruje sytuację uchodźców z Ukrainy, ze szczególnym uwzględnieniem grup wrażliwych, w tym osób z niepełnosprawnościami, osób pochodzenia romskiego, osób z problemami zdrowotnymi, w starszym wieku, a także tych, które doświadczyły tortur, przemocy seksualnej lub innych naruszeń prawa międzynarodowego. Obowiązujące ramy prawne regulujące system wsparcia uchodźców z Ukrainy są niedostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, z problemami zdrowotnymi lub ograniczoną mobilnością. Ciężar udzielenia takim osobom niezbędnej pomocy polegającej na recepcji, organizacji specjalistycznego transportu oraz miejsca zakwaterowania dostosowanego do ich potrzeb, spoczywa na organizacjach pozarządowych. Tymczasem na Polsce jako stronie Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami spoczywa m.in. obowiązek podjęcia wszelkich niezbędnych środków w celu zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa osób z niepełnosprawnościami w sytuacjach zagrożenia. System wsparcia powinien być uzupełniony w taki sposób, aby potrzeby uchodźców z niepełnosprawnościami czy w złym stanie zdrowia były uznane i odpowiednio zabezpieczone. RPO zwrócił się w tej sprawie do Prezesa Rady Ministrów.

Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zapewnił, że rząd konsekwentnie podejmuje wielosektorowe działania, które od dnia wybuchu konfliktu zbrojnego na Ukrainie umożliwiają udzielenie pomocy każdemu uciekającemu przed wojną, kto się o nią zwróci. W obszernej odpowiedzi MSWiA szczegółowo przedstawił działania państwa na rzecz uchodźców wojennych z Ukrainy, w tym z grup wrażliwych. (XI.543.445.2024)

■ Nieprawidłowości w postępowaniu z cudzoziemcami zatrzymanymi na polskiej granicy

Do Rzecznika docierały informacje dotyczące nieprawidłowości w postępowaniu z cudzoziemcami zatrzymanymi czy ujętymi przez funkcjonariuszy Placówek Straży Granicznej przy granicy państwowej z Republiką Białorusi. Z informacji tych wynikało, że pełnomocnicy cudzoziemców nie są dopuszczani do udziału w czynnościach prowadzonych wobec ich mocodawców, nie są doręczane im też pisma i rozstrzygnięcia. Ponadto funkcjonariusze SG kwestionują wiarygodność deklaracji woli ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce, które cudzoziemcy posiadają przy sobie przy zatrzymaniu, co powoduje zawrócenie ich do linii granicy. Nieprawidłowości te zostały potwierdzone w toku wizytacji przeprowadzonych przez pracowników Biura RPO w wybranych placówkach SG w 2024 roku. Rzecznik zwrócił

się do Komendanta Głównego Straży Granicznej z prośbą o odniesienie się do wyżej opisanych kwestii.

Komendant zapewnił, że Straż Graniczna działa wyłącznie na podstawie i w granicach prawa, respektując przepisy regulujące procedurę administracyjną w prowadzonych postępowaniach. W przypadku ujawnienia cudzoziemca, który przekroczył nielegalnie granicę państwową będącą zewnętrzną granicą UE, ustawa o cudzoziemcach określa obowiązek sporządzenia protokołu przekroczenia granicy państwowej i wydania cudzoziemcowi postanowienia o opuszczeniu terytorium RP. Przepisy nie pozostawiają pola uznaniowości, nakładając na SG obowiązek konkretnego działania. Stwierdzenie, że Straż Graniczna miała nie odbierać deklaracji i wniosków o ochronę międzynarodową, nie znajduje odzwierciedlenia w faktach i danych statystycznych, które potwierdzają, że Straż Graniczna odbiera wnioski o ochronę międzynarodową od cudzoziemca, który zgłosi taką wolę. (XI.543.423.2024)

Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej pozostaje w zainteresowaniu RPO od początku kryzysu

■ **Przewlekłość postępowań administracyjnych prowadzonych przez wojewodów w sprawach legalizacji pobytu cudzoziemców na terytorium RP**

Odzwierciedlenie w skargach kierowanych do Rzecznika znajduje problem przewlekłości postępowań administracyjnych prowadzonych przez wojewodów w sprawach legalizacji pobytu cudzoziemców na terytorium Polski. Liczba wniosków pobytowych składanych przez cudzoziemców jest znacznie wyższa niż dostępne zasoby kadrowe umożliwiające sprawne ich rozpatrzenie. Po kontroli przeprowadzonej w latach 2021–2023 Najwyższa Izba Kontroli negatywnie oceniła procedowanie w urzędach wojewódzkich spraw związanych z obsługą cudzoziemców. Z informacji uzyskanych przez Rzecznika wynika, że niektórzy wojewodowie nie otrzymali dodatkowego wsparcia finansowego, kadrowego czy organizacyjnego w związku ze zwiększonym obciążeniem w zakresie realizacji zadań związanych z pomocą uchodźcom wojennym z Ukrainy. W skargach kierowanych do Rzecznika cudzoziemcy podnosili również inne problemy towarzyszące przewlekłości postępowań, takie jak długie oczekiwanie na wyznaczenie terminu osobistego stawiennictwa i złożenia odcisków palców oraz uzyskanie stempla w paszporcie, potwierdzającego złożenie wniosku i tym samym legalność pobytu. Cudzoziemcy mieli trudności w uzyskaniu informacji o stanie postępowania, występowały także problemy podczas prób rezerwacji wizyty w urzędzie poprzez strony internetowe. W związku z tym Rzecznik zwrócił się do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o odniesienie się do opisanych nieprawidłowości.

Minister zapewnił, że Szef Urzędu do spraw Cudzoziemców podjął działania umożliwiające wojewodom i organowi drugiej instancji poprawę efektywności czynności procesowych podejmowanych w toku prowadzonych postępowań w sprawach legalizacji pobytu cudzoziemców. Poinformował m.in., że trwają prace nad nowelizacją ustawy o cudzoziemcach, która umożliwi składanie cyfrowego odwzoru wniosków przez cudzoziemców oraz odstąpienie od wymogu osobistego stawiennictwa w celu złożenia wniosku w tych postępowaniach. (XI.541.31.2021)

■ **Problemy ze statusem UKR uchodźców wojennych z Ukrainy**

Od pierwszych dni po wybuchu konfliktu zbrojnego w Ukrainie Rzecznik monitorował sytuację ukraińskich uchodźców wojennych przybywających do Polski. Niezmiennie duża liczba skarg dotyczy problemów z uzyskaniem, przywróceniem lub ponownym nadaniem statusu UKR i utratą związanych z tym statusem uprawnień, wynikających z ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Występują problemy związane z brakiem możliwości jednoczesnego korzystania z ochrony czasowej na terenie więcej niż jednego z państw członkowskich UE.

Wielu uchodźców wyjeżdża do Ukrainy w celu uzyskania nowego dokumentu, najczęściej paszportu. W tej sytuacji przekroczenie granicy przy wyjeździe z Polski jest odnotowywane na podstawie starego dokumentu, natomiast podczas powrotu

do Polski cudzoziemcy posługują się nowym dokumentem wydanym w Ukrainie. Wówczas często informacja o powrocie nie zostaje odnotowana w rejestrze, a z danych w nim umieszczonych wynika, że cudzoziemiec wyjechał z terytorium RP na okres powyżej 30 dni, co powoduje utratę statusu UKR. Inny problem dotyczy elektronicznego dokumentu Diia.pl, który potwierdza tożsamość oraz legalny pobyt uchodźców z Ukrainy w Polsce i umożliwia podróżowanie po UE. Ze skarg do RPO wynika, że po uzyskaniu zezwolenia na pobyt przez obywatela Ukrainy, którego pobyt na terytorium RP był wcześniej legalny na podstawie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy, traci on możliwość posługiwania się dokumentem elektronicznym Diia.pl, nawet jeśli beneficjentem ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy wciąż jest jego dziecko. Rodzic traci więc jednocześnie dostęp do dokumentu cyfrowego swojego dziecka. RPO już wcześniej zwracał uwagę MSWiA, że wydawanie jedynie w formie elektronicznej dokumentu potwierdzającego legalność pobytu w Polsce i uprawniającego do przekraczania granicy może sprawiać trudności nie tylko dla małoletnich cudzoziemców, ale także dla osób z niepełnosprawnościami czy osób starszych. Dlatego Rzecznik zwrócił się do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o zajęcie stanowiska w tych sprawach.

Minister poinformował, że przypadki utraty statusu UKR wynikają z wielu czynników, np. gdy podczas odprawy granicznej obywatele Ukrainy nie informują funkcjonariuszy SG o posiadanym statusie, co skutkuje nieodnotowaniem go w systemie odpraw. Innym przykładem jest brak odpowiednich dokumentów podróży w postaci indywidualnych paszportów. Zapytania związane z uzyskaniem, przywróceniem lub ponownym nadaniem statusu UKR i w następstwie utratą związanych z tym uprawnień przez obywateli Ukrainy są na bieżąco rozpatrywane przez Komendę Główną Straży Granicznej. (XI.541.139.2022)

■ Projekt ustawy o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw

Rzecznik zgłosił uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw. Jednym z jego głównych celów jest zmiana sposobu składania wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały oraz zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE poprzez zastąpienie obowiązku złożenia wniosków w formie papierowej obowiązkiem złożenia wniosków w postaci elektronicznej. Możliwość składania wniosków o udzielenie zezwolenia na pobyt wyłącznie za pośrednictwem portalu Moduł Obsługi Spraw może stanowić istotne utrudnienie dla cudzoziemców, którzy nie posiadają wystarczających umiejętności cyfrowych. Rozwiązania przewidziane w projekcie mogą okazać się niewystarczające, aby zapewnić pełny dostęp do procedur legalizujących pobyt na terytorium RP.

Rzecznik zwrócił uwagę na konieczność doprecyzowania niektórych regulacji prawnych dotyczących postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej prowadzonego z udziałem małoletnich bez opieki. Odnosił się do projekto-

wanego rozwiązania, zgodnie z którym korzystanie przez cudzoziemca z pomocy socjalnej w ośrodku, ale także z opieki medycznej, ma być wstrzymywane z mocy prawa, jeśli cudzoziemiec przebywa poza tym ośrodkiem przez okres dłuższy niż dwa dni. Kategoria osób, wobec których nie wstrzymuje się udzielania opieki medycznej, nie wyczerpuje wszystkich sytuacji szczególnych, które mogą wiązać się z zagrożeniem życia lub zdrowia cudzoziemca, nie uwzględnia także, że cudzoziemiec może przebywać poza ośrodkiem w związku z usprawiedliwioną przyczyną.

Proponowane zmiany w sposób nieuzasadniony mogą pozbawiać dostępu do opieki medycznej cudzoziemców, wobec których nadal może toczyć się postępowanie o udzielenie ochrony międzynarodowej. Mając na względzie, że niektóre rozwiązania zawarte w projekcie mogą powodować negatywne skutki dla ochrony praw cudzoziemców, Rzecznik zwrócił się do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z prośbą o uwzględnienie tych uwag w toku prowadzonych prac legislacyjnych. (XI.541.302.2024)

■ Sytuacja mniejszości romskiej

W 2024 roku Rzecznik kontynuował monitorowanie sytuacji mniejszości romskiej w Małopolsce, w szczególności podejmowanych przez władze lokalne działań ukierunkowanych na trwałą poprawę warunków socjalno-bytowych na osiedlu w Koszarach oraz na osiedlu w Maszkowicach. Pomimo zaangażowania Wojewody Małopolskiego, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Rzecznika Praw Obywatelskich sytuacja ta od wielu lat nie uległa poprawie.

W związku z niepokojącymi informacjami dotyczącymi planowanych rozbiórek budynków mieszkalnych posadowionych na terenie osiedla w Koszarach, Rzecznik skierował pismo do Wójta Gminy Limanowa. W wystąpieniu Rzecznik zwrócił uwagę, że każda ingerencja w chronione art. 8 Europejskiej Karty Praw Człowieka prawo do poszanowania domu, która rodzi ryzyko jego utraty, musi zostać poprzedzona szczegółowym zbadaniem jej proporcjonalności i zasadności. (XI.816.27.2023)

Problem planowanych rozbiórek budynków mieszkalnych na osiedlu w Koszarach został również podniesiony w piśmie skierowanym do Wojewody Małopolskiego. Zwrócono w nim także uwagę na budzący wątpliwości brak reprezentacji mieszkańców osiedla w Koszarach oraz osiedla w Maszkowicach w składzie powołanych przez Wojewodę zespołów, których celem jest rozwiązywanie problemów mieszkaniowych i sytuacji społeczno-bytowej społeczności romskiej w Maszkowicach oraz w Koszarach. (XI.816.27.2023)

Ponieważ działania władz gminnych oraz Wojewody Małopolskiego nie spowodowały poprawy warunków socjalno-bytowych na osiedlach w Koszarach i w Maszkowicach, Rzecznik zwrócił się do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z prośbą o zajęcie się tym problemem. Rzecznik zauważył m.in., że w Programie Integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030 przewidziano możliwość przeznaczenia środków pochodzących z rezerwy celowej na zlecenie badań dotyczących różnych aspektów sytuacji społeczności romskiej w Polsce.

W związku z tym zwrócił się do Ministra o rozważenie skorzystania z tych uprawnień przez przeznaczenie środków na zlecenie przygotowania diagnozy społecznej dotyczącej społeczności romskiej mieszkającej na osiedlu w Koszarach, opracowanie aktualizacji istniejącej diagnozy społecznej dotyczącej mieszkańców osiedla w Maszkowicach, a w następnym kroku zlecenie przygotowania planów kompleksowej rewitalizacji ww. osiedli. (XI.816.27.2023)

Zagadnienia dotyczące sytuacji mniejszości romskiej w Polsce, a także problem trudnego położenia uchodźców z Ukrainy pochodzenia romskiego, zostały poruszone podczas spotkania przedstawicieli Biura RPO z przedstawicielami Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR) Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE).

■ Organizacja edukacji mniejszości narodowych

W ramach monitorowania realizacji przez państwo obowiązków ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym prawa mniejszości do nauki własnego języka oraz nauki we własnym języku Rzecznik przekazał Minister Edukacji Narodowej uwagi do aktualnych uregulowań prawnych dotyczących organizacji edukacji mniejszości, które wymagają doprecyzowania w zakresie realizacji prawa mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym do nauki własnego języka, historii i kultury również w osobnych szkołach publicznych. Więcej informacji na ten temat znajduje się w części poświęconej edukacji i oświacie. (XI.816.7.2023)

System opieki zdrowotnej i zabezpieczenia społecznego

■ Konieczność opracowania planu leczenia chorób rzadkich

Rzecznik wielokrotnie podnosił potrzebę działań państwa w obszarze chorób rzadkich i podkreślał potrzebę przyjęcia Narodowego Planu dla Chorób Rzadkich. Stąd z satysfakcją odnotował przyjęcie przez rząd Planu dla Chorób Rzadkich – modelu opieki dedykowanej pacjentom z rzadko występującymi chorobami, dającego perspektywę poprawy dostępu do procesu diagnostycznego i terapeutycznego. Jednak Plan ten nadal nie funkcjonuje. Uchwała z 2021 r. przyjmująca Plan wygasła z końcem 2023 r. Jednocześnie pomimo wykonania ogromnej pracy przez ekspertów nad Planem dla Chorób Rzadkich rozwiązania w nim zawarte nie zostały wdrożone. Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia o zajęcie stanowiska w podnoszonej sprawie, w szczególności o wskazanie, jakie kompleksowe działania oraz cele w zakresie wdrożenia poszczególnych punktów Planu zostały podjęte i zrealizowane oraz jakie są plany resortu zdrowia w przedmiocie Planu dla Chorób Rzadkich. W odpowiedzi resort szczegółowo omówił założenia Planu oraz stopień realizacji w każdym z obszarów nim objętych, w tym m.in. diagnostyki chorób rzadkich, dostępu do leków i środków specjalnego przeznaczenia żywieniowego. W związku z tym, że termin realizacji niektórych z zawartych w Planie zadań określono na 31 grudnia 2024 r. w kolejnym piśmie Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia o informację na temat wdrożenia Planu dla Chorób Rzadkich.

W odpowiedzi poinformowano Rzecznika, że 13 sierpnia 2024 r. została przyjęta Uchwała Rady Ministrów w sprawie przyjęcia dokumentu Plan dla Chorób Rzadkich na lata 2024–2025. Ze względu na charakter dokumentu i nowatorskie rozwiązania w nim zapisane, prace przedłużyły się, aczkolwiek zadania, np. te związane z obszarem Ośrodków Eksperckich Chorób Rzadkich (OECR), są w dalszym ciągu realizowane. Rzecznik ponownie zwrócił się do Ministra Zdrowia, wskazując, że przyjęcie Planu dla Chorób Rzadkich na lata 2024–2025 zasługuje na uznanie. Jednocześnie RPO wskazał, że odpowiedzi nie może uznać za wystarczającą. W przesłanym stanowisku brak jest informacji o spodziewanym czasie wdrożenia – zarówno całości, jak i poszczególnych części – Planu dla Chorób Rzadkich. Jest to szczególnie istotne dla pacjentów jak i ich rodzin, poświęcających całą uwagę na walkę z chorobą oraz oczekujących jasnych informacji resortu zdrowia. (V.7013.173.2024)

■ Bezpieczeństwo lekowe w kraju

Komisja Europejska, wraz z Europejską Agencją Leków i krajowymi agencjami, opublikowała wykaz 200 substancji czynnych o krytycznym znaczeniu dla systemów opieki zdrowotnej UE, dla których należy zapewnić ciągłość dostaw w celu uniknięcia niedoborów. Lista ta stanowi ważne narzędzie w działaniach UE na rzecz bez-

pieczeństwa lekowego. Polski Związek Pracodawców Przemysłu Farmaceutycznego – Krajowi Producenci Leków wskazywał na powtarzające się niedobory leków kluczowych dla zdrowia obywateli, apelując o stworzenie krajowej listy substancji krytycznych i systemu produkcji kontraktowej. Potrzebę takiego wykazu podkreślano także podczas IX Kongresu Wyzwań Zdrowotnych, a eksperci apelowali o lepszą koordynację polityki lekowej między Ministerstwem Zdrowia i Ministerstwem Rozwoju i Technologii. W tej sprawie Rzecznik zwrócił się do obu resortów.

W odpowiedzi MRiT zaznaczyło, że problemy z dostępnością leków nasilone przez pandemię COVID-19 uwiaryściły ryzyko oparcia się na globalnych łańcuchach dostaw. W ramach Krajowego Planu Odbudowy resort zaplanował działania wspierające rozwój krajowego sektora farmaceutycznego oraz stworzenie listy substancji farmaceutycznych kluczowych dla zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego obywateli. Minister Zdrowia potwierdził podejmowanie działań na rzecz monitorowania i poprawy dostępności leków, podkreślając jednak, że lokalnych niedoborów nie da się całkowicie wyeliminować. Resort podzielił opinię Rzecznika o konieczności wzmocnienia krajowej produkcji i opublikował pierwszą Krajową Listę Leków Krytycznych, obejmującą 301 substancji. (V.7013.375.2024)

Rzecznik Praw Obywatelskich zwracał uwagę na konieczność budowania bezpieczeństwa lekowego, w tym wzmocnienia produkcji leków w kraju oraz opublikowania wykazu leków krytycznych (fot. Ivan Traimak/Adobe Stock)

■ Długotrwałość postępowań prowadzonych w zakresie rozpoznawania i stwierdzania chorób zawodowych

Z napływających do Rzecznika skarg wynika, że od wielu lat występuje problem z długim oczekiwaniem na badania stwierdzające chorobę zawodową. Trzeba na nie czekać nawet dwa lata. Problem występuje zwłaszcza w procesie diagnostyczno-orzeczniczym w jednostce orzeczniczej II stopnia. Jediną taką jednostką rozpoznającą sprawy odwoławcze z całej Polski jest Instytut Medycyny Pracy im. prof. Jerzego Nofera w Łodzi. Ponadto przepisy nie określają terminów, w jakich jednostki orzecznicze są zobligowane do wydawania orzeczeń. Długi czas oczekiwania na orzeczenie lekarskie przekłada się na bardzo długi czas stwierdzania choroby zawodowej przez jednostki Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Natomiast dysponowanie orzeczeniem o stwierdzeniu choroby zawodowej jest zasadniczym warunkiem do wnioskowania przez osobę zainteresowaną o przyznanie świadczeń określonych między innymi na gruncie przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. W związku z tym Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia o podjęcie działań mających na celu usprawnienie postępowania diagnostyczno-orzeczniczego w zakresie orzekania o chorobach zawodowych np. poprzez wprowadzenie terminów, a przez to skrócenie okresu oczekiwania na uzyskanie orzeczenia lekarskiego w tym zakresie.

Minister poinformował, że w pandemii COVID-19 zostały zawieszone postępowania diagnostyczno-orzecznicze w kierunku zgłoszonych podejrzeń chorób zawodowych układu oddechowego, które wymagają wykonania czynnościowych badań obarczonych wysokim ryzykiem transmisji wirusa SARS-CoV-2. Postępowanie diagnostyczno-orzecznicze w kierunku choroby zawodowej jest wykonywane wyłącznie do celów diagnostycznych, dlatego uzasadnione było jego odroczenie do chwili opanowania sytuacji epidemiologicznej w kraju i wznowienia przyjęć do Oddziału Chorób Zawodowych pacjentów wymagających diagnostyki chorób układu oddechowego związanych z pracą. W styczniu 2025 r. na termin badania w Instytucie Medycyny Pracy w Łodzi oczekiwali pacjenci z roku 2023 i 2024, a zadania orzecznicze były realizowane sukcesywnie w ramach dostępnych środków, gwarantujących finansowanie poszczególnych zadań. (III.7051.1.2024)

■ Dostęp do świadczeń medycznych związanych z porodem i opieką okołoporodową

Problemy w opiece okołoporodowej były sygnalizowane przez RPO przez wiele ostatnich lat. W pismach do kolejnych ministrów zdrowia Rzecznik poruszał m.in. kwestie poszanowania praw pacjentek do godności i intymności (w odniesieniu do warunków udzielania świadczeń, możliwości wyboru płci lekarza), modelu porodu fizjologicznego versus jego medykalizacji, karmienia naturalnego, tzw. kangurowania, uwarunkowań prawnych funkcjonowania standardów opieki okołoporodowej czy dostępu do znieczulenia podczas porodu. Art. 68 Konstytucji (prawo do ochrony zdrowia) nakłada na władze publiczne obowiązek zapewnienia obywatelom, niez-

leżnie od ich sytuacji materialnej, równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych, a w stosunku m.in. do kobiet ciężarnych i dzieci – obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej. Taka szczególna opieka powinna odnosić się do całego okresu okołoporodowego. Standard opieki okołoporodowej mówi m.in. o respektowaniu prawa do świadomego udziału w podejmowaniu decyzji związanych z ciążą, porodem, położeniem oraz opieką nad noworodkiem.

Tym tematem zajmowała się Komisja Ekspertów RPO ds. Zdrowia. Eksperci, m.in. przedstawiciele organizacji pozarządowych, wskazywali na istotne problemy w przestrzeganiu praw kobiet ciężarnych i rodzących oraz nieefektywne funkcjonowanie standardu opieki okołoporodowej. Komisja dostrzegła m.in. problem dotyczący interwencji medycznych bez zgody pacjentki, braku swobody ruchu w porodzie, zwłaszcza w II okresie porodu czy przemocy położniczej i ginekologicznej. Kwestią wciąż aktualną pozostawał niski odsetek znieczuleń okołoporodowych jak również podwyższenie wycen za procedury okołoporodowe. Niedostateczny monitoring realizacji standardów opieki okołoporodowej oraz brak konsekwencji za ich naruszenia stanowią jedną z najistotniejszych przyczyn obecnej sytuacji w opiece okołoporodowej. Dlatego Rzecznik zwrócił się w tej sprawie do Ministra Zdrowia.

W odpowiedzi Minister poinformował, że zostały podjęte prace nad nowelizacją rozporządzenia w sprawie standardu organizacyjnego opieki okołoporodowej. (V.7010.68.2024)

■ **Konieczność uwzględniania indywidualnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami w dostępie do świadczeń zdrowotnych**

Rzecznik kontynuuje dialog z resortem zdrowia w sprawie konieczności uwzględniania indywidualnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami w dostępie do świadczeń zdrowotnych. Szczególnie podkreśla wymagające niezwłocznej poprawy uwarunkowania związane z opieką ginekologiczną i położniczą. Pośród problemów, z jakimi mierzą się kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością chcące skorzystać ze świadczeń opieki ginekologicznej i położniczej znajduje się m.in. brak dostępności architektonicznej gabinetów. Stworzenie i wdrożenie standardów dostępności gabinetów lekarskich i większych podmiotów leczniczych jest kluczowe i powinno nastąpić poprzez opracowanie aktów prawa powszechnie obowiązującego. Wyłącznie w taki sposób możliwy jest realny wpływ na zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami dostępności. Kolejnym poważnym wyzwaniem, z jakim mierzą się pacjentki z niepełnosprawnościami, jest komunikacja z personelem medycznym. Uzasadnione oczekiwania osób z niepełnosprawnościami, aby nie czuły się dyskryminowane, niewłaściwie traktowane czy wręcz obrażane w gabinetach, wiążą się z koniecznością jak najszybszego przygotowania personelu do współpracy z osobami z niepełnosprawnościami, uwrażliwienia pracowników na kwestie niepełnosprawności oraz trudności poszczególnych osób. Należałoby dążyć do ujęcia tych treści w programach nauczania na kierunkach medycznych. Rzecznik zwrócił się do

Ministra Zdrowia o analizę i ustosunkowanie się do wskazanych kwestii.

W obszernej odpowiedzi Minister zapewnił, że resort zdrowia na bieżąco podejmuje działania mające na celu poprawę dostępności opieki medycznej dla kobiet z niepełnosprawnością. W latach 2019–2023 realizowano projekt pn. „Dostępność Plus dla zdrowia”, w ramach którego opracowano standardy dostępności dla placówek podstawowej opieki zdrowotnej i szpitali, przyznawano placówkom granty na poprawę ich dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami. Analizowana jest również możliwość uwzględnienia w rozporządzeniu Ministra Zdrowia w sprawie standardu organizacyjnego opieki okołoporodowej zapewnienia przez podmioty wykonujące działalność leczniczą, udzielające świadczeń zdrowotnych w zakresie opieki okołoporodowej, dostępu osobom ze szczególnymi potrzebami, odpowiednio do wykonywanych przez siebie świadczeń zdrowotnych. (XI.815.64.2022)

■ Zbyt niska wysokość świadczeń dla osób i rodzin wymagających osłony socjalnej

Do Rzecznika kierowane są skargi dotyczące zbyt niskiej wysokości świadczeń rodzinnych i opiekuńczych, z funduszu alimentacyjnego, z pomocy społecznej, a także ograniczonego do nich dostępu z uwagi na zbyt niskie kryteria dochodowe. W obecnych realiach społeczno-gospodarczych, przy znacznym wzroście kosztów utrzymania, spadku wartości pieniądza i perspektywie wzrostu cen energii, wysokość świadczeń kierowanych do osób i rodzin wymagających osłony socjalnej jest niewystarczająca. Określone na zbyt niskim poziomie kryteria dochodowe powodują natomiast, że wiele osób i rodzin potrzebujących pozostaje poza systemem wsparcia. Duży niepokój Rzecznika wzbudziły rządowe propozycje dla Rady Dialogu Społecznego, dotyczące kryteriów dochodowych uprawniających do świadczeń z pomocy społecznej oraz kryteriów i świadczeń rodzinnych. Mechanizmy, tryby i terminy weryfikacji zarówno kryteriów dochodowych jak i wysokości świadczeń, wymagają przeglądu i odpowiedniej modyfikacji, dlatego Rzecznik zwrócił się do Ministra Pracy i Polityki Społecznej o przeanalizowanie przedstawionych uwag i podjęcie działań naprawczych, zabezpieczających osłonę socjalną osób potrzebujących i zagrożonych ubóstwem oraz o przedstawienie stanowiska w sprawie.

Minister wyjaśnił, że kryteria dochodowe uprawniające do świadczeń z pomocy społecznej podlegają weryfikacji co 3 lata, z uwzględnieniem wyniku badań progu interwencji socjalnej przeprowadzanego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Na rok 2024 przypadła kolejna weryfikacja kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej. Rada Ministrów przyjęła rozporządzenie dotyczące wzrostu kryteriów dochodowych w pomocy społecznej. Zmiana kwot kryteriów dochodowych wpłynie także na podwyższenie maksymalnej kwoty zasiłku stałego. Ponadto powołany został Zespół do spraw reformy systemu pomocy społecznej jako organ opiniotwórczo-doradczy Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. W pracach Zespołu zostanie uwzględniona również kwestia reformy kryteriów dochodowych i systemu świadczeń.

Kontynuując korespondencję w sprawie niedostatków systemu świadczeń adresowanych do rodzin z dziećmi, osób z niepełnosprawnością oraz osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej i materialnej, Rzecznik wystąpił do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej o udzielenie odpowiedzi na pozostałe kwestie będące istotą wystąpienia.

Minister poinformował, że resort zapewnia szeroką ofertę instrumentów wsparcia rodzin i instytucji je wspomagających, dedykowanych opiece i wychowaniu dzieci. Ponadto podjęte zostały analizy dotyczące wprowadzenia systemowych zmian w obszarze świadczeń rodzinnych. Oprócz instrumentów kierowanych do rodzin z dziećmi, na pomoc państwa mogą liczyć również dzieci uprawnione do alimentów od rodzica, które ich nie otrzymują z uwagi na bezskuteczność egzekucji – w postaci świadczeń z funduszu alimentacyjnego. W Ministerstwie został przygotowany projekt ustawy, który zakłada podwyższenie maksymalnej wysokości świadczeń z funduszu alimentacyjnego o 100% z 500 zł miesięcznie do kwoty 1000 zł miesięcznie. Odnosząc się do kwestii wsparcia rodzin wychowujących dzieci z niepełnosprawnościami, Minister wskazał, że system świadczeń dedykowanych opiekunom dzieci z niepełnosprawnościami opiera się na szczególnych i preferencyjnych rozwiązaniach odpowiadających w jak największym stopniu ich potrzebom i oczekiwaniom. Od 2024 r. obowiązują nowe przepisy ustawy o świadczeniach rodzinnych regulujące warunki przyznawania świadczenia pielęgnacyjnego. (III.7065.165.2022)

■ Funkcjonowanie więziennej ochrony zdrowia

Rzecznik monitoruje sposób realizacji prawa osób pozbawionych wolności do opieki medycznej podczas przebywania w zakładach karnych i aresztach śledczych, podkreślając istotną rolę personelu medycznego w przeciwdziałaniu torturom, nie-ludzkiemu i poniżającemu traktowaniu albo karaniu. W związku z zapowiedzią reformy więziennej służby zdrowia Rzecznik skierował do Ministra Sprawiedliwości wystąpienie zawierające listę problemów, które wymagają rozwiązania. Więcej na ten temat znajduje się w części poświęconej zakazowi tortur. (KMP.571.24.2024)

Wolność słowa i wolność mediów

■ Walka z dezinformacją

Rzecznik Praw Obywatelskich przeanalizował kwestie związane z ochroną konstytucyjnej wolności wypowiedzi oraz prawa do informacji, wskazując na konieczność skutecznej walki z dezinformacją. Zgodnie z definicją Komisji Europejskiej, dezinformacja to fałszywe lub wprowadzające w błąd informacje, rozpowszechniane w celu osiągnięcia korzyści lub manipulowania opinią publiczną, co szkodzi demokracji i zaufaniu do instytucji.

Parlament Europejski podkreśla potrzebę budowania świadomości społecznej i wzmacniania odporności na dezinformację. Kluczowym dokumentem jest Wspólna Deklaracja z 2017 r., a Komisja Europejska w 2018 r. przedstawiła plan działania obejmujący m.in. zwiększenie zdolności instytucji do wykrywania dezinformacji, mobilizację sektora prywatnego i edukację społeczeństwa.

RPO zwrócił się do Ministra Cyfryzacji o uwzględnienie tych kwestii w działaniach rządu. Minister zapewnił, że resort podejmuje odpowiednie działania, a Centrum Rozwoju Kompetencji Cyfrowych realizuje projekty mające na celu nie tylko ograniczenie skutków, ale przede wszystkim eliminowanie niebezpiecznych treści. Ministerstwo publikuje również materiały edukacyjne i zapowiedziało dalsze działania w tym zakresie. (VII.7033.60.2022)

■ Konieczność nowelizacji ustawy o obronie Ojczyzny

Wprowadzony w ustawie o obronie Ojczyzny zakaz fotografowania ogranicza wolność, o której mowa w art. 54 ust. 1 Konstytucji. Z przepisu tego wynika, że każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji. Fotografowanie, filmowanie lub utrwalanie w inny sposób obrazu lub wizerunku mieści się w zakresie konstytucyjnej wolności pozyskiwania informacji.

Bezpieczeństwo państwa niewątpliwie uzasadnia ograniczenie wolności pozyskiwania informacji. Brzmienie art. 616a ust. 1 pkt 1 ustawy o obronie Ojczyzny w sposób wyraźny wskazuje jednak, że zakazem fotografowania mogą zostać objęte nie tylko obiekty szczególnie ważne dla bezpieczeństwa państwa, ale także „obiekty resortu obrony narodowej nieuznane za obiekty szczególnie ważne dla bezpieczeństwa lub obronności państwa”. Oznacza to, że zakazem fotografowania mogą zostać objęte także obiekty nieistotne z punktu widzenia obronności lub bezpieczeństwa państwa, o ile tylko są to obiekty resortu obrony narodowej.

Rzecznik wyraził wątpliwości konstytucyjne wobec wskazanego przepisu ustawy o obronie Ojczyzny, dotyczącego zakazu fotografowania obiektów infrastruktury krytycznej nieuznanych przez Radę Ministrów za szczególnie ważne dla bezpieczeństwa państwa. W takim przypadku zakaz wydaje organ ochrony obiektu, opierając się jedynie na zagrożeniu dla jego bezpieczeństwa. Może to naruszać konstytucyjną wolność pozyskiwania informacji (art. 54 ust. 1 Konstytucji), ponieważ przesłanka ta

nie odpowiada kryteriom określonym w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Rzecznik zwrócił się do Ministra Obrony Narodowej o rozważenie nowelizacji przepisów.

Minister wyjaśnił, że postulaty podnoszone w wystąpieniu Rzecznika, będą mogły być przedmiotem szczegółowej analizy na etapie ewentualnych prac związanych z nowelizacją ustawy o obronie Ojczyzny. (II.510.670.2023)

■ Ograniczanie wolności wypowiedzi oraz prawa dostępu do informacji publicznej na profilach instytucji publicznych w portalach społecznościowych

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają liczne wnioski dotyczące profili (kont, stron) instytucji publicznych w portalach społecznościowych. Wnioskodawcy zwracają uwagę na ograniczenie ich wolności wypowiedzi oraz prawa dostępu do informacji publicznej poprzez arbitralne usuwanie komentarzy i blokowanie dostępu, często bez jakiegokolwiek ostrzeżenia i drogi odwoławczej. Problem dotyczy wielu organów i urzędów administracji publicznej, zarówno rządowej jak i samorządowej, a także innych instytucji i organizacji publicznych.

RPO ocenia usuwanie treści lub blokowanie dostępu obywatela do konta instytucji publicznej w portalu społecznościowym, jako działanie ograniczające korzystanie z konstytucyjnej wolności wypowiedzi, co powinno mieć podstawę w ustawie.

Rzecznik wystąpił do Ministra Cyfryzacji o przygotowanie projektu ustawy, w której uregulowanoby zasady prowadzenia profili organów i urzędów administracji publicznej oraz innych instytucji publicznych w portalach społecznościowych, a także procedurę blokowania użytkowników i usuwania publikowanych przez nich informacji.

Minister Cyfryzacji zadeklarował otwartość na dialog i współpracę przy ewentualnym wdrażaniu rozwiązań w ramach przedstawionego problemu. (VII.564.65.2024)

■ Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami

W ramach niezależnych badań dotyczących dyskryminacji, RPO przygotował raport pt. „Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami przez nauczycieli współorganizujących proces edukacyjny, pomoc nauczyciela oraz asystenta osobistego ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”. Jego celem było ustalenie zakresu wsparcia, jakiego potrzebują ci uczniowie, aby zapewnić im efektywną realizację prawa do edukacji oraz zidentyfikować trudności i bariery.

Efektem badania są rekomendacje mające na celu wypracowanie rozwiązań na rzecz uruchomienia wsparcia asystenckiego dla uczniów ze szczególnymi potrzebami w przedszkolach i szkołach, z uwzględnieniem postanowień Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Pośród rekomendacji znalazły się m.in. potrzeba systemowego uregulowania stanowiska asystenta ucznia ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi, skrócenie czasu oczekiwania na diagnozę o szczególnych potrzebach edukacyjnych, wdrożenie właściwych procedur określających sposób działania w przypadku wystąpienia dyskryminacji, promowanie współpracy pomiędzy szkołą a rodzicami dziecka ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi, zapewnienie odpowiedniej organizacji i dostosowanie zajęć wychowania fizycznego, czy eliminowanie barier architektonicznych. Rzecznik zwrócił się do Ministra Edukacji o analizę tych uwag oraz rozważenie podjęcia działań w celu wdrożenia rekomendacji. (XI.7036.18.2024)

■ Organizacja edukacji mniejszości narodowych

Rzecznik monitoruje realizację przez państwo obowiązków ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym prawa mniejszości do nauki własnego języka oraz nauki we własnym języku. Od 2023 r. RPO prowadzi postępowanie wyjaśniające dotyczące konsekwencji rozbieżności interpretacyjnych przepisów ustawy o systemie oświaty oraz ustawy – Prawo oświatowe w zakresie organizacji nauki języka mniejszości w szkołach publicznych, w których wszyscy uczniowie i uczennice objęci są obowiązkiem nauką tego języka. W związku z wpływającymi do Rzecznika postulatami w tym zakresie RPO przekazał Minister Edukacji Narodowej uwagi odnośnie do aktualnych uregulowań prawnych dotyczących organizacji edukacji mniejszości, które wymagają doprecyzowania w zakresie realizacji prawa mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym do nauki własnego języka, historii i kultury również w osobnych szkołach publicznych.

Minister poinformował, że poruszone przez Rzecznika kwestie dotyczące organizacji nauczania języka mniejszości narodowych, etnicznych i języka regionalnego, w tym m.in. funkcjonowania szkół prowadzących nauczanie w języku mniejszości narodowej, są przedmiotem prac Zespołu ds. Edukacji powołanego w ramach Ko-

misji Wspólnej Rządu oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Pierwsze spotkanie Zespołu ds. Edukacji odbyło się 8 października 2024 r. Strona rządowa oraz przedstawiciele mniejszości określili swoje priorytetowe zadania i problemy do rozwiązania w obszarze oświaty mniejszościowej. (XI.816.7.2023)

■ Zasady organizacji wolontariatu w szkołach podstawowych

Do Rzecznika wpłynął wniosek dotyczący zasad organizacji wolontariatu w szkołach podstawowych i jego wpływu na rekrutację do szkół ponadpodstawowych. Liczba punktów na świadectwie szkolnym może mieć wpływ na dalszą edukację ucznia, dlatego interpretacja kryterium uwzględnianego podczas postępowania rekrutacyjnego powinna być jednolita dla wszystkich szkół. Przepisy przewidują, że za wolontariat można otrzymać 3 punkty na świadectwie. Nie precyzują jednak, ile czasu uczeń powinien poświęcić na działalność w wolontariacie, by spełnić ten warunek. Zasady na jakich odbywa się wolontariat w poszczególnych szkołach zależą od decyzji dyrektora szkoły, samorządu uczniowskiego, nauczycieli oraz innych osób bezpośrednio zaangażowanych w wolontariat w danej szkole. Mogą zatem występować duże różnice w podejściu szkół do tej formy aktywności dzieci i młodzieży. W praktyce o przyznaniu bądź nieprzyznaniu punktów za wolontariat decydują dyrektorzy szkół na podstawie informacji o konkretnym uczniu bądź wewnętrznych regulacji w szkole. Niektóre szkoły sumowały czas poświęcony na wolontariat już od IV klasy, zaś inne oczekiwały zaangażowania w klasach VII–VIII. Takie zróżnicowanie może być odbierane jako niesprawiedliwe, dlatego należy rozważyć uregulowanie tej materii w przepisach prawa powszechnie obowiązującego. W związku z tym Rzecznik zwrócił się do Ministra Edukacji o przedstawienie stanowiska w sprawie zasad organizacji wolontariatu w szkołach.

W odpowiedzi Minister poinformował, że osiągnięcia w aktywności na rzecz innych ludzi, zwłaszcza w formie wolontariatu, są punktowane zgodnie z rozporządzeniem w sprawie przeprowadzania postępowania rekrutacyjnego. Aktywność społeczna ucznia, w tym w formie wolontariatu, zasługująca na przyznanie punktów, powinna dotyczyć całego okresu nauki w szkole danego szczebla, a nie wyłącznie działań podejmowanych przez ucznia w ostatnim roku nauki. (VII.7031.35.2023)

■ Ochrona praw osób, które są adresatami programów stypendialnych tworzonych przez samorządy

Podczas badania w BRPO spraw ujawnił się problem dotyczący ochrony praw osób, które są adresatami programów stypendialnych tworzonych przez samorządy. Ze skarg wpływających do Rzecznika wynika, że sposób przyznawania stypendiów dla uzdolnionych uczniów budzi zastrzeżenia. Obywatele skarżyli się, że rozstrzygnięcia organów samorządu terytorialnego w kwestii stypendiów dla uzdolnionych uczniów nie są decyzją administracyjną. Nieliczne wyroki sądów administracyjnych w tych sprawach nie pozwalają na wskazanie dominującego kierunku orzeczniczego. W ocenie Rzecznika na uznanie zasługuje stanowisko wskazujące

na załatwianie tych spraw w formie decyzji administracyjnej, bo zapewnia to stronom szerokie gwarancje procesowe, a więc większą ochronę praw obywatelskich. Ponadto praworządność i transparentność działań organów administracji jest warunkiem koniecznym dla realizacji zasady jawności życia publicznego oraz zasady ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa. Dlatego Rzecznik zwrócił się do Ministra Edukacji z wnioskiem o podjęcie stosownej inicjatywy ustawodawczej w celu doprecyzowania przepisów ustawy o systemie oświaty. Dotychczas nie wpłynęło stanowisko Ministra w tej sprawie. (VII.7031.8.2024)

■ Uwagi Rzecznika do tzw. ustawy Kamilka

Ustawa o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (nazywana „ustawą Kamilka”) wprowadziła regulacje, dzięki którym ochrona dzieci ma być systemowa, a przez to bardziej skuteczna. Rzecznik przedstawił opinię do tej ustawy, wskazując potrzebę analizy niektórych rozwiązań tej nowelizacji. Pojawiają się zasadnicze problemy z prawidłowym rozumieniem i stosowaniem niektórych regulacji, a także obawy, że nałożone obowiązki dotyczące ścisłej weryfikacji osób, które w pracy mają kontakt z dziećmi mogą odstraszać potencjalnych pracowników, współpracowników, wolontariuszy jednostek prowadzących działalność związaną m.in. z wychowaniem, edukacją lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich. Organizacje i jednostki wyrażają wątpliwości odnośnie do zakresu podmiotowego obowiązujących regulacji i mają problemy z rozstrzygnięciem, czy są zobowiązane do dostosowania się do przepisów ustawy. Pracownicy i wolontariusze od lat pracujący z dziećmi w bliskich relacjach wyrażali obawy, że wprowadzenie standardów ograniczy swobodę pracy z dzieckiem ze względu na ryzyko powstania sytuacji dwuznacznych czy problematycznych. W ocenie Rzecznika istnieją uzasadnione obawy, co do prawidłowego stosowania rozwiązań prawnych wprowadzonych tzw. ustawą Kamilka. Dlatego też zasadne jest podjęcie działań informacyjnych, a także prac legislacyjnych zmierzających do nowelizacji tej ustawy, tak aby zawarte w niej przepisy nie budziły wątpliwości i nie doprowadziły do następstw niezamierzonych przez ustawodawcę. Dlatego RPO zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości o stanowisko.

W opinii MS trudności występują przede wszystkim w rozumieniu pojęć „dopuszczenie do działalności” oraz „opieka, edukacja, wychowanie i wypoczynek”. W oparciu o kierowane do resortu zapytania ustalono obszary wymagające interwencji legislacyjnej i wszczęto prace legislacyjne, których celem jest usunięcie niejasności i zwiększenie funkcjonalności przepisów. W zakresie standardów ochrony małoletnich, podniesiono, że jest to narzędzie oczekiwane i postulowane od dawna. Standardy stanowią bowiem zbiór zasad mających zapewnić bezpieczne środowisko dla dziecka i ustaloną *a priori* procedurę interwencji na wypadek ujawnienia krzywdzenia. (III.502.14.2024)

■ Sprawa nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości

Proces ograniczenia dostępu mniejszości niemieckiej w Polsce do nauczania własnego języka i nauki w tym języku został zapoczątkowany uchwaleniem ustawy budżetowej na rok 2022, zakładającej zmniejszenie środków przewidzianych w budżecie państwa w części dotyczącej subwencji oświatowej na nauczanie języków mniejszości narodowych i etnicznych. Rzecznik występował w tej sprawie do Marszałka Senatu, Prezesa Rady Ministrów oraz Ministra Edukacji i Nauki. Wskazywał na konieczność przywrócenia pełnego wymiaru godzin nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej w formie nauki dodatkowej, na zasadzie równości z innymi mniejszościami. Rzecznik z aprobatą przyjął więc rozwiązania zawarte w projekcie rozporządzenia, w którym przewidziano ujednolicenie od 1 września 2024 r., w stosunku do wszystkich uczniów należących do mniejszości narodowych, tygodniowego wymiaru godzin nauki języka mniejszości narodowej w formie dodatkowej nauki tego języka wynoszącego 3 godziny w każdej klasie szkoły podstawowej, liceum ogólnokształcącego, technikum, branżowej szkoły I stopnia i branżowej szkoły II stopnia. Rzecznik nie zgłosił uwag do rozwiązań zawartych w projekcie, jednak podkreślił, że wraz z upływem czasu negatywne skutki wywołane ograniczeniem prawa mniejszości niemieckiej do nauki własnego języka, będą coraz trudniejsze do odwrócenia, dlatego też przywrócenie nauki języka niemieckiego na zasadzie równości powinno nastąpić już od drugiego semestru roku szkolnego 2023/2024. Rzecznik zwrócił się do Ministra Edukacji z prośbą o wzięcie pod uwagę przedstawionej opinii w toku prac legislacyjnych.

Minister podzielił stanowisko Rzecznika o konieczności pozytywnego działania państwa na rzecz podtrzymania tożsamości kulturowo-językowej społeczności mniejszości narodowych. Zwrócił uwagę, że z uwagi na obowiązujące regulacje w zakresie organizacji pracy szkół, w szczególności obowiązek określenia w arkuszach organizacji wymiaru zatrudnienia nauczycieli w danej szkole, wejście w życie znowelizowanych przepisów rozporządzenia będzie możliwe najwcześniej z początkiem nowego roku szkolnego. Ostatecznie nowelizacja przepisów przywracająca stan prawny zgodny ze standardami konstytucyjnymi weszła w życie 1 września 2024 r. i od tej daty został przywrócony pełny wymiar nauczania języka niemieckiego jako języka mniejszości w formie dodatkowej. (XI.813.18.2021)

■ Realizacja przez samorządy dowozu uczniów z niepełnosprawnościami do placówek edukacyjnych – badanie RPO

W 2024 r. Biuro RPO przeprowadziło badanie pn. „Realizacja przez samorządy dowozu uczniów z niepełnosprawnościami do placówek edukacyjnych”, którego celem było m.in. znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim zakresie gminy realizują obowiązki w zakresie dowozu uczniów z niepełnosprawnościami do placówek edukacyjnych, jakie są ewentualne czynniki, które sprawiają, że cel ten nie jest realizowany lub jest realizowany w ograniczonym zakresie. Publikacja raportu RPO z badania została zaplanowana na 2025 rok. Więcej na ten temat znajduje się w części poświęconej prawom osób z niepełnosprawnościami. (XI.420.2.2024)

Równe traktowanie i zasada niedyskryminacji

■ Wyroki ETPC ws. związków jedno płciowych

Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że Polska naruszyła art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, nie zapewniając uznania i ochrony prawniczej dla związków osób tej samej płci. W dwóch wyrokach z 2023 i 2024 roku (sprawa *Przybyszewska i inni przeciwko Polsce* i sprawa *Formela i inni przeciwko Polsce*) Trybunał stwierdził, że brak odpowiednich regulacji prawnych prowadzi do naruszenia prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego osób w takich związkach.

RPO spytał Prezesa Rady Ministrów, jak rząd zamierza wykonać te wyroki. Podkreślił, że wdrożenie wytycznych ETPC jest możliwe bez naruszenia art. 18 Konstytucji RP, który definiuje małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny.

ETPC uznał, że dostępne obecnie w Polsce środki, takie jak umowy cywilne czy pełnomocnictwa, są niewystarczające. Wskazał konieczność stworzenia stabilnych ram prawnych obejmujących m.in. kwestie dziedziczenia, opodatkowania, alimentacji, opieki medycznej, czy świadczeń emerytalnych. Trybunał zaznaczył, że ochrona prawna nie może być jedynie teoretyczna, ale musi być realna i skuteczna.

RPO zwrócił się do premiera o informacje na temat planowanych działań i harmonogramu, wraz z zapewnieniem czasu na konsultacje społeczne. (XI.504.1.2024)

■ Opinia RPO do projektu ustaw o rejestrowanych związkach partnerskich

Po opublikowaniu projektów ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich i przepisów wprowadzających ustawę o rejestrowanych związkach partnerskich, Rzecznik co do zasady pozytywnie ocenił proponowane rozwiązania ustawowe mające na celu instytucjonalizację związków osób tej samej płci. Wskazał, że wprowadzenie w drodze ustawy związku partnerskiego osób tej samej płci w zaproponowanym kształcie nie narusza przepisów Konstytucji, w tym jej art. 18.

Konieczne jednak jest, aby projektowane ustawy, zwłaszcza przepisy wprowadzające, pozostawały w aksjologicznej i terminologicznej spójności z obowiązującymi już przepisami. W tym zakresie wątpliwości wzbudziło automatyczne rozszerzenie zakresu podmiotowego uprawnień i obowiązków, które aktualnie są adresowane do małżonków, na osoby pozostające w związkach partnerskich, podczas gdy rozwiązanie tego związku ma być istotnie uproszczone w porównaniu do rozwiązania małżeństwa i nie podlegać – jak w przypadku związku małżeńskiego – kontroli sądu. W sytuacji jednostronnego rozwiązania związku partnerskiego nie jest uwzględniona nie tylko wola, ale też sytuacja drugiego partnera. Tymczasem rozwiązanie związku może prowadzić do istotnego naruszenia praw drugiego z partnerów lub wspólnie wychowywanych dzieci. Przyjęta w projekcie ustawy procedura jednostronnego rozwiązania związku partnerskiego uniemożliwia również zbadanie oraz

uwzględnienie sytuacji i dobrostanu dzieci pozostających pod pieczę partnerów. Może to budzić wątpliwości z punktu widzenia obowiązku państwa zapewnienia odpowiedniej ochrony praw dziecka (art. 72 ust. 1 Konstytucji). Rzecznik zarekomendował również, aby prawo do wstąpienia w związek partnerski przysługiwało także osobom ubezwłasnowolnionym całkowicie. (XI.022.1.2024)

■ Wystąpienia RPO w sprawie Samorządowych Kart Praw Rodzin

W odpowiedzi na wnioski indywidualne dotyczące tzw. Samorządowych Kart Praw Rodzin (SKPR) Rzecznik wystąpił do organów stanowiących czterech jednostek samorządowych, które podjęły takie uchwały o rozważenie wyeliminowania uchwał z obrotu prawnego lub ich odpowiedniego zmodyfikowania. Uchwały nie budzą takich zastrzeżeń jak uchwały w sprawie „ideologii LGBT” podejmowane przez niektóre samorządy, ale pojęcie „rodzina”, jakim posługują się SKPR, powinno być rozumiane w sposób uwzględniający interpretację tego pojęcia przyjętą w Konstytucji i orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Wątpliwości wzbudziły postanowienia, które mogłyby prowadzić do wykluczenia z ochrony samotnych rodziców oraz niedopuszczalnego różnicowania dostępu organizacji pozarządowych do finansowania ich działalności.

W odpowiedziach zadeklarowano podjęcie ponownej analizy treści uchwał w zakresie wypracowania rozwiązań pozwalających na uwzględnienie uwag Rzecznika, przy czym jeden z samorządów zdecydował się na uchylenie swojej uchwały. (XI.505.18.2023)

■ Nierówne ukształtowanie sytuacji prawnej kobiet i mężczyzn oddających krew

Z perspektywy zasady równości, kwestią budzącą wątpliwości Rzecznika było gorsze traktowanie kobiet – krwiodawców – w porównaniu do mężczyzn w sytuacji, w której ta sama ilość krwi, przekraczająca 1800 ml, jest stosowana jako kryterium upoważniające osoby oddające krew do skorzystania z określonych uprawnień albo nadania im określonych przywilejów. Jest to wynik zróżnicowanego traktowania w zakresie częstotliwości pobrań krwi od kobiet i mężczyzn w skali roku, które może być uzasadnione różnicami fizjologicznymi między płciami. Prowadzi ono jednak do sytuacji, w której na oddanie tej samej co mężczyźni ilości krwi kobiety potrzebują więcej czasu przy założeniu oddawania krwi w maksymalnej ilości i rocznej częstotliwości. Powoduje to gorsze traktowanie kobiet, skoro ta sama ilość krwi jest stosowana jako kryterium ulg, uprawnień i odznaczeń, w tym odznaki „Honorowy Dawca Krwi – Zasłużony dla Zdrowia Narodu”. Rzecznik zwrócił się w tej sprawie do Ministra Zdrowia.

Minister zadeklarował, że kwestie wyrównania sytuacji prawnej kobiet i mężczyzn oddających krew, szczególnie w zakresie nabywania uprawnień do ulg, przywilejów i odznaczeń, zostaną poddane dalszej analizie i uwzględnione w toku podejmowanych prac legislacyjnych. Sprawa będzie monitorowana przez Rzecznika. (XI.815.43.2021)

■ Potrzeba uregulowania procedury prawnego uzgodnienia płci metrykalnej

Istotnym zagadnieniem było wspieranie osób nieheteronormatywnych w postępowaniach o ustalenie płci. Rzecznik kontynuował monitoring tego rodzaju spraw, zwracając uwagę na brak kompleksowych uregulowań prawnych, które pozwoliłyby osobom transpłciowym uzyskać oczekiwane rozstrzygnięcie niezwłocznie po przeprowadzeniu transparentnej i nieskomplikowanej procedury. Analiza wniosków od osób transpłciowych wskazuje, że jedyny możliwy obecnie sposób uzgodnienia płci metrykalnej z faktycznie odczuwaną, tj. w drodze wytoczenia powództwa o ustalenie płci jest problematyczny dla osób transpłciowych i ich rodziców. Budzi on też wątpliwości co do zgodności z międzynarodowymi standardami wytyczonymi przez m.in. ONZ i orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Prowadzenie postępowania dowodowego w sposób długotrwały często wynika z długiego czasu oczekiwania na wyznaczenie posiedzenia sądu lub braku jednoznacznych zasad i przepisów regulujących ten specyficzny typ postępowania. Wnioskodawcy wskazują również, że sprawy tego typu odbywają się niejednokrotnie w antagonizującej atmosferze, zwłaszcza gdy pozwani rodzice sprzeciwiają się woli osoby transpłciowej i zgłaszają liczne wnioski dowodowe na okoliczności prawnie irrelewantne, by opóźnić wydanie rozstrzygnięcia.

Rzecznik przedstawił ten problem Ministrowi Sprawiedliwości, wskazując, że z doświadczenia pełnomocników reprezentujących osoby transpłciowe i wniosków do Rzecznika wynika, że brak przepisów o uzgodnieniu płci powoduje podejmowanie przez sędziów działań niecelowych lub nadmiarowych z punktu widzenia rozstrzygnięcia sprawy. Priorytetem sędziego powinno być zatem zapewnienie ochrony godności osoby transpłciowej i zakończenie postępowania w możliwie krótkim terminie. W wyniku tego działania podjęto prace nad projektem rozporządzenia i ostatecznie zaliczono sprawy o ustalenie płci metrykalnej do katalogu spraw pilnych.

Minister poinformował, że w resorcie sprawiedliwości prowadzone są prace legislacyjne nad projektem rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości zmieniającego rozporządzenie – Regulamin urzędowania sądów powszechnych. Projekt ten zakłada m.in. zaliczenie spraw o ustalenie płci metrykalnej do katalogu spraw pilnych. (XI.501.8.2024)

W celu upowszechnienia międzynarodowych standardów i ułatwienia sędziom prowadzenia postępowań o ustalenie płci metrykalnej w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich opracowano publikację pt. „Postępowania w sprawach o uzgodnienie płci. Przewodnik”.

■ Procedura „Niebieskie karty”

Przemoc domowa stanowi naruszenie praw i wolności człowieka, a zapewnienie pomocy wszystkim osobom nią dotkniętym jest zobowiązaniem państwa wynikającym z szeregu aktów prawnych – prawa krajowego oraz europejskiego. Rzecznik uznaje przeciwdziałanie przemocy domowej za priorytetowe zagadnienie, domagając się, aby instytucje państwowe właściwie wypełniały zobowiązania wynikające z odpowiednich uregulowań prawnych i oferowały osobom pokrzywdzonym przemocą domową kompleksową pomoc. W tym celu Rzecznik formułuje rekomendacje zmierzające do zapewnienia, by wszystkie osoby, które doświadczają przemocy domowej, miały pewność, że w razie potrzeby uzyskają niezbędne wsparcie, a sprawcy przemocy domowej – w jakiegokolwiek jej formie: psychicznej, fizycznej, seksualnej czy ekonomicznej – nie uniknęli kary za zachowania wobec osób najbliższych.

Z tych względów, kierując się informacjami, jakie docierały do niego ze strony osób zaangażowanych w procedurę „Niebieskie Karty”, Rzecznik przedstawił Ministrowi do spraw równości swoje wątpliwości dotyczące funkcjonowania procedury pod rządami znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Rzecznik wyraził oczekiwania, że minister podejmie działania w celu korekty budzących wątpliwości uregulowań prawnych. (XI.518.4.2024)

■ Projekt nowelizacji Kodeksu karnego w zakresie przestępstw motywowanych przestankami dyskryminacyjnymi

Projekt nowelizacji Kodeksu karnego, przygotowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości, zakłada rozszerzenie ochrony karnej przed przemocą i znieważeniem motywowanym m.in. niepełnosprawnością, wiekiem, płcią, orientacją seksualną i tożsamością płciową. Nowością jest zmiana sformułowania przepisów: zamiast „z powodu jej przynależności” proponuje się „w związku z przynależnością” – bez wskazania, czyją przynależność ma się na myśli.

Rzecznik Praw Obywatelskich popiera zasadniczy kierunek zmian, ale zgłasza także zastrzeżenia do nowego brzmienia przepisów. Wprowadzenie ogólnego zwrotu „w związku z przynależnością” może znacząco rozszerzyć zakres kryminalizacji. Przepisy mogłyby objąć przemoc i znieważenie nie tylko wobec osób posiadających cechy chronione (np. przynależność rasową czy religijną), ale także wobec tych, którzy np. bronią takich osób lub angażują się w działania na ich rzecz (np. udział w proteście czy wypowiedzi w mediach).

Taka interpretacja może prowadzić do penalizacji zachowań, które dotychczas nie były przestępstwami, oraz do nakładania odpowiedzialności karnej w sytuacjach powiązanych jedynie kontekstowo z chronionymi cechami. RPO zwraca też uwagę na możliwą niezgodność projektu z unijną dyrektywą o ochronie uczestników debaty publicznej przed nadużyciami prawnymi. Rzecznik przedstawił opinię do zmian przepisów i zaapelował o doprecyzowanie przepisów i uwzględnienie zgłoszonych uwag. (II.510.345.2024)

■ Wykluczenie cyfrowe osób starszych

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają wnioski dotyczące problemu wykluczenia cyfrowego seniorów. Chodzi m.in. o problem sprawozdawczości cyfrowej z działalności fundacji. Od 1 stycznia 2023 roku takie sprawozdanie sporządzane jest w postaci elektronicznej, na formularzu udostępnionym w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej urzędu obsługującego Ministra Sprawiedliwości. Powinno być też opatrzone kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym.

W wystąpieniu do Minister do Spraw Polityki Senioralnej Rzecznik zaznaczył, że automatyczne przekształcanie dotychczasowych obowiązków papierowych w obowiązki cyfrowe, bez zapewniania odpowiednich przepisów przejściowych, a także możliwych wyłączeń uzasadnionych okolicznościami, budzi zastrzeżenia w zakresie nie tylko prawidłowej legislacji, ale także zgodności z konstytucyjnym zakazem dyskryminacji oraz właściwym poszanowaniem praw osób w wieku podeszłym do godnego i niezależnego życia.

Minister zapewnił, że wszystkie aspekty wykluczenia cyfrowego osób starszych poruszone przez Rzecznika w wystąpieniu wpisują się w założenia polityki senioralnej, odpowiadającej na potrzeby seniorów i wyzwania demografii. Są one również zgodne z kierunkami działań podejmowanych lub planowanych do podjęcia w toku sprawowania funkcji Ministra do spraw Polityki Senioralnej. (VII.801.2.2022)

■ Badanie dotyczące występowania dyskryminacji w sporcie

W 2024 r. Rzecznik przeprowadził także badanie dotyczące występowania dyskryminacji w sporcie, w formie molestowania i molestowania seksualnego. Informacje wskazujące na występowanie tych negatywnych zjawisk docierały do RPO od lat. Celem badania była ocena skali występowania i sposobu manifestowania molestowania i molestowania seksualnego wśród zawodniczek i zawodników sportu wyczynowego, uczestniczących we współzawodnictwie sportowym organizowanym przez polskie związki sportowe.

Prawie połowa osób uprawiających sport wyczynowy (48%) doświadczyła molestowania lub molestowania seksualnego. Kobiety zgłaszały takie doświadczenia częściej niż mężczyźni (60% vs 39%). Znęcanie psychiczne dotyczyło 45% badanych (57% kobiet, 36% mężczyzn). Przemoc fizyczna dotyczyła 18% ogółem (19% kobiet, 17% mężczyzn), natomiast molestowanie seksualne: 10% ogółem, z dużą różnicą między kobietami i mężczyznami (19% vs 3%).

Połowa respondentów zadeklarowała brak wewnętrznych regulacji w klubach czy związkach sportowych dotyczących przeciwdziałania molestowaniu. Osoby z doświadczeniem molestowania częściej twierdziły, że takich regulacji zdecydowanie nie ma. 63% badanych stwierdziło, że nigdy nie przeprowadzono u nich szkoleń na temat równego traktowania i właściwych relacji w sporcie.

Rzecznik Praw Obywatelskich stanowczo potępił wszelkie formy naruszania godności zawodników i zawodniczek, uznając je za możliwe naruszenie konstytucyjnego zakazu dyskryminacji ze względu na płeć. (XI.036.1.2024)

Zakaz tortur i niehumanitarnego traktowania

■ Wprowadzenie do ustawodawstwa krajowego przestępstwa tortur

Rzecznik zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości o podjęcie inicjatywy legislacyjnej w zakresie kryminalizacji tortur oraz pełnego wdrożenia Konwencji ONZ z 10 grudnia 1984 r. w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Zakaz tortur jest zawarty w art. 40 Konstytucji. Z kolei Kodeks karny penalizuje użycie przemocy, groźby bezprawnej lub innej formy fizycznego lub psychicznego znęcania się przez funkcjonariusza publicznego lub osobę działającą na jego polecenie w celu uzyskania określonych zeznań, wyjaśnień, informacji lub oświadczeń. Regulacje te nie są jednak wystarczające. Konwencja ONZ wymaga od państw kryminalizacji tortur jako odrębnego i szczególnego przestępstwa, uwzględniającego co najmniej wszystkie elementy definicji tortur zawartej w art. 1. Byłby to pierwszy krok do zbudowania systemu prewencji tortur w ustawodawstwie krajowym oraz wyraz woli zakazania tego zjawiska we wszystkich jego przejawach.

W odpowiedzi na wystąpienie Rzecznika resort sprawiedliwości wskazał, że podziela stanowisko RPO i uznaje problematykę penalizacji tortur za wymagającą uregulowania w Kodeksie karnym. Dodał również, że jest to jedno z aktualnych zagadnień Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego. Ministerstwo zadeklarowało poparcie dla inicjatyw zmierzających do penalizacji tortur jako przestępstwa *sui generis* w polskim prawie karnym. (KMP.570.3.2018)

■ Tłumaczenie i rozpowszechnienie treści Protokołu Stambulskiego, Reguł z Bangkoku oraz Zasad Mendeza

Rzecznik wystąpił do Ministerstwa Sprawiedliwości w związku z koniecznością przetłumaczenia na język polski dokumentów istotnych z punktu widzenia prewencji tortur:

- zaktualizowanej wersji Protokołu Stambulskiego – podręcznika skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania;
- Reguł z Bangkoku – zasad postępowania wobec kobiet pozbawionych wolności;
- Zasad Mendeza – wytycznych dotyczących zasad prowadzenia przesłuchań.

Resort sprawiedliwości przychylił się do opinii Rzecznika i przetłumaczył powyższe dokumenty. Następnie rozpowszechnił Protokół Stambulski wśród m.in. funkcjonariuszy Służby Więziennej, przedstawicieli Prokuratury Krajowej, Sądów Apelacyjnych i Krajowej Rady Kuratorów. Zapowiedział również podjęcie dalszych działań zmierzających do rozpowszechnienia pozostałych dwóch dokumentów. Ponadto Rzecznik zwrócił się do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej o włączenie do

programów szkoleniowych funkcjonariuszy i pracowników cywilnych Służby Więziennej Reguł z Bangkoku oraz standardów i wytycznych SPT i CPT odnoszących się do problematyki pobytu kobiet w izolacji penitencjarnej. RPO powoływał się na wyzwania, przed jakimi stoi więziennictwo w stosunku do osadzonych kobiet, zwłaszcza wobec wzrostu ich liczby w ostatnich latach. W odpowiedzi Dyrektor Generalny SW zgodził się, że standardy międzynarodowe dotyczące postępowania z tą grupą osób pozbawionych wolności powinny być szerzej uwzględniane w procesie kształcenia formacji. (KMP.571.6.2024; KMP.571.4.2024; KMP.571.5.2024; KMP.570.8.2021)

■ Funkcjonowanie więziennej ochrony zdrowia

Rzecznik monitoruje sposób realizacji prawa pozbawionych wolności do opieki medycznej podczas przebywania w zakładach karnych i aresztach śledczych, podkreślając istotną rolę personelu medycznego w przeciwdziałaniu torturom, nieludzkemu i poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

W związku z zapowiedzią reformy więziennej służby zdrowia Rzecznik skierował do Ministra Sprawiedliwości wystąpienie zawierające listę problemów, które wymagają rozwiązania w celu skutecznego zapobiegania torturom, wskazując m.in. na problemy związane z brakiem obligatoryjnych badań lekarskich wszystkich osób umieszczanych w jednostkach penitencjarnych, brakiem procedur w przypadku zgłoszenia tortur i dokumentowania obrażeń, roli lekarza w kontekście zastosowania środków przymusu bezpośredniego i poufności badań medycznych. W wystąpieniu Rzecznik wskazał na zależność między dostępem do usług lekarskich a prewencją tortur oraz podkreślił odmienne potrzeby osób należących do grup wysokiego ryzyka, tj. m.in. osób niesamodzielnych, przewlekłe somatycznie chorych, starszych, kobiet, osób transpłciowych. Dotychczas nie wpłynęła odpowiedź na uwagi przedstawione przez Rzecznika. (KMP.571.24.2024)

■ Traktowanie cudzoziemców podlegających przymusowemu powrotowi do państw trzecich

Rzecznik trzykrotnie występował w ostatnich latach do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o zmiany w prawie umożliwiające pełną realizację mandatu RPO w zakresie monitorowania operacji deportacyjnych. Na gruncie prawa krajowego możliwość monitorowania deportacji jest przewidziana w ustawie o cudzoziemcach, gdzie ustalono katalog podmiotów do tego uprawnionych, lecz nie wymieniono wśród nich RPO. Skutkuje to licznymi problemami organizacyjnymi, w tym brakiem możliwości realizacji przez Rzecznika funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji w tym obszarze. W odpowiedzi Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji wskazało na rozpoczęcie prac mających na celu stworzenie efektywnego mechanizmu monitoringu powrotów przymusowych oraz potrzebę udziału przedstawicieli Rzecznika w pracach nad kształtem proponowanych rozwiązań. (KMP.572.5.2018)

■ Stan cel przejściowych w jednostkach penitencjarnych

Rzecznik badał warunki bytowe panujące w celach przejściowych w jednym z aresztów śledczych. Są w nich umieszczane osoby pozbawione wolności w pierwszym okresie po przyjęciu do jednostki penitencjarnej. Okazało się, że stan większości z nich jest bardzo zły.

Na ścianach i sufitach znajdowały się wykwity wilgoci, łuszcząca się farba, odpadający tynk, wybite dziury. W wielu celach ściany były brudne, pokryte napisami, wykładziny podłogowe zniszczone, z licznymi ubytkami. Wyposażenie cel w większości było wyeksploatowane. Z informacji przekazanych przez osadzonych wynikało, że w pomieszczeniach z sufitu cieknie woda. W złym stanie znajdowały się również kąpiki sanitarne, których wyposażenie było zniszczone, ze spłuczek ciekła woda, drzwi były uszkodzone i bez klamek, brakowało światła. Dodatkowo bardzo mała powierzchnia uniemożliwiała swobodne wykonywanie w nich czynności higienicznych. Podobna sytuacja występuje w innych zakładach karnych i aresztach, w których przedstawiciele Rzecznika wielokrotnie spotykali się z niewłaściwymi warunkami panującymi w celach przejściowych.

Przetrzymywanie osób pozbawionych wolności w takich warunkach RPO uznał za niehumanitarne i naruszające godność osadzonych oraz zwrócił się w tej sprawie do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej. Poprosił o przeprowadzenie przeglądu cel przejściowych we wszystkich jednostkach penitencjarnych pod kątem oceny panujących w nich warunków bytowych oraz o podjęcie stosownych działań w celu przywrócenia właściwego stanu pomieszczeń tam, gdzie jest to konieczne.

W odpowiedzi Dyrektor poinformował, że kwestia dotycząca zapewnienia osobom pozbawionym wolności humanitarnych warunków odbywania kary jest jednym z priorytetów kierownictwa Służby Więziennej. Podjęto więc decyzję, aby w każdym przypadku przeprowadzania kontroli przez organy nadzórne zwracano szczególną uwagę na stan cel przejściowych i skrupulatnie odnotowywano wszelkie stwierdzone uchybienia w celu podjęcia adekwatnych działań. (IX.517.110.2024)

■ Warunki pobytu pana Mariusza Kamińskiego w areszcie śledczym

W przestrzeni medialnej pojawiły się informacje, że Mariusz Kamiński, były poseł na Sejm RP, przebywa w złych warunkach w areszcie śledczym i zagrożone jest jego zdrowie i życie w związku z prowadzonym protestem głodowym. Rzecznik podjął sprawę z urzędu.

Przedstawiciele BRPO m.in. dokonali oglądu cel mieszkalnych, w których Mariusz Kamiński był kwaterowany i zapoznali się z dokumentacją dotyczącą pobytu skazanego w jednostce penitencjarnej. Ustalenia nie potwierdziły, aby doszło do naruszenia praw w zakresie zapewnienia podczas pobytu w aresztach śledczych właściwych warunków bytowych. Stwierdzono natomiast wiele nieprawidłowości w związku z zastosowaniem przymusowego karmienia. Przepis art. 118 k.k.w. przewiduje, że do wydania takiej decyzji konieczne jest wystąpienie poważnego zagrożenia dla życia. Tymczasem ani opinie lekarskie, ani uzasadnienie postanowienia sądu nie potwierdziły spełnienia tej przesłanki. Wniosek Aresztu Śledczego oraz postanowienie sądu zostały więc złożone i wydane

przedwcześnie. Z kolei użycie wobec skazanego, na czas sztucznego karmienia, przymusu w postaci unieruchomienia pasami, było nieuzasadnione i skutkowało naruszeniem jego nietykalności cielesnej i wolności osobistej.

O stwierdzeniu nieprawidłowości Rzecznik poinformował Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, zwracając się jednocześnie o podjęcie działań w celu zapobieżenia w przyszłości podobnym uchybieniom. W odpowiedzi Dyrektor poinformował, że podejmowane działania miały na celu ochronę zdrowia i życia Mariusza Kamińskiego, a procedury medyczne zostały wdrożone adekwatnie do stanu jego zdrowia, po uzyskaniu opinii lekarzy i zgody właściwego sądu penitencjarnego. Dyrektor zapewnił, że wszystkie uwagi RPO zostały przeanalizowane przez kierownictwo Służby Więziennej, a materiał zebrany w trakcie prowadzonych czynności wykorzystany będzie w trakcie szkoleń i odpraw służbowych.

Z kolei spostrzeżenia dotyczące działania sądu penitencjarnego Rzecznik przekazał Dyrektorowi Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości w celu wykorzystania przedstawionych opinii do zapewnienia respektowania praw osób pozbawionych wolności. W odpowiedzi Dyrektor Departamentu przychylił się do postulatu Rzecznika dotyczącego wydawanych przez sąd zgód na przymusowe karmienie. Problem ten będzie przedmiotem dalszych analiz i zostanie wykorzystany w procesie szkolenia sędziów penitencjarnych i podczas cyklicznych narad z kierownictwem Służby Więziennej. (IX.517.110.2024)

■ **Sprawa ks. Michała O. oraz pań Karoliny K. i Urszuli D.**

W związku z doniesieniami medialnymi dotyczącymi nieprawidłowości w zakresie traktowania ks. Michała O. oraz Karoliny K. i Urszuli D. podczas zatrzymania, doprowadzenia do pomieszczeń dla osób zatrzymanych, pobytu w tych pomieszczeniach, realizacji czynności procesowych z ich udziałem oraz wykonywania tymczasowego aresztowania – Rzecznik podjął z urzędu postępowanie wyjaśniające. Prowadzono je w zakresie prawidłowości traktowania ww. osób przez funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Policji i Służby Więziennej podczas pobytu w areszcie śledczym, a także zapewnienia prawa do obrony zatrzymanym, a później tymczasowo aresztowanym.

Ustalenia nie dały podstaw do uznania, że ww. osoby były poddane torturom w rozumieniu przyjętym w Konstytucji RP i na gruncie prawa międzynarodowego, ale wykazały wiele nieprawidłowości, w tym: prowadzenie przez funkcjonariuszy ABW wielogodzinnych czynności procesowych, przy ciągłym stosowaniu kajdanek wobec zatrzymanych i bez zapewnienia im posiłku, stosowanie nadmiernych i nieuzasadnionych środków przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy Policji, naruszenie prawa do kontaktu z obrońcą. Raporty z badania przekazano Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji – Koordynatorowi Służb Specjalnych oraz Ministrowi Sprawiedliwości z prośbą o zapoznanie się z nimi i odniesienie do ich treści oraz poinformowanie o podjętych działaniach. Raporty udostępniono również Dyrektorowi Generalnemu Służby Więziennej. Ponadto Rzecznik skierował wystąpienia generalne do: Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Koordynatora

Służb Specjalnych w sprawie zapewnienia osobom zatrzymanym prawa do przerwy humanitarnej w długotrwałych czynnościach procesowych i prawa do otrzymania posiłku oraz w sprawie stosowania przez funkcjonariuszy Policji nadmiernych i nieuzasadnionych środków przymusu bezpośredniego podczas realizacji czynności procesowych i podczas konwojowania; Prokuratora Krajowego w sprawie naruszenia prawa do obrony Urszuli D oraz do Komendanta Głównego Policji w sprawie kierowania do pełnienia służby w PdOZ funkcjonariuszek Policji zawsze wówczas, gdy jest tam umieszczona kobieta.

MSWiA poinformowało, że Zastępca komendanta Głównego Policji skierował wystąpienie do komendantów wojewódzkich, zobowiązując ich do wdrożenia jednolitego standardu wydawania żywienia osobom zatrzymanym i umieszczonym w policyjnych miejscach izolacji. Z kolei w kontekście prewencyjnego stosowania kajdanek, Minister stwierdził, że pozwala ono uniknąć negatywnych następstw, zachowań mogącego zagrażać życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu policjanta, osoby konwojowanej lub postronnej.

W odpowiedzi Prokurator Krajowy nie podzielił oceny Rzecznika wskazującej na naruszenie prawa do obrony podejrzanej Urszuli D. i tym samym uznał, że nie ma podstaw do podjęcia działań w tym zakresie.

Natomiast w odpowiedzi KGP stwierdzono, że przedstawiona sprawa będzie analizowana, a informacja o zajęтым stanowisku zostanie przekazana po jego wypracowaniu. Komendant zobowiązał komendantów wojewódzkich do wprowadzenia mechanizmów gwarantujących dokonywanie sprawdzenia prewencyjnego przez policjantów tej samej płci co osoba sprawdzana. (IX.517.1073.2024, IX.517.1131.2024, II.519.521.2024)

■ Oświadczenia KMPT

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zajmuje publiczne stanowiska w kwestiach istotnych z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania osób pozbawionych wolności. Wydane w 2024 r. przez KMPT oświadczenia dotyczyły:

- Publikacji raportu Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom (CPT) i przystąpienia Polski do procedury automatycznej publikacji raportów wraz z odpowiedzią władz RP (Oświadczenie z 5.03.2024);
- Sytuacji kobiet w izolacji penitencjarnej (Oświadczenie z 8.03.2024);
- Śmierci mężczyzny, wobec którego w dniu 22 maja 2024 r. interwencję prowadzili funkcjonariusze Policji z Inowrocławia (Oświadczenie z 31.05.2024);
- Wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu dotyczącego tortur i śmierci we wrocławskiej izbie wytrzeźwień (Oświadczenie z 7.06.2024);
- Międzynarodowego Dnia Pomocy Ofiarom Tortur (Oświadczenie z 26.06.2024);
- 40. rocznicy Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Oświadczenie z 10.12.2024).

Inne ważne problemy

■ Problem zanieczyszczenia środowiska światłem

Zanieczyszczenie świetlne jest zjawiskiem coraz silniej dostrzeganym przez obywateli, środki masowego przekazu i specjalistów. Nadmierna emisja sztucznego światła w przestrzeni publicznej wpływa nie tylko degradująco na obraz nocnego nieba, faunę i florę miast i wsi, ale przede wszystkim powoduje dyskomfort u ludzi i realne dolegliwości zdrowotne. W sprawie braku kompleksowej regulacji dotyczącej oświetlenia zewnętrznego Rzecznik korespondował od 2022 r. z Ministrem Klimatu i Środowiska, Ministrem Zdrowia, Głównym Inspektorem Ochrony Środowiska oraz Głównym Inspektorem Sanitarnym. Rzecznik wskazywał, że przepisy zawarte w rozporządzeniach techniczno-budowlanych są niewystarczające. Z uzyskanych odpowiedzi wynikało, że problem zanieczyszczenia świetlnego jest zidentyfikowany, lecz wobec braku stosownych przepisów szczególnych, obecnie nie ma możliwości jego rozwiązania. Dotychczas nie zostały również zainicjowane prace legislacyjne mające na celu zmianę tego stanu rzeczy. Prawo nie przewiduje kompleksowej regulacji określającej dopuszczalne natężenie oświetlenia zewnętrznego, jak i rodzaju tego oświetlenia, jego spozycjonowania, kąta nachylenia opraw oświetleniowych oraz barwy. Dlatego Rzecznik zwrócił się w tej sprawie do Ministra Rozwoju i Technologii.

W odpowiedzi Minister poinformował, że z uwagi na swój charakter, kwestie dotyczące regulacji mających na celu ograniczenie zjawiska zanieczyszczenia świetlnego, a w tym – zabezpieczenie obywateli przed potencjalną szkodliwością oświetlenia LED-owego nie stanowią zmian o charakterze deregulacyjnym, które resort planuje podjąć. (V.7203.30.2020)

Problem zanieczyszczenia światłem został również podniesiony przez przedstawicielki Rzecznika na posiedzeniach senackiej i sejmowej Komisji do Spraw Petycji. W Senacie przedstawiciele Komisji zapowiedzieli zwrócenie się do resortów: zdrowia, środowiska, infrastruktury i technologii, a także innych właściwych instytucji, o opinie na ten temat oraz dostępne badania i analizy. Natomiast komisja sejmowa podjęła decyzję o przygotowaniu projektu dezyderatu do Prezesa Rady Ministrów w przedmiocie zmian w odpowiednich aktach normatywnych polegających na wprowadzeniu sztucznego światła do definicji emisji, a tym samym zanieczyszczenia, a także wprowadzenia obligatoryjnego stosowania norm oświetleniowych przy realizowaniu inwestycji budowlanych.

■ Problem niewspółmiernych opłat za odpady komunalne

Do Biura RPO stale wpływają skargi związane z reformą systemu gospodarowania odpadami komunalnymi. W jej wyniku przekazano gminom zadania organizacji odbioru odpadów komunalnych od mieszkańców w zamian za uiszczaną przez nich opłatę. Najważniejsze zarzuty dotyczą m.in. niewspółmierności opłat ponoszonych na rzecz gmin do faktycznie wytwarzanych odpadów, jakości usług zapewnianych

przez gminy, procedur stosowanych przy ustalaniu opłat czy praw członków spółdzielni/wspólnot mieszkaniowych w ramach systemu. Rzecznik zwrócił się w tej sprawie do Ministra Klimatu i Środowiska.

Minister zapewnił, że kwestie sprawnego i sprawiedliwego naliczania opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi są przedmiotem prac w Ministerstwie. Prace te toczą się przy współudziale przedstawicieli samorządów w ramach prac Zespołu doradczego do spraw systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki odpadami. Ostatnie prace Zespołu obejmowały wprowadzenie rozwiązań umożliwiających gminom sprawniejsze weryfikowanie informacji dotyczących liczby osób zamieszkujących daną nieruchomość, tak aby stosowanie metody „od osoby” było łatwiejsze i w miarę możliwości szerzej stosowane. Ponadto do ustawy wprowadzono zmiany umożliwiające odejście od odpowiedzialności zbiorowej w przypadku niedopełnienia obowiązku selektywnego zbierania odpadów komunalnych w budynkach wielolokalowych. (V.7204.35.2015)

■ Brak ratyfikacji Protokołu fakultatywnego do Konwencji o Prawach Dziecka

Rzecznik od wielu lat sygnalizuje, że Polska wciąż nie ratyfikowała Protokołu fakultatywnego do Konwencji o Prawach Dziecka w sprawie procedury składania zaawizdomień. Stanowisko Rzecznika nie spotkało się jednak dotychczas z akceptacją ze strony administracji rządowej.

Rzecznik poparł petycję organizacji pozarządowych w sprawie ratyfikacji Protokołu i brał udział w posiedzeniach Senackiej Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji w tej sprawie.

W odpowiedzi na ostatnie wystąpienie Rzecznika Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej poinformował, że ministerstwo podjęło, we współpracy z innymi właściwymi ministerstwami, prace analityczne zmierzające do ustalenia skutków ratyfikacji Protokołu skargowego do Konwencji o prawach dziecka. (VII.7021.1.2016)

■ Dostępność pieczy zastępczej

Analiza przedstawionych przez Urzędy Wojewódzkie informacji wskazuje, że na terenie całego kraju występuje niedobór miejsc zarówno w pieczy rodzinnej, jak i instytucjonalnej, a pomimo działań podejmowanych lokalnie przez organizatorów pieczy zastępczej, zjawisko to wydaje się wciąż pogłębiać. W opinii Rzecznika sytuacja dotycząca pieczy zastępczej ma charakter kryzysowy i wymaga analizy oraz działań zaradczych, dlatego zwrócił się do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z prośbą o stanowisko oraz podjęcie stosownych działań na rzecz poprawy systemu opieki nad dzieckiem.

Minister poinformował m.in., że w wyniku spotkania z wojewodami ustalono, że w każdym województwie powstanie zespół reagowania kryzysowego w obszarze pieczy zastępczej. Ich zadaniem będzie m.in. ocena sytuacji w pieczy zastępczej na terenie danego województwa oraz przyjęcie planów działania mających na celu

realizację postanowień sądów w zakresie zabezpieczenia dzieci. Prace nad długofalowymi zmianami w systemie wspierania rodziny, pieczy zastępczej i adopcji, w tym kompleksowymi zmianami legislacyjnym, będą kontynuowane w ramach powoływanego w resorcie zespołu ds. reformy pieczy zastępczej. (III.502.12.2023)

■ **Potrzeba koordynacji działań państwa w przeciwdziałaniu bezdomności**

W działalności Rzecznika od wielu lat szczególne znaczenie ma problematyka bezdomności i przeciwdziałania jej. Bezdomność jest powszechnie uznawana za najcięższą formę wykluczenia społecznego. Przy RPO działa Komisja Ekspertów ds. Przeciwdziałania Bezdomności.

Regulacje ustawowe dotyczące przeciwdziałania bezdomności są rozproszone w wielu aktach prawnych, a poszczególne zagadnienia pozostają we właściwości wielu działów administracji rządowej. Dlatego od 2015 r. Rzecznik zabiega o powołanie na poziomie rządu, pełnomocnika, czy też zespołu ds. przeciwdziałania bezdomności i włączenia mieszkaniowego, który koordynowałby pracę różnych resortów.

Po ostatnim wystąpieniu RPO do Prezesa Rady Ministrów Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przeprowadziło konsultacje międzyresortowe i zaproponowało powołanie międzyresortowego zespołu ds. bezdomności, który współpracowałby z Ministerstwem Sprawiedliwości, Ministerstwem Finansów, Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministerstwem Rozwoju i Technologii w ramach ich istniejących struktur i zasobów kadrowych. W związku z przedstawioną propozycją Rzecznik ponownie zwrócił się do Prezesa Rady Ministrów o poinformowanie o stanowisku ostatecznie zajęтым w tej sprawie i o podjętych ewentualnie działaniach. (IV.7217.89.2019)

■ **Problemy z overbookingiem w przewozach lotniczych i innych naruszeń praw pasażerów**

Coraz częściej zdarzają się problemy osób, które nie mogą polecieć samolotem, bo przewoźnik sprzedał więcej biletów na rejs niż jest miejsc. Tzw. overbooking jest dla linii lotniczych sposobem minimalizacji strat związanych z ryzykiem rejsów z pustymi miejscami. Ponadto pasażerowie wskazują na trudności z realizacją przysługujących im praw przewidzianych w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej nr 261/2004, które nakłada określone wymogi na przewoźników. Chodzi m.in. o pełną rekompensatę dla pasażerów, którym odmówiono przyjęcia na pokład. Linie powinny też oferować wariant zmiany planu podróży na porównywalnych warunkach i na najwcześniejszy możliwy termin. Mają też obowiązek odpowiednio zadbać o trudną sytuację pasażerów i na czas poinformować np. o planowanych zmianach.

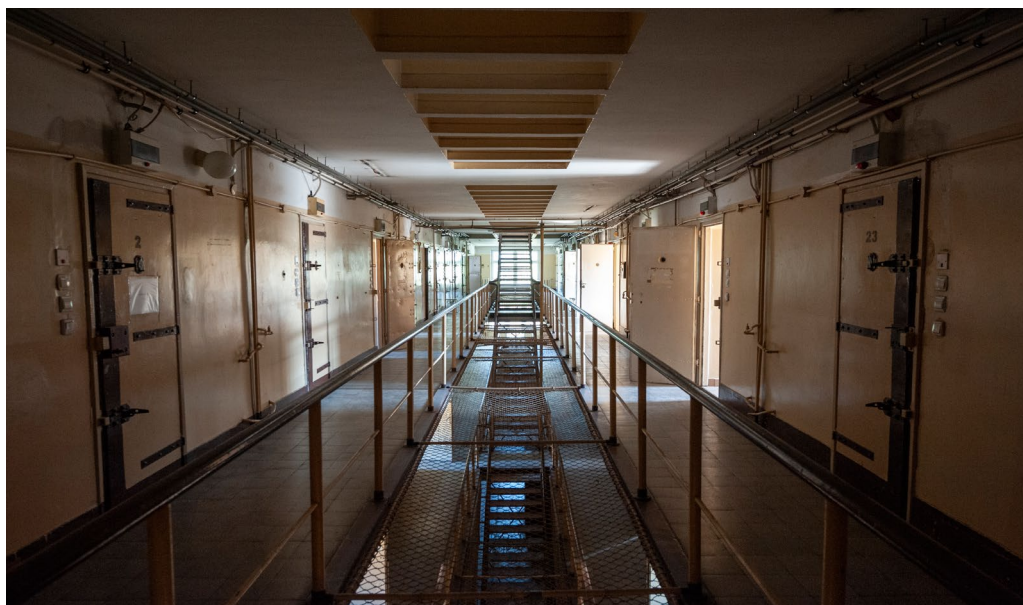
Ochrona praw pasażerów linii lotniczych to także element systemu ochrony praw konsumenta. Dlatego Rzecznik Praw Obywatelskich poprosił Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów o przyjrzenie się tym problemom. W odpowiedzi Prezes UOKiK poinformował o wszczęciu postępowania wyjaśniającego

w celu wstępnego ustalenia, czy nastąpiło naruszenie uzasadniające wszczęcie postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. (V.7108.90.2024)

■ Praktyki stosowania oraz przedłużania przez sądy tymczasowego aresztowania

Mimo orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego polskie prawo nadal nie określa jednoznacznych przesłanek przedłużenia tymczasowego aresztowania, pozwalających przewidzieć jego maksymalny czas po pierwszym wyroku sądu I instancji. Komitet ONZ Przeciwko Torturom wskazał, że areszty powinny być stosowane wyjątkowo i powinien istnieć maksymalny ich termin. Polska powinna także powstrzymać praktykę przedłużania tymczasowego aresztowania, zwłaszcza ich sześciomiesięcznych przedłużeń po pierwszym wyroku sądu I instancji.

RPO od dawna zajmuje się praktyką stosowania oraz przedłużania przez sądy tego najbardziej dolegliwego środka zapobiegawczego. W 2024 roku Rzecznik ponownie zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości o rozważenie zainicjowania działań w celu wykonania orzeczeń TK oraz zaleceń Komitetu ONZ Przeciwko Torturom. W odpowiedzi Minister poinformował, że dostrzega konieczność zmian legislacyjnych, które m.in. jasno określałyby warunki przedłużenia aresztowania oraz wyeliminowałyby surowość kary jako samoistną przesłankę jego stosowania. Postulaty te zostaną rozpatrzone w toku prowadzonych w MS prac zmierzających do nowelizacji Kodeksu postępowania karnego. (II.510.1292.2015)

Polskie prawo nadal nie określa jednoznacznie, na jakiej podstawie można przedłużać tymczasowe aresztowanie

■ Wątpliwości dotyczące dostępu rodziców do ocen pełnoletnich uczniów

Zgodnie z przepisami prawa oświatowego oceny są jawne i dla ucznia i dla jego rodziców. W praktyce pojawiają się wątpliwości dyrektorów szkół, co do uznawania oświadczeń dorosłych uczniów, że nie wyrażają zgody na przekazywanie rodzicom informacji o ich sytuacji związanej z edukacją. Brak zgody może mieć związek z konfliktem z rodzicami, ograniczeniem ich praw rodzicielskich, zerwanymi relacjami lub decyzją ucznia o samodzielnym życiu.

Zdaniem RPO przepisy odnoszące się do udzielania rodzicom informacji przez szkoły muszą być jasne – powinny uwzględniać zarówno odmienną sytuację prawną uczniów pełnoletnich, jak i skomplikowane relacje, które mogą występować w rodzinie. W odpowiedzi na wystąpienie Rzecznika w tej sprawie Minister Edukacji poinformował, że dostrzega potrzebę weryfikacji przepisów oświatowych dot. uczniów pełnoletnich. Sprawa jest analizowana przez Zespół Praw i Obowiązków Ucznia przy Ministrze Edukacji, który zarekomenduje Ministrowi propozycje zmian legislacyjnych dot. praw ucznia, z uwzględnieniem praw uczniów pełnoletnich. (VII.7031.38.2023)

■ Odwoływanie prokuratorów z delegacji

W związku z cofnięciem delegacji 144 prokuratorów Rzecznik zapytał Ministra Sprawiedliwości o powody tej decyzji oraz o wyjaśnienie, jak będzie zagwarantowana ciągłość i sprawność postępowań przygotowawczych dotychczas prowadzonych lub nadzorowanych przez odwołanych prokuratorów. Rzecznik wskazał, że nagłe odwołanie prokuratora z delegacji może prowadzić do naruszenia jego prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, np. nagłej przeprowadzki, z którą może wiązać się też konieczność zmiany szkoły, do której chodzą jego dzieci. Może też negatywnie wpłynąć na sprawność i rzetelność prowadzonych i nadzorowanych śledztw. Przejęcie sprawy przez nowego prokuratora będzie wymagało czasu na zapoznanie się z aktami, co będzie prowadziło do wydłużenia postępowania.

W odpowiedzi Minister wyjaśnił, że podejmując decyzję o wydaniu polecenia odwołania z delegacji prokuratorów, dokonano wcześniej analizy danych statystycznych dotyczących funkcjonowania Prokuratury Krajowej, a przede wszystkim jednostek szczebla rejonowego, zestawiono dane z liczbą prokuratorów wykonujących obowiązki na najwyższych szczeblach organizacyjnych. Podjęte działania zmierzały do wzmocnienia jednostek organizacyjnych szczebla rejonowego i okręgowego, które wskutek nadmiernej liczby delegacji do jednostek wyższego szczebla zostały osłabione w takim stopniu, że nie były w stanie właściwie realizować swoich zadań. (VII.519.3.2024)

■ Znowelizowane przepisy ustawy o działalności leczniczej

Do Rzecznika wpływały skargi dotyczące znowelizowanych przepisów ustawy o działalności leczniczej, którymi poszerzono uprawnienia kierowników podmiotów w zakresie stosowania monitoringu wizyjnego w pomieszczeniach, w których

udzielane są świadczenia zdrowotne. Zdaniem skarżących nowe przepisy nadmiernie ingerują w prawo do prywatności i ochronę danych osobowych pacjentów. Jednocześnie przepisy nie określają przesłanek zastosowania monitoringu i nie dają pacjentom możliwości odmowy wyrażenia zgody na udzielenie świadczenia zdrowotnego w pomieszczeniu monitorowanym. Nowe regulacje budzą uzasadnione wątpliwości z perspektywy proporcjonalności dopuszczalnych ograniczeń prawa do prywatności i ochrony danych osobowych. Dlatego Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia o odniesienie się do tych zastrzeżeń.

Minister podkreślił, że przesłanką do zmiany przepisów było zwiększenie poziomu bezpieczeństwa pacjentów. Nowelizacja rozszerzyła kompetencje i odpowiedzialność kierowników podmiotów leczniczych. Zastosowanie monitoringu, możliwe tylko w części podmiotów leczniczych oraz wymagające ustalenia rzeczywistej potrzeby stosowania monitoringu w danym miejscu, nie będzie uznaniowe. Decyzja o instalacji monitoringu powinna być poprzedzona analizą konieczności wykorzystania tego rozwiązania. Minister zapewnił, że kierownik musi zważyć wartości: z jednej strony bezpieczeństwo pacjenta, z drugiej zaś poszanowanie jego intymności i prywatności. A omawiane przepisy muszą być odczytywane, interpretowane i stosowane zgodnie z duchem i literą Konstytucji. (VII.501.161.2023)

■ Zasady organizacji polowań a prawa właścicieli gruntów

Od kilku lat do Biura RPO wpływają skargi właścicieli nieruchomości w obrębie obwodów łowieckich na narzucanie im obowiązku akceptowania działalności myśliwskich. Choć polowania są potrzebne dla gospodarki łowieckiej i ochrony środowiska, to powinny uwzględniać prawa właścicieli gruntów.

Obwody łowieckie tworzy sejmik wojewódzki. Właściciele nieruchomości nie mają wpływu na tę decyzję – mogą jedynie zgłaszać uwagi, które rzadko są uwzględniane. Decyzje te nie podlegają kontroli sądowej. To nieproporcjonalne ograniczenie prawa własności. Ustanowienie obwodu oznacza, że właściciel musi znosić działania myśliwskich, nie dostając nic w zamian. Nie przysługuje mu odszkodowanie, poza przypadkami szkód w uprawach lub spowodowanych polowaniem. Wartość ziemi spada, a państwo tego nie rekompensuje. Zyski z dzierżawy obwodów trafiają do Lasów Państwowych i starostów. Sprzeciwić się organizacji polowania może jedynie właściciel – osoba fizyczna. Właściciel bądź użytkownik wieczysty niebędący osobą fizyczną nie ma narzędzi prawnych sprzeciwienia się polowaniom na swym terenie. W przypadku polowań zbiorowych, sprzeciw rozpatruje sam organizator polowania, a decyzja również nie jest zaskarżalna. A dzierżawca lub zarządca obwodu nie ma obowiązku informowania właściciela o zamiarze organizacji polowania indywidualnego. Rzecznik zwrócił się do Ministra Klimatu i Środowiska o rozważenie nowelizacji przepisów Prawa łowieckiego w taki sposób, aby zapewnić właścicielom nieruchomości adekwatną ochronę ich praw majątkowych.

Minister zapowiedział nowelizację Prawa łowieckiego, która ma lepiej chronić prawo własności i poprawić informowanie właścicieli o polowaniach. Przyznano,

że obecne przepisy mogą nie spełniać wymogów konstytucyjnych, bo ograniczają własność w sposób nieproporcjonalny. Ministerstwo dostrzega też, że udział właścicieli w tworzeniu obwodów łowieckich jest obecnie iluzoryczny. Rozważane są zmiany, które pozwolą objąć plany łowieckie oceną oddziaływania na środowisko. Trwają też prace nad systemem informowania o wszystkich typach polowań – tak, aby informacje były łatwo dostępne. (VII.7202.11.2021)

Do BRPO wpływają skargi obywateli i organizacji społecznych będących właścicielami nieruchomości w obrębie obwodów łowieckich na narzucanie im obowiązku akceptowania działalności myśliwych (fot. MikeHubert/Adobe Stock)

■ Urlop powodziowy funkcjonariuszy służb mundurowych

Do Rzecznika zwracali się funkcjonariusze Policji, poszkodowani w wyniku powodzi, którzy mieli problem z uzyskaniem dodatkowego urlopu na usuwanie skutków żywiołu. Przełożeni nie wyrażali zgody na dodatkowy urlop z uwagi na to, że obowiązujące przepisy adresowane są wyłącznie do pracowników, a nie do osób pozostających w stosunku służbowym. Problem jest szczególnie dolegliwy dla funkcjonariuszy i żołnierzy bezpośrednio zaangażowanych w usuwanie skutków powodzi, którzy sami zostali poszkodowani. Ich domy rodzinne nie nadają się do zamieszkania, zaś oni, pomagając innym, sami nie byli w stanie sobie pomóc. Zgodnie z ustawą o szczególnych rozwiązaniach związanych z usuwaniem skutków powodzi pracownikowi będącemu poszkodowanym przysługuje zwolnienie od pracy w wymiarze do 20 dni, w celu usuwania skutków powodzi w odniesieniu bezpośrednio do swojego mienia lub mienia osoby spokrewnionej lub niespokrewnionej pozostającej z nim w faktycznym zwią-

ku, wspólnie zamieszkującej i gospodarującej. Dotyczy to jednak wyłącznie osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy, co oznacza, że nie ma to zastosowania do funkcjonariuszy i żołnierzy pozostających w stosunku służbowym. Specyfika stosunku służbowego (szczególnie jego dyspozycyjność) w pełni koresponduje z zaangażowaniem funkcjonariuszy i żołnierzy w usuwanie skutków powodzi. Jeżeli jednak Państwo wymaga od nich szczególnego zaangażowania w trakcie klęski żywiołowej, to powinno także umożliwić poszkodowanym funkcjonariuszom i żołnierzom samodzielne zabezpieczenie swoich domostw. Rzecznik zwrócił się do Premiera o rozwiązanie tego problemu. Dotychczas nie wpłynęła odpowiedź w tej sprawie. (WZF.7043.215.2024)

■ Sytuacja podatkowa osób samotnie wychowujących dzieci

W skargach do Rzecznika często poruszana była sytuacja podatkowa osób samotnie wychowujących dzieci. Po zmianach przepisów w ostatnich latach, obecnie od dochodów osób samotnie wychowujących dzieci podatek może być określany w podwójnej wysokości podatku obliczonego od połowy dochodów osoby samotnie wychowującej dzieci na wniosek wyrażony w rocznym zeznaniu podatkowym. Mimo zgłaszanych zastrzeżeń ustawodawca postanowił wprowadzić istotne ograniczenie w zasadach wspólnego rozliczania się dla rodziców samotnie wychowujących dzieci. Wprowadzono bowiem regulację, zgodnie z którą powyższy sposób opodatkowania nie ma zastosowania do osoby, która wychowuje wspólnie z drugim rodzicem albo opiekunem prawnym co najmniej jedno dziecko, w tym również gdy dziecko jest pod opieką naprzemienną, w związku z którą obydwójgu rodzicom zostało ustalone świadczenie wychowawcze. W stanie prawnym obowiązującym do 31 grudnia 2021 r. sądy administracyjne stały na korzystnym dla podatników stanowisku, zgodnie z którym skoro samotnie wychowującą dziecko jest osoba, która w oznaczonym czasie sama zajmuje się dzieckiem i faktycznie wychowuje dziecko bez udziału drugiego rodzica, to w sytuacji, gdy oboje sprawują opiekę nad dzieckiem oddzielnie, w innym miejscu, naprzemiennie, a więc nie wspólnie, to prawo do skorzystania z preferencyjnego opodatkowania może mieć każdy z nich. RPO z niepokojem obserwował praktyki organów podatkowych, polegające na odmawianiu możliwości preferencyjnego rozliczenia się osobom rozwiedzionym, faktycznie samotnie wychowującym dziecko, gdy nie jest ono objęte systemem opieki naprzemiennej, ale utrzymuje kontakt z drugim rodzicem. Takie działania zdają się przeczyć polityce prorodzinnej państwa, której celem jest zapewnienie systemowego wsparcia dla rodziców, zwłaszcza w przypadku samotnego wychowywania dzieci. Rzecznik zwrócił się w tej sprawie do Ministra Finansów.

Minister wyraził przekonanie, że obecnie funkcjonujące rozwiązania podatkowe zawarte w ustawie o PIT realizują wytyczną, aby dobro rodziny było priorytetem w zakresie kreowania polityki społecznej i gospodarczej państwa. Świadczy o tym różnorodność ulg podatkowych, które są adresowane, między innymi, do opiekunów i rodziców, małżonków, osób z niepełnosprawnościami lub członków ich rodzin, a także do osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Minister nie znajduje obecnie uzasadnienia do zmiany aktualnych przepisów lub wydawania objaśnień podatkowych ich dotyczących. (V.511.646.2021)

■ Brak możliwości zaskarżenia zmiany granic gmin do sądu administracyjnego

Rzecznik od wielu lat jest adresatem skarg jednostek samorządu terytorialnego i ich mieszkańców, dotyczących wprowadzanych przez Radę Ministrów zmian w podziale terytorialnym państwa. Mimo że ustawa określa wytyczne do dokonywania zmian w podziale terytorialnym państwa, to jednak stopień ich ogólności zapewnia Radzie Ministrów swobodę graniczącą z dowolnością. Powoduje to, że decyzje o utworzeniu czy zmianie granic gmin uzależnione są nie od merytorycznych przesłanek, lecz od woli politycznej. Zmiany granic gmin są źródłem stałych konfliktów pomiędzy samorządami i ich mieszkańcami. Źródłem tych konfliktów jest brak sądowej kontroli nad rozstrzygnięciami Rady Ministrów. Powodem braku kontroli jest przewidziana przez ustawodawcę forma, w jakiej Rada Ministrów realizuje swoją kompetencję, tj. rozporządzenie.

Apele o zmianę procedury tworzenia i zmiany granic gmin, ponawiane są od wielu lat przez zrzeszenia jednostek samorządu terytorialnego. Kilukrotnie występował w tej sprawie także Rzecznik. Mimo trzykrotnego sygnalizowania przez Trybunał Konstytucyjny parlamentowi i rządowi konieczności zmian procedury poprzez zapewnienie możliwości pełnej sądowej kontroli tych rozstrzygnięć, do zmian takich nie doszło. Do Sejmu poprzedniej kadencji wpłynął projekt ustawy, który miał stanowić odpowiedź na omawiany problem, ale nie doczekał się on jednak dalszych prac. Dlatego Rzecznik zwrócił się do Przewodniczącego Komisji Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej Sejmu RP z prośbą o zainteresowanie się tym problemem i podjęcie w ramach Komisji prac zmierzających do opracowania projektu nowelizacji regulacji aktualnie normujących procedurę tworzenia i zmian granic gmin. (V.604.3.2024)

■ Tryb wypowiedzenia traktatów unijnych oraz zabezpieczenia członkostwa Polski w Unii Europejskiej

W 2021 r. Rzecznik wystąpił do Marszałka Sejmu, Marszałka Senatu, Prezesa Rady Ministrów i Prezydenta RP z postulatami nowelizacji przepisów o trybie wypowiedzenia traktatów unijnych. Zwracał uwagę, że powinien on być analogiczny do ich ratyfikacji, tj. zgoda na ich wypowiedzenie powinna być wyrażona w drodze ustawy przyjętej większością 2/3 głosów w obu izbach parlamentu, względnie w drodze referendum ogólnokrajowego. Wystąpienia pozostały bez odpowiedzi, dlatego też Rzecznik ponowił je w 2024 r.

Procedurę wystąpienia z UE reguluje obecnie art. 22a ustawy o umowach międzynarodowych, której ust. 2 stanowi, że przedłożenie Prezydentowi RP projektu decyzji o wystąpieniu z Unii Europejskiej jest dokonywane po uzyskaniu zgody wyrażonej w ustawie. W przeciwieństwie więc do wysokich wymagań proceduralnych wiążących się z przystąpieniem do UE (Polska ratyfikowała traktat akcesyjny po przeprowadzeniu referendum ogólnokrajowego), ustawodawca uznał, że dla przyjęcia ustawy wyrażającej zgodę na wystąpienie z UE wystarczająca będzie zwykła

większość głosów. Rozwiązanie to, zważywszy na poważne konsekwencje dla praw i wolności człowieka i obywatela wiążące się z opuszczeniem UE, jest co najmniej niewystarczające i wymaga podjęcia inicjatywy ustawodawczej. Ewentualna zgoda na podjęcie decyzji o wystąpieniu z Unii Europejskiej powinna być wyrażona w trybie kwalifikowanym, analogicznym do tego, jaki został przewidziany w art. 90 ust. 2 i 3 Konstytucji dla przyjęcia traktatu akcesyjnego przy wstępowaniu do Unii. Konieczne jest więc dokonanie zmiany ustawy o umowach międzynarodowych w celu jej dostosowania do polskiej ustawy zasadniczej. (VII.516.2.2021)

■ Zasady rozliczania składki zdrowotnej przez przedsiębiorców

Do RPO nadal wpływały skargi przedsiębiorców dotyczące zasad rozliczania składki zdrowotnej po wejściu w życie tzw. Polskiego Ładu. Osoby prowadzące działalność gospodarczą najczęściej skarżyły się na skomplikowane ustalenie podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne (dochód z działalności gospodarczej na cele składki zdrowotnej jest inaczej określany niż dla celów podatkowych). Problemem był także brak możliwości uwzględnienia poniesionej straty w przypadku osób, które z przyczyn losowych nie osiągały dochodów. Ponadto wskazywano, że składka zdrowotna w istocie zwiększa podstawę opodatkowania, od której liczona jest wysokość podatku i jednocześnie staje się quasi podatkiem. Jeszcze w 2023 r. Rzecznik otrzymał zapewnienie resortu zdrowia o konieczności uproszczenia nowych rozwiązań w zakresie składki zdrowotnej. Dlatego ponownie zwrócił się do Ministra Zdrowia oraz Ministra Finansów o przedstawienie propozycji reformy zasad rozliczenia składki zdrowotnej i wskazanie, kiedy planowane jest wdrożenie oczekiwanych zmian wraz z harmonogramem prac legislacyjnych.

Minister Zdrowia przyznał, że obowiązujące przepisy ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej, regulujące instytucję składki zdrowotnej przedsiębiorców, z perspektywy tej grupy ubezpieczonych tworzą nieefektywny i zwiększający koszty prowadzenia działalności gospodarczej mechanizm. Przeprowadzone analizy doprowadziły do wniosku, że wyeliminowanie tych problemów wymaga wdrożenia zmiany na poziomie ustawowym. Prace nad projektem zmieniającym ten stan rzeczy prowadzone były w resorcie zdrowia.

Nowelizacją z 6 grudnia 2024 r. wprowadzono nowe zasady ustalania składki zdrowotnej poprzez obniżenie minimalnej podstawy wymiaru składki oraz wyłączo- no z podstawy wymiaru składki przychody ze sprzedaży środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych. (V.511.767.2022)

Wybrane sprawy przed sądami i trybunałami

Trybunał Konstytucyjny

4 czerwca 2024 r. Trybunał Konstytucyjny (sygn. akt SK 140/20) wydał wyrok korzystny dla tzw. wcześniejszych emerytów. TK zakwestionował mechanizm, że emeryci, którzy przed 6 czerwca 2012 r. przeszli na wcześniejszą emeryturę (55 lat – kobiety i 60 – mężczyźni), otrzymywali mniejsze emerytury po osiągnięciu właściwego wieku emerytalnego (przyznawane po ukończeniu 60. lat przez kobiety i 65. lat przez mężczyzn) – bo obniżane o kwotę odpowiadającą wcześniej pobranym emeryturom. Dzięki wyrokowi, który wciąż nie jest wykonany, świadczenia emerytalne ok. 200 tys. seniorów mogą wzrosnąć nawet o 1200 zł, a każdy może otrzymać nawet 64 000 zł wyrównania. (VII.7060.1.2024)

W 2024 roku Rzecznik cofał udział w sprawach przed Trybunałem Konstytucyjnym po powzięciu informacji, że do składu orzekającego TK były wyznaczane osoby wybrane na stanowisko sędziego z naruszeniem art. 194 ust. 1 Konstytucji, tj. na miejsce obsadzone przez Sejm VII kadencji, co wynika z wyroków zarówno samego Trybunału Konstytucyjnego, jak i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i co formalnie potwierdziła uchwała Sejmu RP z 6 marca 2024 r., stanowiąca w ocenie Rzecznika akt wydany na podstawie art. 190 ust. 4 Konstytucji, tj. służący wykonaniu orzeczeń TK.

Sąd Najwyższy

Skazany, wykonujący pracę poza więzieniem i bez konwojenta, samowolnie się z niej oddalił. Skazano go za tzw. samouwolnienie. W kasacji RPO wskazał, że takie przestępstwo można było w tym czasie popełnić tylko w sytuacji faktycznej izolacji w miejscu zamknięcia lub będąc pod strażą czy dozorem. 20 lutego 2024 r. SN (sygn. akt I KK 459/23) uniewinnił oskarżonego. (BPW.510.2.2023)

Sąd ukarał obywatela grzywną, uznając, że 19 września 2022 r. kierował on pojazdem bez uprawnień. Przeoczył jednak informację z akt sprawy, że termin zwrotu odebranego wcześniej prawa jazdy przypadał 10 września 2022 r. Po kasacji RPO SN 22 maja 2024 r. (sygn. akt V KK 153/24) uchylił wyrok i zwrócił sprawę sądowi. (II.511.84.2024)

27 czerwca 2024 r. SN (sygn. akt II KK 201/24) po kasacji RPO uniewinnił obywatela skazanego za kierowanie autem bez uprawnień – nie miał przy sobie kartonika prawa jazdy. Wcześniej zatrzymano mu je na 3 miesiące, a po upływie tego terminu po prostu nie odebrał dokumentu z depozytu. (II.511.118.2024)

Sąd podzielił spadek według ustawy między wszystkich spadkobierców, mimo że zmarła w testamentie wydziedziczyła swego syna. Wydziedziczony nie może zostać spadkobiercą ustawowym i traktowany jest tak, jakby nie dożył otwarcia spadku. 5 listopada 2024 r. SN (sygn. akt II NSNc 391/23) uwzględnił skargę nadzwyczajną RPO. Uchylił zaskarżone postanowienie i zwrócił sprawę sądowi. (V.511.134.2023)

Sąd orzekł terapię farmakologiczną wobec obywatelki oskarżonej o znieważenie policjantów i zniszczenie protokołu. RPO w kasacji wskazał, że jedynym celem takiej terapii jest osłabienie popędu seksualnego, a nie korygowanie zachowań, które z tym popędem nie mają żadnego związku. 6 listopada 2024 r. SN (sygn. akt IV KK 397/24) uchylił wyrok w części dotyczącej środka zabezpieczającego i zwrócił sprawę sądowi; orzeczenie terapii naruszyło przepisy prawa. (II.511.512.2024)

13 listopada 2024 r. SN (sygn. akt II KK 199/24) uwzględnił kasację Rzecznika i umorzył sprawę Prezesa Spółki z o.o., skazanego za nieodprowadzanie zaliczek na podatek dochodowy za okres od stycznia do grudnia 2009 r. Objął on funkcję w październiku 2010 r. Według fiskusa „przejął” on odpowiedzialność karną za cudze działanie czy zaniechanie w okresie poprzedzającym jego wybór. (II.510.201.2024)

Obywatelkę uznano za winną zniesławienia i znieważenia sędzi z jej sprawy w pismach do sądu. Sąd uznał jej winę; postępowanie umorzył, nakazując jej przeprosiny. RPO wniósł kasację, bo nie wyczerpała ona znamion czynów i działała w ramach dozwolonej krytyki. 19 grudnia 2024 r. SN (sygn. akt IV KK 287/24) uznał kasację za częściowo zasadną i zwrócił sprawę sądowi I instancji. (BPK.511.178.2023)

Naczelny Sąd Administracyjny i sądy administracyjne

Kobieta została zobowiązana do zapłaty 130 tys. zł za wywóz ze swej działki niebezpiecznych odpadów, o których nie wiedziała, że są tam składowane. Po skardze RPO 6 lutego 2024 r. WSA w Bydgoszczy uchylił tę decyzję (sygn. akt II SA/Bd 504/23), bo organ nie dokonał wszystkich, niezbędnych dla sprawy ustaleń. (V.7204.11.2023)

Dziecko, obywatel RP, urodzone w zagranicznym związku dwóch kobiet, powinno otrzymać polski dowód osobisty, ale rubryka „ojciec” powinna pozostać pusta – uznał WSA. Zakwestionowała to nie tylko skarżąca, ale i RPO. Brak wpisu matki niebiologicznej może bowiem prowadzić do podważania jej relacji rodzicielskiej z dzieckiem. Aby ją wykazać, musiałaby za każdym razem posługiwać się brytyjskim aktem jego urodzenia. 28 lutego 2024 r. NSA (sygn. akt II OSK 1303/21) oddalił skargę kasacyjną organu. (XI.534.3.2016)

NSA (sygn. akt II OSK 1630/21) podtrzymał 13 marca 2024 r. wyrok WSA w Warszawie, że Minister Cyfryzacji działał bez podstawy prawnej, przekazując w 2020 r. dane obywateli Poczcie Polskiej na zapowiadane wybory korespondencyjne na Prezydenta RP. To kolejny zgodny z wnioskiem RPO wyrok WSA w sprawie związanej z niedoszłymi wyborami korespondencyjnymi w maju 2020 r. (VII.501.119.2020)

13 marca 2024 r. WSA w Rzeszowie uwzględnił ostatnią skargę RPO na tzw. uchwałę „anty-LGBT” – stwierdził nieważność uchwały Rady Gminy w Tuszowie Narodowym. Wskutek działań RPO, organów UE oraz organizacji społecznych i aktywistów na rzecz społeczności LGBT+ wszystkie takie uchwały samorządów zostały uchylone lub unieważnione. (XI.505.2.2023)

Dwóm kołom gospodyń wiejskich z sąsiednich wsi ARIMR nakazała zwrot dofinansowania wspólnego wydarzenia zachęcającego do szczepień na COVID-19 – co potwierdził WSA. RPO zaskarżył te decyzje jako niezgodne z konstytucyjną zasadą zaufania obywateli do państwa i prawa. 15 marca 2024 r. NSA (sygn. akt I GSK 303/23) uchylił jedną z decyzji i zwrócił sprawę WSA w Lublinie, który z kolei zwrócił ją organowi. 23 maja 2024 r. WSA w Lublinie uchylił zaś drugą decyzję w tej sprawie. (VII.612.30.2022) (VII.612.31.2022)

10 kwietnia 2024 r. NSA w uchwale 7 sędziów (sygn. I OPS 1/23) stwierdził, że nabywcy roszczeń z tzw. dekretu Bieruta nie mogą być stroną w postępowaniu administracyjnym o ustanowienie na dekretowych gruntach prawa użytkowania wieczystego. Dlatego za stronę postępowania mogą być uznani tylko właściciele i ich spadkobiercy. Tym samym ostatecznie rozstrzygnięto spór o charakter roszczenia dekretowego, o co wnosił RPO w pytaniu prawnym do NSA. (IV.7004.5.2023)

Obywatel nie opłacił postoju w strefie płatnego parkowania, wobec czego obciążono tzw. opłatą dodatkową. Wystąpił do prezydenta miasta o jej umorzenie, powołując się na fakt, że jest osobą z niepełnosprawnością, w złej sytuacji majątkowej i zdrowotnej. Rzecznik złożył skargę na bezczynność prezydenta, który w ustawowym terminie nie załatwił wniosku. 21 maja 2024 r. WSA w Bydgoszczy orzekł, że Prezydent Miasta dopuścił się bezczynności z rażącym naruszeniem prawa. (V.565.98.2023)

Kandydat do służby w Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, wobec którego podjęto decyzję o przerwaniu postępowania kwalifikacyjnego, nie otrzymał pisemnego wyjaśnienia, bo CBA nie ma takiego obowiązku. WSA odrzucił jego skargę; w odwołaniu do NSA wsparł go RPO. 5 lipca 2024 r. (sygn. akt. III OSK 1448/24) NSA uchylił zaskarżone postanowienie, bo przerywając postępowanie kwalifikacyjne, organ ma obowiązek zawiadomić kandydata o powodach tego. (WZF.7040.9.2023)

Obywatelowi opiekującemu się matką z niepełnosprawnością odmówiono świadczenia pielęgnacyjnego, bo mieszka z nimi też brat. 19 września 2024 r. NSA (sygn. akt I OSK 2283/23) uchylił zaskarżony przez RPO wyrok WSA i decyzje administracyjne. NSA wskazał, że gdy jedno z rodzeństwa, które opiekuje się rodzicem i zrezygnowało z pracy, ubiega się o świadczenie pielęgnacyjne, nie ma podstaw do pozbawiania go tego prawa, z tego powodu, że są inne dzieci, które nie wystąpiły o świadczenie pielęgnacyjne. To w zasadzie jednolity pogląd orzecznictwa NSA. (III.7064.709.2023)

Wobec obywatela, osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej, stwierdzono obowiązek ubezpieczenia zdrowotnego. RPO złożył skargę do WSA na korzyść obywatela; WSA w Warszawie ją oddalił. 10 października 2024 r. NSA (sygn. akt II GSK 942/24) uwzględnił skargę kasacyjną RPO i zwrócił sprawę organowi. (V.7011.50.2019)

Przewodniczący Rady Miasta Piotrkowa Tryb. zwrócił organizatorom zgłoszenie obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej w sprawie strefy płatnego parkowania, bo projektu nie parafował radca prawny miasta. RPO złożył skargę, którą 30 paździer-

nika 2024 r. uwzględnił WSA w Łodzi (sygn. akt III SA/Łd 283/24). Nie zgodził się ze stanowiskiem, że brak paraformowania jest równoznaczny z niespełnieniem wymogu formalnego. (V.604.2.2024)

21 października 2024 r. NSA w składzie siedmiu sędziów (sygn. akt III FPS 2/24) rozstrzygnął wątpliwości w kwestii opodatkowania podatkiem od nieruchomości wynajmu przez przedsiębiorców lokali przeznaczonych na zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych najemców. NSA podjął uchwałę, że budynki sklasyfikowane w ewidencji gruntów i budynków jako mieszkalne, przeznaczone do najmu w ramach działalności gospodarczej w takiej części, w jakiej służą zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych najemców, należy traktować jako budynki mieszkalne lub ich części, podlegające opodatkowaniu niższą stawką podatku od nieruchomości. NSA zaaprobował stanowisko procesowe RPO. (V.511.575.2024)

Trybunały międzynarodowe

■ Sprawy polskich obywateli przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu

Pietrzak i Bychawska-Siniarska i inni przeciwko Polsce, skargi nr 72038/17 i 25237/18 – sprawa dotycząca kontroli operacyjnej

W wyroku z 28 maja 2024 r. ETPC orzekł, że doszło do trzech naruszeń art. 8 EKPC w odniesieniu do skarg ws. systemu kontroli operacyjnej, zatrzymywania danych komunikacyjnych oraz systemu tajnej inwigilacji na mocy ustawy antyterrorystycznej. ETPC zauważył, że system kontroli operacyjnej w Polsce nie zapewniał odpowiednich i skutecznych gwarancji przed arbitralnością i ryzykiem nadużyć. Wskazał, że procedura nie jest w stanie zapewnić, aby kontrola operacyjna była stosowana tylko wtedy, gdy środek ten jest „konieczny w demokratycznym społeczeństwie”. Stwierdził, że ustawodawstwo krajowe nie gwarantuje wystarczającej ochrony przed nadmiernym stosowaniem inwigilacji i nadmierną ingerencją w życie prywatne jednostek. Brak takich gwarancji nie został wystarczająco zrównoważony przez mechanizm kontroli sądowej. Amicus curiae w sprawie RPO przedstawił w 2020 r.

Grzegorzcyk przeciwko Polsce, skarga nr 2203/23 – sprawa dotycząca wyznaczenia przez Prezydenta RP do orzekania, wbrew woli zainteresowanego

10 czerwca 2024 r. RPO przystąpił do postępowania ETPC ws. skargi Pawła Grzegorzcyka, sędziego Izby Cywilnej Sądu Najwyższego, który wbrew swojej woli został wyznaczony przez Prezydenta RP do orzekania w Izbie Odpowiedzialności Zawodowej. Zarzucił on Polsce naruszenie jego prawa dostępu do sądu (art. 6 EKPC) oraz prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8 EKPC). Wskazał,

że w Izbie Odpowiedzialności Zawodowej orzekają sędziowie o wątpliwym statusie prawnym – powołani po 6 marca 2018 r. na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa zdominowanej przez władzę ustawodawczą i wykonawczą, co w orzecznictwie krajowym i europejskim uznano za niezgodne ze standardami niezależności sądownictwa.

W amicus curiae RPO przedstawił szczegółowe stanowisko. Wskazał, że sędzia nie może być zmuszony do orzekania w składzie wspólnie z sędziami wyznaczonymi z naruszeniem prawa. Sędzia nie ma jednak “prawa do specjalizacji”. Polskie prawo nie ustanawia zaś procedury odwoławczej względem decyzji Prezesa Izby Odpowiedzialności Zawodowej w przedmiocie wyznaczenia sędziego do składu, nawet jeśli jest on sprzeczny z przepisami prawa. Charakter prawny postanowień Prezydenta RP w przedmiocie przeniesienia sędziego SN z jednej izby do drugiej pozostaje nierozstrzygnięty.

W.W. przeciwko Polsce, skarga nr 31842/20 – sprawa dotycząca sytuacji osób transpłciowych w polskich jednostkach penitencjarnych

Wyrok ETPC z 11 lipca 2024 r. był pierwszą sprawą dotyczącą sytuacji osób transpłciowych w polskich jednostkach penitencjarnych. W amicus curiae RPO przedstawił problemy systemowe pobytu osób w procesie tranzycji płci w zakładach karnych i aresztach śledczych. Trybunał orzekł naruszenie art. 8 EKPC w związku z tym, że skarżącej odmówiono kontynuowania terapii hormonalnej po przeniesieniu do innego zakładu karnego, mimo że w poprzednich jednostkach penitencjarnych przyjmowała hormony przez 1,5 roku. Trybunał stwierdził, że władze nie zdołały zachować właściwej równowagi między ochroną zdrowia skarżącej, a jej interesem w kontynuowaniu terapii. W rezultacie wyroku RPO skierował wystąpienie generalne do Dyrektora Generalnego SW z 23 sierpnia 2024 r.

P.W. przeciwko Polsce, skarga nr 78366/17 – sprawa dotycząca opieki zdrowotnej zapewnianej osobom pozbawionym wolności w KOZZD

W amicus curiae RPO odniósł się do zagadnień systemowych, których nie prezentował w poprzednich pismach do ETPC dotyczących KOZZD. Wskazał, że w Ośrodku przybywa osób w ciężkim stanie zdrowia, z chorobami nowotworowymi, po udarach, poruszających się na wózkach. Z jednej strony należy im zapewnić godne warunki, z drugiej zaś terapia staje się czasami niemożliwa. RPO odniósł się również do środków przymusu bezpośredniego oraz realizacji prawa do informacji (art. 10 EKPC). Wobec śmierci skarżącego, jego siostra zadeklarowała kontynuowanie sprawy.

Formela i inni przeciwko Polsce, skarga nr 58828/12 i cztery inne – sprawa dotycząca instytucjonalizacji związków jedнопłciowych

19 września 2024 r. ETPC rozstrzygnął sprawę wniesioną przez pary jedнопłciowe domagające się prawnego uznania ich związków w Polsce. Skarżącym unieemożliwiono skorzystanie z urlopu w celu opieki nad chorym partnerem; innym za-

rzutem był brak możliwości rozszerzenia ubezpieczenia zdrowotnego na partnera. Skarżące nie mogły też skorzystać ze zwolnienia z podatku od darowizn przysługującego najbliższej rodzinie, ani z prawa do złożenia wspólnej deklaracji podatkowej. RPO przedstawił *amicus curiae* w 2020 r. ETPC stwierdził, że odmawiając rejestracji małżeństw z zagranicy i nie zapewniając im ram prawnych dla uznania i ochrony, polskie władze pozostawiły skarżące w próżni prawnej i nie zaspokoili podstawowych potrzeb uznania i ochrony par osób tej samej płci pozostających w stabilnych i długotrwałych relacjach. Z art. 8 EKPC wynika zaś pozytywny obowiązek państwa co do instytucjonalizacji związków jedнопłciowych. Brak stosownej regulacji narusza zaś prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego.

A.W. przeciwko Polsce, skarga nr 43691/18 – sprawa dotycząca nieuzyskania zgody na udział w pogrzebie ojca

W 2024 r. Rzecznik otrzymał z ETPC informację, że sprawa *A.W. przeciwko Polsce*, do której Rzecznik przystąpił, przedkładając *amicus curiae*, została skreślona przez Trybunał z listy spraw do rozpoznania. Skarżący zarzucał w niej naruszenie art. 8 EKPC, wobec nieuzyskania zgody na udział w pogrzebie ojca, w związku z jego pozbawieniem wolności w KOZZD. Ponieważ skarżący nie odpowiadał na pisma ETPC, Trybunał postanowił, jak wskazano.

Szczególne zadania Rzecznika Praw Obywatelskich

Rzecznik Praw Obywatelskich pełni w Polsce funkcję **niezależnego organu ds. równego traktowania**. Podejmuje działania dotyczące dyskryminacji ze względu na takie przesłanki jak: płeć, rasa, pochodzenie etniczne, narodowość, religia, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek i orientacja seksualna. Ponadto zgodnie z art. 32 ust. 2 Konstytucji, który zakazuje dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny Rzecznik może podejmować działania w przypadkach nierównego traktowania także z innych przyczyn np. takich jak: stan zdrowia, status społeczno-ekonomiczny lub doświadczenie migracyjne.

Do podstawowych zadań Rzecznika należy rozpatrywanie kierowanych do niego wniosków, w tym skarg dotyczących naruszenia zasady równego traktowania i podejmowanie innych czynności, zgodnie z przepisami ustawy o RPO.

Wśród zadań RPO jest analizowanie, monitorowanie i wspieranie równego traktowania wszystkich osób, prowadzenie niezależnych badań dotyczących dyskryminacji, a także opracowywanie i wydawanie niezależnych sprawozdań i zaleceń w sprawie problemów związanych z dyskryminacją.

Rzecznik współpracuje z organami traktatowymi **monitorującymi wdrażanie konwencji dotyczących ochrony praw człowieka**, przedstawiając własne raporty oraz uczestnicząc w cyklicznych sesjach komitetów lub spotkaniach z innymi wyspecjalizowanymi agendami. Podejmuje także działania z innymi niezależnymi organami do spraw równego traktowania w ramach sieci EQUINET – europejskiego stowarzyszenia organów do spraw równego traktowania. Rzecznik pozostaje zaangażowany w debatę i działania na rzecz opracowania konwencji o prawach osób starszych.

Rzecznik Praw Obywatelskich jest **niezależnym organem monitorującym wdrażanie postanowień Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami**. Przestrzeganie Konwencji przez państwa-strony jest oceniane przez Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych (CRPD). W 2024 r. wciąż do podstawowych wyzwań należą takie kwestie, jak przeprowadzenie procesu deinstytucjonalizacji systemu wsparcia, również w kontekście zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami systemowej asystencji osobistej, zniesienie instytucji ubezwłasnowolnienia i zastąpienie jej systemem wspieranego podejmowania decyzji oraz zapewnienie dostępnej i wysokiej jakości edukacji włączającej.

W 2024 r. Rzecznik powołał Radę osób z niepełnosprawnościami, którą tworzą 33 osoby, w tym 31 osób-samorzeczników z różnymi niepełnosprawnościami. Zadaniem Rady, oprócz funkcji doradczo-konsultacyjnej, jest wspieranie Rzecznika w monitorowaniu wdrażania Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami.

Wśród obowiązków Rzecznika jest również ochrona praw mniejszości narodowych i etnicznych.

W 2024 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęły 703 sprawy dotyczące problematyki równego traktowania (w 2023 r. – 728 spraw, w 2022 r. – 511 spraw, w 2021 r. – 436 spraw, w 2020 r. – 752 sprawy).

RPO wykonuje zadania **Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (KMPT)**, ustanowionego na podstawie Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w spra-

wie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (OPCAT). Rzecznik jest w związku z tym niezależnym organem wizytującym miejsca, w których przebywają osoby pozbawione wolności. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur stanowi jeden z Zespołów Biura RPO.

W 2024 r. Rzecznik, działając jako Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur, wystąpił do władz m.in. w sprawach: wprowadzenia do Kodeksu karnego przestępstwa tortur, monitorowania deportacji cudzoziemców, osadzania osób pozbawionych wolności w jednostkach penitencjarnych znacznie oddalonych od miejsca ich zamieszkania, sposobu dokumentowania obrażeń osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych, przetłumaczenia i upowszechnienia międzynarodowych standardów istotnych z punktu widzenia prewencji tortur (zaktualizowanej wersji Protokołu stambulskiego, Reguł z Bangkoku i Zasad Mendeza), reformy więziennej służby zdrowia, stanowisk prysznicowych w jednostkach penitencjarnych, potrzeby wsparcia osób niesamodzielnych po zatrzymaniu w jednostkach Policji.

W 2024 r. pracownicy KMPT kontynuowali działalność szkoleniową. Zrealizowali 10 szkoleń dla funkcjonariuszy i pracowników odpowiedzialnych za zatrzymanie, nadzór i opiekę nad osobami pozbawionymi wolności oraz uczniów szkół ponadpodstawowych i studentów. Istotnymi odbiorcami oferty szkoleniowej KMPT w 2024 r. byli przedstawiciele Straży Granicznej oraz Służby Więziennej.

Działania KMPT w obszarze prewencji tortur i złego traktowania są stałym przedmiotem rozmów dyplomatycznych z przedstawicielami innych państw i organizacji międzynarodowych, zwłaszcza Rady Europy. Oprócz uczestniczenia w spotkaniach i konferencjach krajowych członkowie zespołu KMPT uczestniczyli w międzynarodowych konferencjach, wizytach studyjnych oraz webinarach organizowanych przez instytucje międzynarodowe.

W Biurze RPO działa również **Wydział ds. Żołnierzy i Funkcjonariuszy**. W zakresie ochrony praw funkcjonariuszy różnych służb RPO poruszał w wystąpieniach tematy dotyczące m.in: zasad postępowania kwalifikacyjnego do Żandarmerii Wojskowej; braku możliwości wniesienia skargi do sądu administracyjnego na decyzję w sprawie powołania do obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej; odbywanie służby wojskowej a naruszenie konstytucyjnej wolności wyznania; wymogów dot. postępowania kwalifikacyjnego wobec kandydatów do służby w Centralnym Biurze Antykorupcyjnym; nierówności w przyznawaniu nagród jubileuszowych dla funkcjonariuszy SOP; zasiłków pogrzebowych i pokrywania kosztów pogrzebu zmarłych żołnierzy i funkcjonariuszy; nierównego traktowania funkcjonariuszy SW przy przenoszeniu do innych służb mundurowych; nierównego traktowania funkcjonariuszy Morskiego Oddziału Straży Granicznej. Zajął się również kwestią różnic w waloryzacji świadczenia emerytalnego ze względu na okres odejścia ze służby oraz kwestią ustalenia wysługi emerytalnej funkcjonariuszy.

■ Wykonywanie przez Rzecznika Praw Obywatelskich zadań określonych w ustawie o ochronie sygnalistów

W 2024 roku Rzecznikowi Praw Obywatelskich powierzono nowe zadanie. W wyniku implementacji do polskiego porządku prawnego Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r., która ustanowiła wspólne dla krajów członkowskich zasady ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii, Rzecznik został wskazany jako jeden z organów publicznych odpowiedzialnych za przyjmowanie zgłoszeń o naruszeniach prawa.

Na mocy ustawy z 14 czerwca 2024 r. o ochronie sygnalistów osoba (sygnalista), która ma wiedzę dotyczącą naruszenia prawa w kontekście profesjonalnym (czyli związanym z pracą – pracuje lub jest powiązany innego rodzaju relacją związaną z wykonywaniem pracy lub realizacją umów z organizacją), może dokonać zgłoszenia wewnętrznego, zgłoszenia zewnętrznego do RPO lub innego organu publicznego. Ma również możliwość dokonać ujawnienia publicznego poprzez inne kanały publiczne.

Ustawa nakłada na RPO zadania związane z przyjmowaniem zgłoszeń zewnętrznych, ich wstępną weryfikacją i przekazywaniem do organu właściwego celem ich rozpoznania oraz podjęcia działań następczych. Rzecznik samodzielnie rozpoznaje zgłoszenia dotyczące konstytucyjnych praw i wolności, jeżeli żaden inny organ nie jest właściwy w danej sprawie.

Oprócz obsługi zgłoszeń zewnętrznych, do nowych zadań Rzecznika należy m.in. udzielanie sygnalistom oraz podmiotom, których dotyczą zgłoszenia naruszenia praw, porad na temat przysługującej im ochrony prawnej, sporządzanie rocznych sprawozdań oraz popularyzacja wiedzy na temat sygnalistów.

Przepisy dotyczące zgłoszeń zewnętrznych, w tym te, które określiły kompetencje Rzecznika Praw Obywatelskich, weszły w życie 25 grudnia 2024 roku.

W maju 2024 r. powołano Głównego koordynatora ds. wdrożenia w Biurze RPO ustawy o sygnalistach, a następnie w trzecim kwartale 2024 r. stworzono Zespół do spraw Sygnalistów, któremu powierzono realizację zadań RPO wynikających z nowej ustawy. W Biurze RPO została przyjęta procedura zgłoszeń wewnętrznych sygnalistów, która została udostępniona w Biuletynie Informacji Publicznej. W celu zapewnienia powszechnego dostępu do informacji na temat praw, ochrony i środków ochrony prawnej sygnalistów oraz osób, o których mowa w art. 21 ustawy o ochronie sygnalistów została uruchomiona strona internetowa sygnalisci.gov.pl. Przygotowano również kanały umożliwiające dokonanie zgłoszenia naruszenia prawa: formularz internetowy, który pozwala zgłaszającemu na zachowanie anonimowości oraz dołączenie dodatkowych plików, a także nagrywaną infolinię telefoniczną obsługiwaną przez pracowników Zespołu. Zgłoszenia zewnętrznie przyjmowane są również pocztą tradycyjną, a także jest możliwość dokonania zgłoszenia osobiście po uprzednim umówieniu się na spotkanie.

W 2024 r. Zespół do spraw Sygnalistów przyjął cztery zgłoszenia dotyczące naruszenia prawa. Jedno zweryfikowane zgłoszenie dotyczyło ochrony prywatności i danych osobowych, czyli art. 3 ust. 1 pkt 13 ustawy o ochronie sygnalistów, które zostało przekazane zgodnie z właściwością do Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych. Trzy zgłoszenia dotyczyły interesów finansowych Skarbu Państwa Rzeczypospolitej Polskiej, jednostki samorządu terytorialnego oraz Unii Europejskiej i przekazano je wraz z załącznikami do Ministra Infrastruktury.

W Biurze RPO odbył się webinar „Przyjmowanie zgłoszeń zewnętrznych – nowe wyzwanie dla organów publicznych”. Wydarzenie było skierowane do przedstawicieli administracji publicznej, prawników, pracowników instytucji kontrolnych oraz wszystkich osób zainteresowanych tematyką ochrony sygnalistów i zarządzania zgłoszeniami zewnętrznymi. Webinar był transmitowany w internecie i tłumaczony na Polski Język Migowy.

Zespół do spraw Sygnalistów współpracuje z organami właściwymi w sprawach ochrony sygnalistów w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz Komisją Europejską.

11 grudnia 2024 r. w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich odbył się webinar „Przyjmowanie zgłoszeń zewnętrznych – nowe wyzwanie dla organów publicznych”

Organizacja działań Rzecznika Praw Obywatelskich

Biura Pełnomocników Terenowych RPO oraz Punkty Przyjęć Interesantów

Zgodnie z art. 22 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich RPO ma swoich Pełnomocników. Pełnomocnicy działają z upoważnienia Rzecznika i w jego imieniu zgodnie z zasadami, którymi kieruje się Rzecznik przy sprawowaniu swojego urzędu. Zajmują się wszystkimi problemami, które wchodzą w zakres działania Rzecznika, z wyłączeniem spraw wymagających osobistego zaangażowania Rzecznika lub jego Zastępców.

Biura Pełnomocników Terenowych RPO funkcjonują w Gdańsku, Wrocławiu i Katowicach. Powołanie jednostek terenowych to skuteczne i istotne narzędzie dla obywateli w dochodzeniu swoich praw. Świadczy o tym liczba przyjmowanych interesantów, rozmów telefonicznych oraz spraw wpływających do Biur.

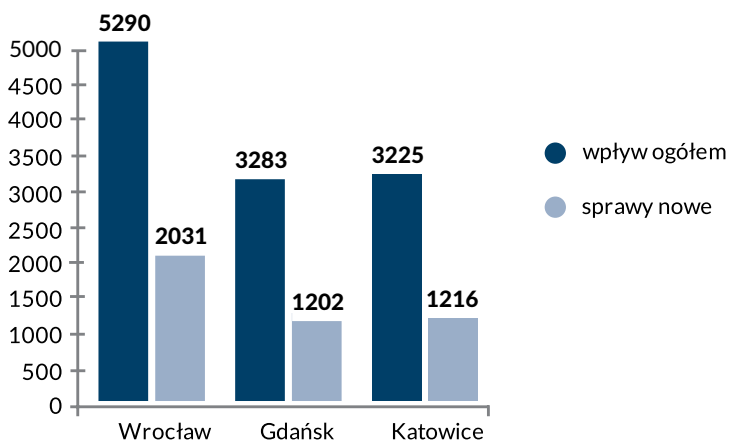
Mapa 1. Obszary działania Biur Pełnomocników Terenowych RPO

Oprócz Biur Pełnomocników Terenowych w 2024 r. działały również punkty przyjęć interesantów. Do już funkcjonujących punktów w: Krakowie, Koszalinie, Bydgoszczy, Lublinie, Szczecinie i Wałbrzychu dołączył punkt przyjęć w Białymstoku. Udzielaniem informacji i przyjmowaniem wniosków w poszczególnych punktach zajmowali się prawnicy Biur Pełnomocników Terenowych oraz Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w Warszawie.

Aktywność Biur Pełnomocników Terenowych RPO w 2024 r. koncentrowała się na rozpatrywaniu wniosków obywateli, badaniu oraz ocenie zgodności z prawem działalności organów władzy publicznej oraz reprezentowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich w relacjach zewnętrznych. W 2024 roku do BPT RPO wpłynęło 11 798 wniosków, z czego podjęto 4 449 nowych spraw.

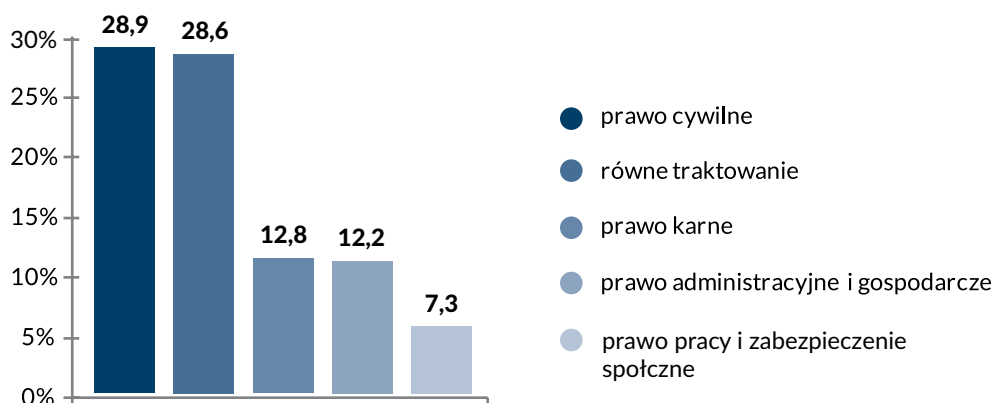
Wykres 5. Wpływ spraw w Biurach Pełnomocników Terenowych w 2024 r. (dane do wykresu znajdują się w Tabeli 6. w zestawieniu tabel)

Do Biura PT RPO we Wrocławiu wpłynęło 5290 wniosków, z czego 2031 stanowiły sprawy nowe. Udzielając wyjaśnień i porad w biurze przyjęto 432 osoby, przeprowadzono 1100 rozmów telefonicznych. W Biurze PT RPO w Gdańsku oraz w punktach przyjęć w Koszalinie i Bydgoszczy przyjęto łącznie 352 osoby oraz przeprowadzono 989 rozmów telefonicznych, udzielając wyjaśnień i porad. Wpływ do Biura PT RPO w Gdańsku wyniósł 3283 wnioski, z czego 1202 stanowiły sprawy nowe. W Biurze PT RPO w Katowicach przyjęto 335 osób oraz przeprowadzono 1208 rozmów telefonicznych, udzielając wyjaśnień i porad. Do Biura PT RPO w Katowicach wpłynęło 3225 wniosków, w tym 1216 spraw nowych.

Nowe sprawy podjęte do prowadzenia przez BPT RPO dotyczyły głównie zagadnień z zakresu prawa cywilnego (1286 spraw), równego traktowania (1271), prawa karnego (571), prawa administracyjnego i gospodarczego (498).

Wykres 6. Problematyki wiodące nowych spraw w Biurach Pełnomocników Terenowych RPO. (dane do wykresu znajdują się w Tabeli 7. w zestawieniu tabel)

W 2024 r. Biuro Pełnomocnika Terenowego we Wrocławiu obchodziło jubileusz dwudziestolecia istnienia. Z tej okazji zorganizowano konferencję podsumowującą pracę jednostki, na którą zaproszono przedstawicieli lokalnych władz rządowych, samorządowych, administracji publicznej, związków wyznaniowych, a także przedstawicieli świata nauki i organizacji pozarządowych.

Pełnomocnicy Terenowi jako przedstawiciele Rzecznika, biorą udział w licznych wydarzeniach i spotkaniach z przedstawicielami organizacji pozarządowych i społecznych, władz samorządowych, instytucji publicznych, uczelni wyższych i szkół. Mają one charakter zarówno reprezentacyjny jak i merytoryczny. W ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi udzielają porad prawnych i edukują o prawach człowieka.

Pracownicy biur brali udział w badaniach, wybranych losowo, lokali obwodowych komisji wyborczych oznaczonych jako przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Celem tych działań było, poprzez wskazanie uchybień w lokalach wyborczych i ich otoczeniu, doprowadzenie do zwiększenia ich dostępności dla wszystkich obywateli.

Działalność RPO w zakresie komunikacji społecznej

Realizując ustawowe zadania, Rzecznik Praw Obywatelskich podejmuje działania informacyjne i edukacyjne, których celem jest upowszechnianie wiedzy na temat stanu praw i wolności człowieka i obywatela. Do zadań tych zalicza się również udzielanie informacji o stanie przestrzegania zasady równego traktowania oraz przestrzegania praw osób pozbawionych wolności.

Podstawowym źródłem informacji o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich jest Biuletyn Informacji Publicznej (bip.brpo.gov.pl). W 2024 r. na stronie internetowej RPO opublikowano 1353 wpisy dotyczące aktualnej działalności Rzecznika. W tym czasie serwis odwiedziło prawie 2 mln użytkowników.

W 2024 r. w serwisie internetowym kontynuowano publikację krótkich nagrań wideo przy niektórych komunikatach, zawierających wypowiedzi Rzecznika, jego zastępców i pracowników BRPO.

W roku sprawozdawczym odbyły się wybory samorządowe i wybory do Parlamentu Europejskiego, dlatego w Biuletynie Informacji Publicznej RPO zachęcano do włączenia się w ocenę dostępności lokali wyborczych oznaczonych jako dostosowane do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami. Po zakończeniu kontroli na stronie został opublikowany raport opisujący stwierdzone naruszenia przepisów.

W 2024 r. zaczęła obowiązywać ustawa z dnia 14 czerwca 2024 roku o ochronie sygnalistów, którą Rzecznikowi Praw Obywatelskich powierzono zadania obejmujące w szczególności przyjmowanie i weryfikowanie zgłoszeń zewnętrznych od sygnalistów oraz przekazywanie ich do właściwych organów. W celu zapewnienia powszechnego dostępu do informacji na temat praw, ochrony i środków ochrony prawnej sygnalistów pod adresem sygnalisci.gov.pl, uruchomiona została strona Zespołu ds. Sygnalistów Biura RPO działająca w ramach Portalu RP. Strona ta działa niezależnie od BIP RPO i znajdują się na niej najważniejsze informacje związane z zakresem obowiązywania ustawy, w szczególności w obszarze zgłoszeń zewnętrznych sygnalistów. W serwisie zamieszczane są również komunikaty związane z realizowaniem przez

RPO zadań wynikających z ustawy o ochronie sygnalistów oraz na temat prowadzonych spraw i wystąpień o charakterze generalnym. Na stronie Zespołu ds. Sygnalistów udostępniony został formularz do dokonania zgłoszenia zewnętrznego oraz formularz wniosku o udzielenie porady na temat praw i środków ochrony prawnej.

W 2024 r. Biuro RPO kontynuowało komunikację w mediach społecznościowych poprzez profil na Facebooku, X, Instagramie i LinkedIn, a także YouTube, z którego korzystano przede wszystkim do transmisji wydarzeń organizowanych przez BRPO. W 2024 r. łączny zasięg, czyli liczba osób, które zobaczyły dowolne materiały z profili BRPO, wyniósł prawie 3 miliony, a liczba obserwujących konta BRPO w mediach społecznościowych stale rośnie – w ciągu ostatniego roku grono to powiększyło się o ponad 10 tysięcy osób.

W 2024 r. Rzecznik Praw Obywatelskich przyznał ok. 130 patronatów honorowych dla projektów i wydarzeń. Ich lista znajduje się na stronie internetowej RPO w zakładce „Patronaty RPO”.

W 2024 r. w Biurze RPO ukazało się drukiem 9 publikacji. Łączny ich nakład to 10 900 egzemplarzy. Zgodnie z tym, że Biuro RPO wdraża na stronie bip.brpo.gov.pl standardy dostępności, zamieszczane publikacje były dostosowane pod względem dostępności do standardów WCAG 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines). Poszczególne tytuły były promowane na stronie internetowej i w mediach społecznościowych oraz zostały zaprezentowane podczas konferencji i spotkań w BRPO.

Rzecznik Praw Obywatelskich wyróżnia i honoruje ludzi oraz organizacje działające w sferze praw człowieka. Za obronę podstawowych wartości i prawd przyznaje nagrodę honorową Rzecznika Praw Obywatelskich im. Pawła Włodkowica a za szczególne osiągnięcia w dziedzinie obrony praw i interesów osób z niepełnościami – Nagrodę im. doktora Macieja Lisa. Od 2009 roku RPO przyznaje także odznaki honorowe „Za Zasługi dla Ochrony Praw Człowieka”.

Marcin Wiącek z laureatką Nagrody RPO im. Pawła Włodkowica Urszulą Jaworską – założycielką Fundacji Urszuli Jaworskiej działającej na rzecz pacjentów z chorobami rzadkimi, przewlekłymi, nowotworowymi

Laureatem Nagrody im. doktora Macieja Lisa w 2024 r. został Marek Kalbarczyk – działacz społeczny, współzałożyciel Fundacji Szansa dla Niewidomych

W 2024 roku nagrodą honorową Rzecznika Praw Obywatelskich im. Pawła Włodkowica wyróżniono Urszulę Jaworską – założycielkę Fundacji Urszuli Jaworskiej, działającej na rzecz pacjentów z chorobami rzadkimi, przewlekłymi, nowotworowymi, która zorganizowała jeden z pierwszych w Polsce banków dawców szpiku.

Nagrodą im. doktora Macieja Lisa uhonorowany został Marek Kalbarczyk – niewidomy matematyk i informatyk, menadżer, działacz społeczny, publicysta oraz współzałożyciel Fundacji Szansa dla Niewidomych, obecnie znanej jako Fundacja Szansa – Jesteśmy Razem.

Odznaki honorowe „Za Zasługi dla Ochrony Praw Człowieka” otrzymali: dr Izabela Ciuńczyk – psychiatra, psychoterapeutka, specjalistka terapii środowiskowej, zaangażowana w działalność społeczną na rzecz osób w kryzysie psychicznym, pomysłodawczyni i prezeska Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Centrów Zdrowia Psychicznego; mec. Katarzyna Heba – adwokatka i społeczniczka na rzecz likwidacji barier i zwiększania szans dla osób z niepełnosprawnościami, ambasadorka Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami i przewodnicząca Wojewódzkiej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych woj. pomorskiego oraz prof. Aleksander Lichorowicz – nestor polskiej nauki, jeden z najwybitniejszych współtwórców i znawców prawa rolno, zasłużony nauczyciel akademicki i działacz państwowy.

Edukacja o prawach człowieka

W Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich realizowane są projekty edukacyjne, których celem jest upowszechnianie wiedzy o zapisanych w Konstytucji prawach i wolnościach człowieka i obywatela a także zagadnień związanych z zasadą równego traktowania i zasadą antydyskryminacji. Efektem ich realizacji jest kształtowanie postaw społecznych wobec środowisk zagrożonych dyskryminacją i wykluczeniem, w szczególności osób starszych, z niepełnosprawnościami, z doświadczeniem kryzysów psychicznych, cudzoziemców oraz mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych.

W 2024 r. kontynuowane były warsztaty edukacyjne dla młodzieży, studentów, osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami, podczas których dyskutowano na tematy dotyczące m.in. mowy nienawiści, hejtu, dyskryminacji, uprzedzeń i stereotypów. Poruszano również kwestie dotyczące praw cudzoziemców i uchodźców.

Już po raz piątnasty na Pol'and'Rock Festival funkcjonował Namiot Praw Człowieka Rzecznika Praw Obywatelskich, w którym odbywały się warsztaty, debaty i spotkania edukacyjne. Podczas ich realizacji dominowały następujące tematy: prawa osób z niepełnosprawnościami, prawa i wolności osobiste, luka płacowa, niebezpieczeństwa zanieczyszczenia światłem, wolność zgromadzeń, uprawnienia różnych służb i ich wpływ na obywatela, dostępność życia społecznego, w tym kampanii wyborczej i wyborów, prawa człowieka w mediach społecznościowych oraz zasady i wpływ na obywateli mobilizacji i służby wojskowej. Odbyły się warsztaty na temat

praw człowieka „Twoje prawa, nasza sprawa”, debaty: „17,6% mniej, czyli o równości płac w rzeczywistości”, „Zanieczyszczenie światłem”, „Wolność zgromadzeń: równowaga między prawem do protestu a bezpieczeństwem publicznym”, „Dzieci z doświadczeniem uchodźstwa”, „Twoje prawa a uprawnienia różnych służb”, „Media społecznościowe a wolność wypowiedzi”, „Służba wojskowa w razie zarządzenia mobilizacji”.

BRPO kontynuowało zapoczątkowane w 2023 r. działania pod hasłem „Wybory dostępne dla wszystkich”. Podczas wyborów samorządowych oraz wyborów do parlamentu Unii Europejskiej sprawdzano, czy lokale wyborcze przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami spełniają wszystkie wymogi dostępności. Do współpracy zaproszono wolontariuszy i organizacje pozarządowe. W większości skontrolowanych lokali zostały wykryte nieprawidłowości. Wśród wniosków pokontrolnych znalazły się m.in. postulat intensyfikacji szkoleń dla komisji wyborczych oraz urzędników odpowiedzialnych za organizację wyborów oraz postulat zmiany zapisów rozporządzenia, w którym m.in. ujęte zostałyby inne rozwiązania wspierające dotychczas w nim nie ujęte.

Pracownicy Centrum Projektów Społecznych podczas spotkań lokalnych w Łodzi, Białymstoku, Pruszkowie, Przemyślu i Gdańsku redukowali na temat przeciwdziałania przemocy wobec osób z niepełnosprawnościami. W spotkaniach uczestniczyło około 200 osób, wśród nich: przedstawiciele lokalnych organizacji, pełnomocnicy ds. osób z niepełnosprawnościami, przedstawiciele policji, ośrodków pomocy społecznej, gminnych zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy domowej, kuratorzy sądowi, a także samorzecznicy i samorzecniczki z niepełnosprawnościami.

W 2024 r. BRPO udostępniło uczniom oraz nauczycielom platformę e-learningową (<https://e-learning.brpo.gov.pl/>), która powstała dzięki dofinansowaniu przez ENNHRI. Na platformie dostępnych jest 16 lekcji teoretycznych i praktycznych dotyczących praw człowieka i obywatela oraz działalności biura. Można z nich korzystać na lekcjach lub prywatnie. Treści są dostępne cyfrowo, co oznacza, że platforma została przygotowana w sposób umożliwiający korzystanie z niej także osobom z dysfunkcjami (np. wzroku czy słuchu). Zamieszczone filmy zawierają tłumaczenie na Polski Język Migowy oraz napisy, a strona internetowa, na której znajduje się platforma, uwzględnia odpowiedni kontrast, czcionkę i możliwość poruszania się za pomocą tabulatora.

Po raz kolejny na Pol'and'Rock Festival działał namiot Praw Człowieka, w którym odbywały się spotkania z przedstawicielami BRPO

Komisje Ekspertów

W 2024 r. swoją działalność przy Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich kontynuowały komisje ekspertów złożone z przedstawicieli różnych grup społecznych i zawodowych, specjalistów – praktyków i teoretyków. Celem prac komisji jest wspieranie Rzecznika w realizacji jego ustawowych zadań oraz identyfikowanie najważniejszych problemów w obszarze działalności danej komisji. Pełnią one też rolę łącznika RPO z grupami i organizacjami społecznymi działającymi w konkretnych obszarach.

Komisja Ekspertów ds. Przeciwdziałania Bezdomności

Wśród tematów, którym poświęcone były prace Komisji znalazła się kwestia powołania pełnomocnika rządu – koordynatora międzyresortowego, który zajmowałby się tematyką przeciwdziałania bezdomności w sposób przekrojowy, wykraczający poza właściwość poszczególnych resortów; sprawa ogólnopolskiego liczenia osób bezdomnych, ratyfikacja przez Polskę Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej i protokołu skargowego do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych oraz sytuacja obywateli polskich w kryzysie bezdomności za granicami kraju.

Rezultatem działalności KE były wystąpienia RPO przygotowane z inspiracji oraz we współpracy z Komisją w sprawach:

- przyjęcia Warszawskiej Karty Praw Osób Doświadczających Bezdomności;
- metodologii badania i późniejszej agregacji danych z badania liczby osób bezdomnych;
- konieczności powołania pełnomocnika/zespołu koordynującego działania rządu w obszarze przeciwdziałania bezdomności;
- ratyfikacji Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej (ZEKS);
- tzw. dzikich eksmisji, czyli prób usunięcia osób zajmujących mieszkanie, bez orzeczenia sądowego orzekającego eksmisję i z pominięciem przewidzianego w przepisach trybu.

Komisja Ekspertów ds. Ochrony Zdrowia Psychicznego

Komisja Ekspertów ds. Ochrony Zdrowia Psychicznego w 2024 roku skupiła się na trzech głównych obszarach: psychiatrii dzieci i młodzieży, leczeniu uzależnień oraz przyszłości modelu opieki psychiatrycznej. We wszystkich omawianych kwestiach zwrócono uwagę na potrzebę zwiększenia dostępności do usług zdrowotnych, poprawy ich jakości oraz lepszej koordynacji działań pomiędzy różnymi podmiotami. Zaproponowano m.in.:

- wprowadzenie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego dla dzieci i młodzieży;
- ujednolicenie systemu opieki psychiatrycznej w Polsce;
- zwiększenie nakładów finansowych na ochronę zdrowia psychicznego;

Jednym z tematów obrad Komisji ds. Przeciwdziałania Bezdomności w 2024 roku była sytuacja obywateli polskich w kryzysie bezdomności za granicami kraju

- potrzebę lepszego wsparcia dla osób uzależnionych oraz podniesienie standardów ich leczenia;
- konieczność wzmocnienia współpracy międzyresortowej niezbędnej dla zapewnienia optymalnego wsparcia osobom w kryzysie psychicznym.

Efektem prac Komisji Ekspertów ds. Ochrony zdrowia Psychicznego było skierowanie pism i wystąpień generalnych Rzecznika do centralnych organów państwa, w tym w szczególności do Prezesa Rady Ministrów oraz Ministra Zdrowia. W efekcie podjętych działań udało się m.in. skutecznie zwrócić uwagę Ministerstwa Zdrowia na potrzebę zmiany regulacji dotyczących wystawiania recept na bezpłatne leki dla osób uprawnionych (poniżej 18. roku życia oraz 65+), czy doprowadzić do zmiany decyzji dotyczącej likwidacji oddziału dziennego Mokotowskiego Centrum Zdrowia Psychicznego.

Komisja Ekspertów ds. Zdrowia

Działania Komisji w 2024 r. skupiły się na opiece okołoporodowej, problemie alkoholizmu i polityce zdrowotnej w kontekście polityki państwa, problemach praw więźniów jako pacjentów oraz prawa do godnej śmierci.

W efekcie podjętych przez Komisję działań wystosowano dwa wystąpienia do Ministra Zdrowia:

- w sprawie przestrzegania praw kobiet ciężarnych i rodzących oraz funkcjonowania standardu opieki okołoporodowej;
- w sprawie petycji organizacji pozarządowych dotyczącej opieki laktacyjnej.

Komisja Ekspertów ds. Klimatu i Przestrzeni

W 2024 r. Komisja Ekspertów ds. Klimatu i Przestrzeni przygotowała ostateczny kształt założeń ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z uzasadnieniami. Na ostateczną wersję materiału przekazaną do Ministerstwa Rozwoju i Technologii oraz Ministerstwa Klimatu i Środowiska, składają się: projekt założeń do „Ustawy o przestrzeni”; załącznik nr 1 – Jakościowy współczynnik powierzchni biologicznie czynnej; załącznik nr 2 – Organy (wedle obowiązujących obecnie przepisów) uczestniczące w procedurze planistycznej.

Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych

W 2024 r. kontynuowane były działania Komisji dotyczące przemocy wobec osób starszych. 15 marca 2024 r. odbyła się konferencja na ten temat. W pracach Komisji wciąż aktualny był także temat dziadurzenia, czyli specyficznego sposobu porozumiewania się z osobami starszymi, poprzez używanie protekcyjnego tonu oraz mówienia do seniorów jak do małego dziecka.

Na zlecenie RPO w 2024 roku przeprowadzone zostały badania dotyczące usług społecznych dla osób starszych w gminach wiejskich. Komisja omówiła wstępne wyniki badań i uzgodniła kształt raportu oraz sposób upowszechniania.

Członkowie Komisji dużo uwagi poświęcili tematowi pracy seniorów. W 2024 r. przedstawiono kluczowe wnioski i rekomendacje z Kongresu „Praca dla seniorów? Sytuacja osób starszych na rynku pracy w Polsce, jej uwarunkowania i skutki”. Sytuacja osób starszych na rynku pracy w Polsce powoli poprawia się, ale nieproporcjo-

nalnie do wyzwań wynikających z tempa starzenia się społeczeństwa i zmian w innych krajach Unii Europejskiej. Stwierdzono także m.in., że obowiązujące prawo nie zachęca osób starszych do pracy, a pracodawców do ich zatrudniania, jak również nie chroni przed dyskryminacją osób starszych na rynku pracy. W grudniu 2024 r. w Biurze RPO zorganizowano debatę „Praca dla seniorów. Czy to możliwe?”. Przedstawiciele i przedstawicielki instytucji pośredniczących w zatrudnieniu rozmawiali o dobrych praktykach w zatrudnianiu osób starszych.

Komisja kontynuowała również działania na rzecz osób żyjących z zespołem otępiennym. We wrześniu 2024 r. w Biurze RPO odbyła się konferencja „Opiekun osoby żyjącej z zespołem otępiennym – możliwości wsparcia”. Od lat organizacje alzheimerowskie i Rzecznik postulują stworzenie w Polsce Narodowego Planu Alzheimerowskiego. Aktualnie w Ministerstwie Zdrowia opracowano wstępne założenia Krajowego Programu Działań Wobec Otępień. Ministerstwo chce wprowadzić program w 2025 r., a jego funkcjonowanie przewidziane jest na lata 2025–2030. Biuro RPO wsparło także merytorycznie kampanię społeczną #JestemTuCZEKAM, mającą na celu zwrócenie uwagi na problem zaginięć seniorów. Projekt realizowany przez Policję został zainicjowany 21 września 2024 r., w Światowym Dniu Choroby Alzheimerera.

Komisja Ekspertów ds. Osób Głuchych

W 2024 r. tematem prac Komisji była m.in. dostępność wyborów i kampanii wyborczej. Dyskusje ekspertów dotyczyły: potrzeby zmian w Kodeksie wyborczym w kwestii dostępności kampanii wyborczych, potrzeby działań uświadamiających członków komisji wyborczych w aspekcie dostępności oraz wsparcia Biura RPO we włączeniu osób głuchych do akcji kontroli lokali wyborczych i dostępnego kwestionariusza z kontroli.

W obszarze edukacji szkolnej Komisja dyskutowała na temat potrzeby wprowadzenia edukacji dwujęzycznej dla dzieci i młodzieży głuchej i słabosłyszącej oraz potrzeby wprowadzenia do szkół powszechnych lekcji dotyczących kultury Głuchych.

Ponadto Komisja podjęła temat zwiększenia dostępu dla osób głuchych Deklaracji dostępności zamieszczanych na stronach internetowych oraz poprawy dostępności informacji zamieszczanych na stronie internetowej Rządowego Centrum Bezpieczeństwa (RCB).

Eksperci zwrócili również uwagę na potrzebę przeciwdziałania zmuszaniu dzieci CODA przez pracowników opieki społecznej do uczestniczenia w trudnych rozmowach między pracownikiem a rodzicami w roli tłumacza PJM.

Rada Osób z Niepełnosprawnościami

W pierwszej połowie 2024 r. przy Rzeczniku Praw Obywatelskich została utworzona Rada Osób z Niepełnosprawnościami. Jej celem jest włączenie osób z różnymi niepełnosprawnościami do monitorowania przez RPO wdrażania Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami.

Jest to pierwszy przykład organu opiniodawczo-doradczego w zakresie praw OZN, który prawie w całości tworzą osoby z niepełnosprawnościami, reprezentujący głos danej społeczności z określoną niepełnosprawnością.

Członkowie Rady dyskutowali przede wszystkim nad spornymi tematami dotyczącymi asystencji osobistej OzN w środowisku osób z niepełnosprawnościami i ich rodziców, opiekunów. Poruszono m.in. tematy sposobów i zakresu wyboru asystenta osobistego, tego, kto mógłby być asystentem, kto i w jakim zakresie powinien nadzorować całość usług asystenckiej i jakość usług świadczonych przez asystenta.

Zadaniem Rady Osób z Niepełnosprawnościami, oprócz funkcji doradczo-konsultacyjnej, jest wspieranie Rzecznika w monitorowaniu wdrażania Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami

Radę Osób z Niepełnosprawnościami tworzą osoby z różnymi niepełnosprawnościami z całej Polski

Działalność międzynarodowa

■ Współpraca z instytucjami organizacji międzynarodowych

W ramach współpracy z Agencją Praw Podstawowych (FRA) Rzecznik Praw Obywatelskich zakończył w 2024 roku dwuletni projekt dotyczący Karty Praw Podstawowych UE. W zakresie bieżących kontaktów z FRA Marcin Wiącek spotkał się w Biurze RPO z dyrektorką Agencji Sirpą Rautio. Rozmawiano m.in. na temat problemów związanych z przywracaniem praworządności i porządku konstytucyjnego w Polsce oraz sytuacji cudzoziemców przebywających lub próbujących się przedostać na terytorium Polski. Ponadto RPO przyjął delegację Biura Praw Podstawowych Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex). Z wizytą w Biurze RPO przebywała również Carlien Scheele, dyrektorka Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (EIGE), unijnej agencji działającej na rzecz równouprawnienia płci w UE i poza jej granicami.

Rzecznik regularnie podejmuje działania związane z ochroną praw człowieka w systemie Rady Europy opartym na Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. W 2024 r. Biuro RPO trzykrotnie przyjęło delegację Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez Prawo (Komisji Weneckiej). Spotkania poświęcone były nowelizacji ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, projektowi zmian Prawa o prokuraturze oraz nowym ustawom regulującym funkcjonowanie Trybunału Konstytucyjnego. W 2024 r. przypadała 75. rocznica utworzenia Rady Europy oraz 65. rocznica działalności Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W związku z tą okazją 9 grudnia RPO Marcin Wiącek przyjął w Biurze RPO prezesa ETPC Marko Bošnjaka.

Spotkanie RPO z Dyrektorem Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA)

Spotkanie RPO z delegacją Biura Praw Podstawowych Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex)

Zastępca RPO Wojciech Brzozowski podczas spotkania z przedstawicielami Komisji Weneckiej rozmawiał o stanowisku RPO wobec nowelizacji ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa

W ramach platformy współpracy CoE-FRA-ENNHRI-EQUINET w zakresie praw społecznych i ekonomicznych przedstawiciel BRPO wziął udział w spotkaniu poświęconym dostępowi młodych ludzi do praw społecznych i ekonomicznych oraz przeciwdziałaniu skutkom kryzysu kosztów utrzymania.

Ważną rolę doradczą dla krajowych instytucji praw człowieka odgrywa Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (ODIHR OBWE). Współpraca w 2024 roku dotyczyła m.in. problemów równości płci w Polsce oraz trudnych warunków socjalno-bytowych społeczności romskich. Ponadto w Biurze RPO gościli dwukrotnie delegacje misji obserwacji wyborów w związku z wyborami do Parlamentu Europejskiego w 2024 r. oraz w celu omówienia raportu końcowego dotyczącego wyborów parlamentarnych w Polsce w 2023 r.

Rzecznik Praw Obywatelskich pozostaje w ciągłym kontakcie z organami ONZ. Regularnie wspiera je merytorycznie poprzez przedstawianie wkładów do raportów przygotowywanych przez ciała znajdujące się w strukturze ONZ. Ponadto RPO ma kontakt z organami ONZ poprzez działania podejmowane w ramach GANHRI, które ściśle współpracuje z ONZ. Wśród tematów omawianych w 2024 r. były m.in. potrzeby uchodźców najbardziej narażonych na wykluczenie oraz wdrażanie standardów praw człowieka w zakresie zwalczania przemocy i dyskryminacji osób LGBT.

■ Zrzeszenia organów ochrony praw człowieka i ombudsmanów

W 2024 r. odbyło się zgromadzenie ogólne GANHRI, w którym uczestniczył zastępca rzecznika praw obywatelskich Wojciech Brzozowski. Globalny Związek Krajowych Instytucji Praw Człowieka jest organizacją partnerską ONZ zrzeszającą krajowe instytucje ochrony i promocji praw człowieka. W ramach wspólnych działań przedstawicielka RPO wzięła również udział w 14. dorocznej sesji Grupy Roboczej ONZ ds. Starzenia się.

W ramach współpracy z Europejską Siecią Krajowych Instytucji Praw Człowieka (ENNHRI) Rzecznik wziął udział w zgromadzeniu ogólnym, które odbyło się 28 i 29 października 2024 r. w Brukseli. Ponadto przedstawiciel RPO uczestniczył w corocznie organizowanej we współpracy z ODIHR Akademii Praw Człowieka. W ramach działalności ENNHRI powstało wiele grup roboczych zadedykowanych współpracy w celu lepszego promowania i ochrony poszczególnych praw człowieka. Reprezentantka Zespołu ds. Równego Traktowania BRPO pełni funkcję współprzewodniczącej Grupy Roboczej ENNHRI ds. Praw Osób Starszych.

W 2024 r. rzecznik praw obywatelskich Marcin Wiącek uczestniczył w 13. Światowej Konferencji organizowanej przez International Ombudsman Institute (IOI), gdzie moderował panel poświęcony roli wartości w pracy ombudsmanów. Ponadto przedstawicielka BRPO wzięła udział w seminarium organizowanym przez IOI wspólnie z Urzędem Kanclerza Sprawiedliwości Estonii i Akademią e-Governance w Tallinnie poświęconym rozwojowi sztucznej inteligencji w kontekście nadzoru nad przestrzeganiem praw człowieka.

RPO należy do Sieci niezależnych organów ds. skarg policyjnych (IPCAN). Przedstawiciel Biura wziął udział w corocznym spotkaniu, które poświęcone było tematyce nieuprawnionego użycia siły przez Policję oraz omówieniu projektu deklaracji dotyczącej interakcji między organami ścigania a osobami z niepełnosprawnością.

Rzecznik bierze także udział w wydarzeniach Międzynarodowej Konferencji Ombudsmanów ds. Sił Zbrojnych (ICOAF). Przedstawiciel RPO uczestniczył w 16. dorocznej konferencji, która poświęcona była problematyce Sił Zbrojnych pod presją i roli instytucji Ombudsmana w zakresie obowiązku opieki nad członkami służby.

■ **Kontakty bezpośrednie z zagranicznymi instytucjami ochrony praw człowieka i ombudsmanami oraz innymi organizacjami**

Doroczne spotkanie Ombudsmanów państw Grupy Wyszehradzkiej, w którym uczestniczył RPO Marcin Wiącek odbyło się w 2024 r. na Słowacji. Było to już dwudzieste spotkanie przedstawicieli instytucji ombudsmanskich z Czech, Polski, Słowacji i Węgier w tej formule. Podczas paneli dyskusyjnych omówiono kluczowe wyzwania związane z ochroną praw człowieka w poszczególnych krajach V4 i na szczeblu regionalnym.

W 2024 r. RPO przyjął w Biurze Głównego Ombudsmana Turcji oraz ombudsmana Holandii. Ponadto reprezentant RPO wziął udział w międzynarodowej konferencji ombudsmanów, która odbyła się we Włoszech.

Wizyta delegacji Głównego Ombudsmana Turcji

Na szczeblu międzynarodowym dużo uwagi poświęcono ochronie praw cudzoziemców, szczególnie sytuacji na granicy polsko-białoruskiej. Wiele zainteresowania wzbudzała również kwestia praw osób LGBT+.

■ Przedstawicielstwa dyplomatyczne i inne organy państw zagranicznych

Rzecznik utrzymuje kontakty z przedstawicielami misji dyplomatycznych akredytowanymi w Polsce, którzy są zainteresowani różnymi aspektami działalności RPO. W 2024 r. RPO Marcin Wiącek i ZRPO Wojciech Brzozowski gościli w siedzibie BRPO lub skorzystali z zaproszenia na wydarzenia organizowane przez misje dyplomatyczne następujących państw: Armenia, Australia, Belgia, Czarnogóra, Dania, Francja, Norwegia, Kanada, Stany Zjednoczone, Szwecja, Węgry i Wielka Brytania. Rzecznik był także gościem spotkania Klubu Ambasadorów Mówiących Po Polsku.

W 2024 r. ZRPO Wojciech Brzozowski wziął udział w wizycie studyjnej delegacji z Macedonii Północnej w siedzibie ODIHR OBWE. Spotkanie było poświęcone sposobom przeciwdziałania zagrożeniom dla równości płci i niedyskryminacji.

■ Projekty międzynarodowe

W 2024 r. zakończono realizowany we współpracy z Agencją Praw Podstawowych UE projekt „Wspieranie krajowych instytucji praw człowieka w monitorowaniu praw podstawowych i ich aspektów związanych z praworządnością” (Supporting National Human Rights Institutions in monitoring fundamental rights and the fundamental rights aspects of the rule of law). Projekt finansowany był ze środków Funduszu dotacji EOG i dotacji norweskich na rzecz współpracy regionalnej. Projektowi przewodziła Agencja Praw Podstawowych UE (FRA), a oprócz RPO brały w nim udział krajowe instytucje praw człowieka z Bułgarii, Chorwacji, Cypru, Portugalii, Słowacji i Słowenii. W charakterze eksperckim w projekcie uczestniczyło także ENNHRI.

W ramach projektu zorganizowano spotkanie szkoleniowe z zakresu stosowania Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej dla koordynatorów ds. Karty Praw Podstawowych wyznaczonych przez instytucje zarządzające. Odbyla się także konferencja „Wzmacnianie ochrony praw i wolności – Karta Praw Podstawowych UE i jej stosowanie w toku zarządzania funduszami europejskimi”, jak również został opublikowany przewodnik (handbook) „Stosowanie Karty Praw Podstawowych w toku wdrażania projektów finansowanych z funduszy UE”.

Drugim projektem, w zakresie którego Rzecznik skorzystał ze wsparcia podmiotu zagranicznego, był minigrant ENNHRI. W jego ramach w 2024 r. została opublikowana i oddana do użytku platforma e-learningowa zawierająca kurs dotyczący praw człowieka i obywatela. Pierwotnym źródłem finansowania projektu był program CERV (Citizens, Equality, Rights and Values) Unii Europejskiej.

Indeks najważniejszych postulatów zmian w prawie wynikających z wystąpień RPO

Poniższa lista zawiera najważniejsze postulaty zmian legislacyjnych formułowane w wystąpieniach RPO w roku 2024. Ich rozwinięcie znajduje się w Informacji o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich oraz o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela w roku 2024.

- Postulat zmiany przepisów regulujących działalność pomocy społecznej w zakresie zasad kwalifikacji i członkostwa w zajęciach oferowanych przez Kluby „Senior+” jako świadczeń z pomocy społecznej.
- Propozycja wprowadzenia penalizacji prezentowania treści przemocowych małoletnim w ramach przeciwdziałania zjawisku patostreamingu.
- Postulat podjęcia działań legislacyjnych na rzecz zapewnienia systemowej asystencji osobistej, z uwzględnieniem aktywnego udziału osób z różnymi niepełnosprawnościami i działających na ich rzecz osób lub organizacji społecznych.
- Postulat zmiany przepisów w celu ujednolicenia i zrównania momentu rozpoczęcia biegu terminu „wygaszania” punktów karnych tych osób, które ze względu na gorszą sytuację majątkową dobrowolnie podjęły się spłaty rozłożonej ratalnie, jak i osób, które ze względu na lepszą sytuację majątkową mogły uiścić zobowiązanie na miejscu lub w terminie wskazanym w mandacie karnym kredytowanym.
- Rozważenie nowelizacji przepisów ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej ze środków publicznych w celu zniesienia różnicy w ustalaniu podstawy wymiaru składki zdrowotnej, zachodzącej pomiędzy pracownikami administracji skarbowej a funkcjonariuszami Służby Celno-Skarbowej.
- Zmiana przepisów likwidująca różnicowanie sytuacji prawnej nauczycieli ze względu na tryb ich zatrudnienia (umowa o pracę lub mianowanie) w zakresie ochrony przedemerytalnej i prawa do wynagrodzenia za cały okres pozostawiania bez pracy w przypadku przywrócenia do pracy przez sąd pracy.
- Nowelizacja ustawy o notariacie w celu zrównania sytuacji osób przystępujących do egzaminu notarialnego po aplikacji notarialnej i bez takiej aplikacji przez wprowadzenie dla wszystkich możliwości zdawania egzaminu w siedzibie dowolnie wybranej izby notarialnej.
- Nowelizacja rozporządzenia Ministra Cyfryzacji w sprawie określenia grup nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych uprawnionych do otrzymania wsparcia sfinansowanego ze środków publicznych w celu objęcia tym wsparciem nauczycieli i wychowawców szkół podstawowych w klasach I-III oraz nauczycieli i wychowawców w szkołach ponadpodstawowych.
- Zmiana przepisów rozporządzenia MS określających wysokość opłaty za egzamin do Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury poprzez zróżnicowanie jej wysokości w zależności od tego, czy kandydat bierze udział tylko w jednym etapie egzaminu, czy w obydwu.
- Postulat nowelizacji ustawy o komornikach sądowych w zakresie procedury zawieszania komorników w czynnościach i likwidacja obligatoryjnego charakteru zawieszenia.

- Postulat włączenia się Polski w prace nad konwencją o prawach osób starszych.
- Podjęcie działań legislacyjnych w celu ograniczenia zjawiska wykluczenia cyfrowego osób starszych, w tym ograniczenie automatycznego przekształcania dotychczasowych obowiązków papierowych w obowiązki cyfrowe, bez zapewniania odpowiednich przepisów przejściowych.
- Wykonanie wyroków ETPC w sprawie *Przybyszewska i inni przeciwko Polsce* oraz w sprawie *Formela i inni przeciwko Polsce* dotyczące obowiązku zapewnienia szczególnych ram prawnych przewidujących uznanie i ochronę związków osób tej samej płci.
- Uwagi RPO do rządowego projektu ustaw o rejestrowanych związkach partnerskich i przepisów wprowadzających ww. ustawę.
- Postulat zrównania sytuacji kobiet i mężczyzn w zakresie nabywania tytułu Zasłużonego Honorowego Dawcy Krwi i związanych z nim przywilejów.
- Zmiana przepisów kształtujących przesłanki przyznania rodzicielskiego świadczenia uzupełniającego dla ojców, które obecnie uzależniają prawo ojca do uzyskania świadczenia od określonych przesłanek związanych z osobą matki, przez co w sposób arbitralny dzielą obowiązki rodziców związane z wychowywaniem dzieci.
- Opinia RPO do rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu usprawnienia działań Sił Zbrojnych RP, Policji oraz Straży Granicznej na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa.
- Podjęcie inicjatywy legislacyjnej w zakresie kryminalizacji tortur oraz pełnego wdrożenia Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania.
- Postulat wzmocnienia mechanizmu monitorowania deportacji na poziomie krajowym przez dodanie RPO do kręgu podmiotów uprawnionych do udziału w charakterze obserwatora w działaniach związanych z realizacją przymusowych powrotów.
- Postulat dotyczący stosowania oraz przedłużania przez sądy najbardziej dolegliwego środka zapobiegawczego, jakim jest tymczasowe aresztowanie.
- Zmiana przepisów w celu pełnej implementacji wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 14 grudnia 2017 r. (sygn. akt K 17/14), w którym TK uznał przepisy ustaw regulujących działania służb mundurowych dotyczące kontroli osobistej (przeszukania) za niezgodne z Konstytucją w zakresie, w jakim nie określają granic tej kontroli oraz nie przewidują możliwości zaskarżenia jej przebiegu do sądu.
- Postulaty zmian w aktach wykonawczych wydanych przez Ministra Sprawiedliwości dotyczące działań na rzecz poszanowania praw osób pozbawionych wolności w jednostkach penitencjarnych.
- Potrzeba zmiany art. 83a ust. 1 Prawa lotniczego w związku z wątpliwościami co do zgodności tego przepisu z zasadą określoności przepisów karnych oraz zasadą wyłączności ustawy w sferze prawa represyjnego z uwagi na zakres ode-

słania do rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej w sprawie podstawowych przepisów porządkowych związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa i ochrony lotów oraz porządku na lotnisku.

- Wprowadzenie podstawy prawnej, umożliwiającej zatrzymanemu, niezależnie od dalszych losów postępowania przygotowawczego, dostęp do akt sprawy w odpowiednim dla przesłanek zatrzymania zakresie, w celu umożliwienia korzystania z pełni jego praw, w toku weryfikacji zasadności i legalności zatrzymania.
- Postulat wprowadzenia do przepisów postępowania karnego możliwości przedłużenia terminu do wniesienia apelacji w sprawach zawiłych.
- Implementacja do polskiego porządku prawnego dyrektywy nr 2013/48/UE z 22 października 2013 r. Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumienia się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności, a także uzupełniającej dyrektywy nr 2016/1912 z 26 października 2016 r. Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania.
- Postulat zmiany przepisów w zakresie wyłączenia odpowiedzialności karnej osoby, która nie wskaże na żądanie uprawnionego organu, komu powierzyła pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, gdy udzielona w ten sposób informacja mogłaby stanowić dowód w postępowaniu w sprawie o wykroczenie przeciwko niej samej.
- Uwagi RPO do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, przywracającego zasady praworządności i dostosowującego przepisy do przemian technologicznych, kulturowych i aksjologicznych, nowych zjawisk w obszarze przestępczości i negatywnych ocen wobec praktyki stosowania prawa.
- Potrzeba nowelizacji przepisów dotyczących zasad przenoszenia sędziów i asesorów sądowych na inne miejsce służbowe w zakresie 3-letniego ograniczenia czasowego możliwości składania wniosku do Ministra Sprawiedliwości o przeniesienie na inne miejsce służbowe w sytuacji, gdy wcześniejszy wniosek nie został uwzględniony.
- Postulat uwzględnienia zaleceń Komisji Weneckiej w pracach nad reformą porządkującą status sędziów powołanych w latach 2018–2024 oraz wydanych przez nich orzeczeń.
- Potrzeba niezwłocznego podjęcia prac legislacyjnych w celu zmiany przepisów dotyczących skargi nadzwyczajnej zgodnie z wyrokiem ETPC w sprawie Wałęsa p-ko Polsce z 23 listopada 2023 r. (skarga nr 50849/21).
- Postulat nowelizacji przepisów Prawa o ustroju sądów powszechnych, Prawa o ustroju sądów wojskowych oraz Prawa o ustroju sądów administracyjnych

wprowadzającej obligatoryjny udział środowiska sędziowskiego w procedurze powoływania prezesów i wiceprezesów sądów.

- Rozważenie zmiany przepisów zmierzającej do systemowej regulacji wynagrodzeń biegłych sądowych na poziomie odniesienia do przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.
- Postulat zainicjowania zmian w przepisach zmierzających do uregulowania kwestii kwalifikacji biegłych sądowych w sprawach przestępstw seksualnych.
- Rozważenie zmiany przepisów procesowych w celu stworzenia dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności uprawnienia do otrzymania – na ich wniosek lub innego organu – pomocy adwokata lub radcy prawnego z urzędu we wszelkiego rodzaju sprawach.
- Rozważenie wdrożenia instrumentów prawnych rozwiązujących problem pozostawania w obrocie prawnym dwóch prawomocnych postanowień spadkowych stwierdzających nabycie spadku po tej samej osobie.
- Rozważenie wprowadzenia rozwiązań systemowych pozwalających w sposób automatyczny i jednolity weryfikować autentyczność, integralność i rozliczalność nagrań cyfrowych przekazywanych przez strony jako kopie wraz z dopuszczeniem przyjmowania, jako dowodów w sprawie, plików cyfrowych na nośnikach innych niż płyty CD/DVD, mailem czy przez transfer bezpośrednio na serwer sądu.
- Rozważenie zmian legislacyjnych w celu wyeliminowania problemów związanych z opłatami karnymi za brak obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, którym Zarząd Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego odmówił umorzenia tych opłat lub udzielenia ulgi w ich spłacie.
- Wprowadzenie przepisów umożliwiających pokrzywdzonym w sprawach zakończonych w trybie postępowania mandatowego uzyskanie niezbędnych informacji o sprawcy wykroczenia, które mogłyby posłużyć do uruchomienia drogi sądowej w celu kompensacji szkód powstałych w wyniku popełnienia wykroczenia.
- Rozważenie nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich w zakresie trybu, w jakim następuje umieszczenie danych o konkretnym sprawcy w Rejestrze.
- Wprowadzenie podstawy prawnej do zaskarżenia czynności zatrzymania prawa jazdy przez policjanta.
- Rozważenie podjęcia inicjatywy legislacyjnej wprowadzającej rejestrowanie obrazu oraz dźwięku czynności procesowych podejmowanych w postępowaniu karnym.
- Uwagi RPO do nowelizacji kodeksu karnego w zakresie m.in. progów uzasadniających przepadek auta w sytuacji kierowania pojazdem pod wpływem innych środków psychoaktywnych, działających jak alkohol, obligatoryjności orzekania przepadku pojazdu mechanicznego, czy przepadku równowartości pojazdu.
- Wprowadzenie przepisów zawierających środki prawne, za pomocą których osoby bliskie mogą uzyskać sądowe określenie kontaktów z ubezwłasnowolnio-

nym całkowicie, w sytuacji, gdy opiekun prawny utrudnia bądź uniemożliwia takie kontakty.

- Zaliczenie spraw o ustalenie płci metrykalnej do katalogu spraw pilnych.
- Rozważenie zmian przepisów w zakresie informowania rodziców uczniów pełnoletnich o postępach w nauce oraz uzyskanych przez nich ocenach, w celu lepszej ochrony danych pełnoletnich uczniów i uczennic szkół ponadpodstawowych.
- Nowelizacja przepisów Prawa o ustroju sądów powszechnych, ustawy o KRS, Prawa o prokuraturze, Prawa o adwokaturze, Prawa o notariacie, ustawy o radcach prawnych i ustawy o Prokuraturii Generalnej RP w celu uregulowania zasad udostępniania akt spraw prowadzonych przez kandydatów na stanowisko sędziego Krajowej Radzie Sądownictwa z uwzględnieniem należytych gwarancji ochrony tajemnicy zawodowej.
- Przeprowadzenie zmian legislacyjnych w celu należytej ochrony prywatności i danych osobowych w zakresie gromadzenia i przetwarzania danych wrażliwych w Centralnym Rejestrze Osób Uprawnionych do Wykonywania Zawodu Medycznego.
- Wprowadzenie zmian w przepisach, które uniemożliwiłyby rodzicom z ograniczoną lub odebraną władzą rodzicielską występowanie z wnioskami o dowód osobisty dla dziecka oraz odbieranie tych dokumentów.
- Podjęcie prac legislacyjnych w zakresie przetwarzania danych osobowych przez schroniska dla zwierząt, w przypadku powierzania zwierząt osobom, które nie są zatrudnione w schronisku ani nie są związane ze schroniskiem umową wolontariatu.
- Podjęcie inicjatywy legislacyjnej w celu zmiany katalogu danych osobowych zbieranych przez przewoźników w celu wydania biletu okresowego.
- Potrzeba nowelizacji ustawy o obronie Ojczyzny w zakresie zakazu fotografovania.
- Postulat uregulowania zasad prowadzenia profili organów i urzędów administracji publicznej, a także innych instytucji i organizacji publicznych w portalach społecznościowych.
- Podjęcie działań legislacyjnych w celu dostosowania systemu wsparcia uchodźców z Ukrainy do potrzeb osób należących do grup wrażliwych, w tym osób z niepełnosprawnościami, osób pochodzenia romskiego, osób z problemami zdrowotnymi, w starszym wieku, a także tych, które doświadczyły tortur, przemocy seksualnej lub innych naruszeń prawa międzynarodowego.
- Uwagi RPO do projektu ustawy o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw w zakresie zmian w procedurze legalizacji pobytu cudzoziemców.
- Postulat zmian legislacyjnych w zakresie działalności i nadzoru nad funkcjonowaniem spółek wodnych.
- Podjęcie działań legislacyjnych zmierzających do zapewnienia skutecznej ochrony prawa do strajku, przy poszanowaniu ochrony danych osobowych.

- Potrzeba zmian w ustawie o służbie cywilnej w zakresie zasad naboru na wyższe stanowiska w służbie cywilnej w celu zapewnienia wolnego od jakichkolwiek nacisków i wpływów politycznych wykonywania zadań państwa w urzędach administracji rządowej.
- Podjęcie działań legislacyjnych w celu usunięcia rozbieżności pomiędzy zasadami egzaminu wstępnego na aplikację prokuratorską uzupełniającą a zasadami innych egzaminów wstępnych na aplikację sędziowską lub prokuratorską.
- Rozważenie zmian w przepisach służących umożliwieniu pełnienia zawodowej służby wojskowej osobom z niepełnosprawnościami poprzez umożliwienie podjęcia im studiów wojskowych na wybranych kierunkach w zakresie obowiązkowych testów sprawności fizycznej.
- Rozważenie nowelizacji przepisów prawa wyborczego, która zakładałaby wprowadzenie obowiązku poinformowania obywateli polskich o wykreśleniu ich ze spisu wyborców w związku z otrzymaniem informacji o ujęciu ich na liście wyborców innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej.
- Zmiany w ustawie o petycjach uwzględniające postulaty zgłaszane przez organizacje pozarządowe.
- Rozważenie nowelizacji przepisów w zakresie zabezpieczenia majątkowego w postaci zakazu obciążania i zbywania nieruchomości nałożonego w postępowaniu karnym.
- Nowelizacja przepisów Prawa łowieckiego w taki sposób, aby zapewnić właścicielom nieruchomości w obrębie obwodów łowieckich, na których odbywają się polowania, adekwatną ochronę ich praw majątkowych.
- Postulat nowelizacji przepisów ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa zmierzającej do przedłużenia prawa do świadczenia usług psychologicznych dla psychologów z Ukrainy bez konieczności nostryfikacji dyplomu.
- Wprowadzenie regulacji ustawowej dla określenia wymagań kwalifikacyjnych dla osób ubiegających się o uprawnienie do wykonywania gleboznawczej klasyfikacji gruntów.
- Postulat zmian w ustawie o zawodzie lekarza i ustawie o zawodach pielęgniarstwa i położnej w zakresie procedury otrzymywania przez lekarzy, lekarzy dentystów, pielęgniarstwa i położne uprawnień do wykonywania tych zawodów.
- Rozważenie podjęcia prac legislacyjnych nad projektem ustawy usuwającej nieśpójności i niekonstytucyjne rozwiązania zawarte w przepisach regulujących zasady dostępu do zawodu sędziego, w tym zniesienie zakazu podwójnego obywatelstwa dla sędziów, prokuratorów i asesorów.
- Opinia RPO do projektu ustawy o zawodzie psychologa oraz samorządzie zawodowym psychologów.
- Rozważenie zmiany Karty nauczyciela w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli w kontekście zwrotu potrącanych w okresie zawieszenia na-

uczyciela kwot wynagrodzenia po jego uniewinnieniu.

- Nowelizacja ustawy powodziowej polegająca na przyznaniu prawa do zwolnienia od pracy w celu usuwania skutków powodzi, poza osobom zatrudnionym na podstawie stosunku pracy, również funkcjonariuszom i żołnierzom pozostającym w stosunku służbowym.
- Rozważenie podjęcia prac legislacyjnych dotyczących zawieszania części uzupełniającej renty rolniczej w przypadku, gdy małżonek rencisty przejdzie na emeryturę.
- Nowelizacja ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w celu przywrócenia emerytom urodzonym także w innym roku niż 1953 pełnej podstawy obliczenia emerytury pomniejszonej o kwoty pobranych tzw. emerytur wcześniejszych.
- Postulat przyjęcia Planu dla Chorób Rzadkich na lata 2024–2025.
- Potrzeba wydania przez Ministra Zdrowia rozporządzenia określającego wymagania obowiązujące przy prowadzeniu żywienia zbiorowego w szpitalach.
- Zmiana przepisów w celu rozszerzenia grona osób uprawnionych do wystawiania recept na bezpłatne leki dla osób do ukończenia 18. albo po ukończeniu 65. roku życia o lekarzy psychiatrów.
- Rozważenie podjęcia prac legislacyjnych w celu ograniczenie zjawiska zanieczyszczenia świetlnego.
- Opinia RPO do projektu ustawy o asystencji osobistej osób z niepełnosprawnościami.
- Postulat opracowania i wdrożenia rozwiązań prawnych uwzględniających potrzeby osób z niepełnosprawnościami w kontekście ewakuacji w sytuacji zagrożeń.
- Postulat zainicjowania procesu ratyfikacji protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami.
- Postulat doprecyzowania przepisów ustawy o systemie oświaty w zakresie zasad przyznawania stypendiów w ramach programów stypendialnych tworzonych przez samorządy.
- Postulat weryfikacji kryteriów dochodowych i wysokości świadczeń dla osób i rodzin wymagających osłony socjalnej.
- Wprowadzenie do unormowań określających dostęp do świadczeń rodzinnych, świadczenia wychowawczego i świadczenia „Dobry Start” regulacji umożliwiającej uzyskanie prawa do świadczeń socjalnych przez osoby faktycznie opiekujące się dzieckiem.
- Podjęcie prac legislacyjnych w celu dostosowania przepisów krajowych do prawa unijnego w zakresie sprawności postępowań i wykonywania postanowień sądów o powrocie uprowadzonego dziecka do miejsca stałego pobytu za granicą.
- Potrzeba nowelizacji ustawy o pomocy społecznej w zakresie interwencji kryzysowej.

- Postulat określenia w ustawie o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa sposobu postępowania w stosunku do obywateli Ukrainy umieszczonych w placówkach pieczy zastępczej po osiągnięciu przez nich pełnoletności.
- Wyłączenie możliwości stosowania detencji imigracyjnej wobec małoletnich cudzoziemców bez opieki, wobec których prowadzone jest postępowanie w sprawie zobowiązania ich do powrotu – niezależnie od ich wieku oraz rozważenie stworzenia instytucji kuratora dla takich osób posiadającego rozszerzone kompetencje na wzór reprezentanta dziecka.
- Konieczność uregulowania na nowo w przepisach kwestii domniemania pochodzenia dziecka z małżeństwa po ustaniu lub unieważnieniu tego małżeństwa.
- Potrzeba uregulowania postępowania wykonawczego w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, w szczególności reguł dotyczących praw i obowiązków kuratorów sądowych realizujących orzeczenia sądów, regulujące kontakty rodziców z dzieckiem w obecności kuratora.
- Ratyfikacja Protokołu fakultatywnego do Konwencji o Prawach Dziecka w sprawie procedury składania zawiadomień.
- Potrzeba podjęcia działań systemowych w celu zwiększenia dostępności pieczy zastępczej.
- Uwagi RPO do ustawy z 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (tzw. „ustawa Kamilka”).
- Podjęcie prac legislacyjnych zmierzających do umożliwienia udostępnienia materiałów archiwalnych dla celów naukowych.
- Podjęcie działań legislacyjnych zmierzających do faktycznego wdrożenia przepisów Konwencji z Aarhus dotyczących partycypacji społecznej w ochronie środowiska, w tym m.in. dopuszczenie kwestionowania przed sądem administracyjnym planów urządzenia lasów.
- Uchwalenie przepisów dotyczących uciążliwości zapachowych (immisji odorowych).
- Potrzeba podjęcia prac legislacyjnych w celu usunięcia z porządku prawnego art. 15 zzzr ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacjami kryzysowymi, wykorzystywanego przez spółdzielnie mieszkaniowe jako podstawa podejmowania uchwał przez walne zgromadzenie spółdzielni w drodze zbierania głosów na piśmie.
- Konieczność przedłużenia spoczywającego na gminach obowiązku zapewnienia lokali zamiennych lokatorom, którym właściciele wypowiedzą najem lokalu wymagającego opróżnienia w związku z koniecznością rozbiórki lub remontu budynku.
- Rozważenie wprowadzenia normatywnych uregulowań usprawniających działanie Krajowego Rejestru Zadłużonych, jako narzędzia zgłaszania wierzytelności

przez kredytobiorców frankowych lub wobec pojawienia się masowych roszczeń o charakterze konsumenckim wobec upadłej instytucji finansowej.

- Postulat zmian w prawie, które umożliwiłyby przyznanie statusu osoby represjonowanej z powodów politycznych w rozumieniu ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych osobom, wobec których wydano postanowienie sądu dla nieletnich o zastosowaniu środków wychowawczych.
- Rozważenie zmian w ordynacji podatkowej w zakresie procedury uzyskania prejudykatu potwierdzającego, że ostateczna decyzja podatkowa wydana została z naruszeniem prawa, co jest niezbędne do uzyskania odszkodowania za szkodę wyrządzoną ostateczną decyzją podatkową.
- Postulat wprowadzenia możliwości odwołania się do sądu od postanowienia prokuratora o odmowie dopuszczenia do postępowania karnego pełnomocnika osoby niebędącej stroną.
- Zainicjowanie prac legislacyjnych w celu rozszerzenia podstaw do wznowienia postępowania mandatowego o sytuacje, gdy w związku z nałożeniem grzywny dopuszczono się czynu zabronionego, a istnieje uzasadniona podstawa do przyjęcia, że mogło to mieć wpływ na treść prawomocnego mandatu karnego oraz o sytuacje, gdy po uprawomocnieniu się mandatu karnego ujawnią się nowe fakty lub dowody wskazujące na to, że ukarany nie popełnił czynu.
- Postulat nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego w zakresie umożliwienia stronom zaskarżenia postanowienia sądu o rozpatrzeniu sprawy bez udziału publiczności.
- Potrzeba dostosowania przepisów o podatkach i opłatach lokalnych do wytycznych wynikających z orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w zakresie wprowadzenia nowej definicji legalnej „budowli” na potrzeby określenia przedmiotu podatku od nieruchomości.
- Postulat uchylenia zmian w Kodeksie karnym, które weszły w życie 1 października 2023 r. i obejmują m.in. art. 78 § 3 k.k., w ramach którego wprowadzone zostało wyłączenie korzystania przez skazanego z warunkowego przedterminowego zwolnienia w przypadku kary dożywotniego pozbawienia wolności.
- Rozważenie zmian przepisów procedury karnej w zakresie zwrotu zarobku lub dochodu utraconego z powodu stawiennictwa na wezwanie sądu lub organu prowadzącego postępowanie ze względu na różnicowanie sytuacji pomiędzy uniewinnionym oskarżonym i uniewinnionym obwinionym oraz świadkiem w sprawie o wykroczenie.
- Likwidacja niespójności legislacyjnej w zakresie poszczególnych ustaw regulujących problematykę prokuratorskiej blokady środków na rachunku.
- Konieczność nowelizacji ustawy o kierujących pojazdami w celu wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 13 grudnia 2022 r. (sygn. K 4/21) dotyczącego podstaw wydawania przez starostów decyzji administracyjnych o zatrzymaniu prawa jazdy kierowcom.

- Postulat uchylenia art. 96 ustawy o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 zawieszającego bieg terminu przedawnienia karalności w sprawach dyscyplinarnych nauczycieli.
- Postulat opracowania projektu nowelizacji regulacji normujących procedurę tworzenia i zmian granic gmin, w tym wprowadzenie możliwości zaskarżenia zmiany granic gmin do sądu administracyjnego.
- Rozważenie wprowadzenia zmian w przepisach w zakresie terminu zawitego na wytoczenie powództwa o uznanie spadkobiercy niegodnym dziedziczenia.
- Opinia RPO w sprawie zmiany definicji przestępstw przeciw autonomii seksualnej człowieka.
- Likwidacja luki w przepisach polegającej na braku jednoznacznego określenia, na którym z organów ciąży obowiązek poinformowania Straży Granicznej o uchyleniu przez sąd środka zapobiegawczego w postaci zakazu opuszczania kraju.
- Rozważenie przywrócenia brzmienia art. 79 Kodeksu karnego wykonawczego, regulującego doprowadzenie skazanego do odbycia kary pozbawienia wolności, sprzed nowelizacji, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2023 r.
- Postulat zmian legislacyjnych w zakresie funkcjonowania instytucji tzw. „małego świadka koronnego”.
- Podjęcie prac legislacyjnych, zmierzających do wyeliminowania z porządku prawnego budzących wątpliwości natury konstytucyjnej regulacji w zakresie wymierzania kar pieniężnych nakładanych w ramach nadzoru nad rynkiem finansowym.
- Konieczność podjęcia działań legislacyjnych w zakresie stwierdzania, dokumentowania i rejestrowania zgonów.
- Postulat zmiany Regulaminu Sejmu, Regulaminu Senatu i ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora w zakresie wykluczania parlamentarzystów z posiedzenia Sejmu, Senatu lub komisji parlamentarnych.
- Postulat zmian w ustawie o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka w związku z koniecznością rozszerzenia zakresu stosowania środków ochrony i pomocy na dodatkowe postępowania i osoby uprawnione.
- Postulat nowelizacji przepisów o trybie wypowiedzenia traktatów unijnych w sposób analogiczny do ich ratyfikacji.
- Postulat dostosowania treści przepisów umożliwiających zastąpienie indywidualnych doręczeń w toku postępowania administracyjnego publicznymi ogłoszeniami do aktualnych uwarunkowań społecznych i technologicznych.
- Uwagi RPO do projektu zmiany Kodeksu karnego, który zakłada karalność stosowania przemocy oraz znieważania osób ze względu na niepełnosprawność, wiek, płeć, orientację seksualną i tożsamość płciową.
- Postulat reformy zasad rozliczania składki zdrowotnej przez przedsiębiorców.

- Potrzeba stworzenia ram prawnych dla działalności kantorów internetowych.
- Postulaty zmian przepisów w ustawie o gospodarce opakowaniami i odpadami opakowaniowymi w zakresie funkcjonowania systemu kaucyjnego.
- Postulat uregulowania sytuacji prawnej obywateli w postępowaniu upadłościowym w sprawach konsumentów.
- Postulat kompleksowej nowelizacji ordynacji podatkowej w zakresie m.in. wyeliminowania nieprzedawnialności zobowiązań podatkowych zabezpieczonych hipoteką lub zastawem skarbowym, likwidacji przesłanki zawieszenia biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego w związku z wszczęciem postępowania w sprawie o przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe, czy rozszerzenia zakresu dostępu Rzecznika do akt podatkowych.
- Konieczność reformy podatku od zysków kapitałowych (tzw. podatku Belki).
- Doprecyzowanie przepisów regulujących działalność notariuszy i ich wynagradzanie w zakresie problematyki podatku od towarów i usług w kontekście taksy notarialnej.
- Rozważenie zmian przepisów w zakresie opodatkowania świadczeń na zaspokajanie potrzeb rodziny przy rozdzielności majątkowej małżonków.
- Uwagi RPO do projektu nowelizacji przepisów dotyczących podatków od nieruchomości.
- Postulat wprowadzenia ustawowego obowiązku pouczenia obywatela o warunkach koniecznych do uzyskania zwolnienia w podatku od spadków i darowizn dla osób najbliższych.
- Postulat gruntownej reformy systemu opłat abonamentowych RTV.

**Zestawienie wybranych
zagadnień z punktu widzenia
Konstytucji RP**

1. Zasady ogólne

Art. 30 – Godność osobista

- Badanie liczby osób w kryzysie bezdomności (VI.7217.1.2024)
- Problemy wynikające z blokady na granicy polsko-ukraińskiej i protestu rolników (XI.540.71.2024)
- Zasady kwalifikacji i członkostwa w zajęciach oferowanych przez Kluby „Senior+” (XI.811.1.2023)
- Ochrona praw osób transpłciowych w miejscach detencji (IX.517.1386.2020)
- Przeciwdziałanie zjawisku patostreamingu (II.510.1098.2024)
- Wprowadzenie systemowej asystencji osobistej dla osób z niepełnosprawnościami (XI.7061.5.2023)
- Wykluczenie cyfrowe osób starszych (VII.801.2.2022)
- Zastrzeżenia odnośnie znowelizowanych przepisów ustawy o działalności leczniczej (VII.501.161.2023)
- Kontakty członków rodziny z osobą ubezwłasnowolnioną (IV.7024.22.2018)

Art. 31 – Wolność i dopuszczalne ograniczenia. Zasada proporcjonalności

- Różnicowanie sytuacji kierowców ukaranych mandatem (II.511.276.2023)

Art. 32 ust. 1 – Równość wobec prawa oraz równe traktowanie

- Nierówne traktowanie członków korpusu służby cywilnej w Krajowej Administracji Skarbowej (WZF.7040.6.2023)
- Różnicowanie sytuacji prawnej nauczycieli ze względu na tryb ich zatrudnienia (III.7040.69.2023)
- Nowelizacja ustawy o notariacie (VII.561.15.2023)
- Określenie grup nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych uprawnionych do otrzymania wsparcia sfinansowanego ze środków publicznych (III.7042.5.2022)
- Sprawa opłat za egzamin do Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury (VII.511.66.2019)
- Potrzeba znowelizowania ustawy o komornikach sądowych (VII.510.11.2024)
- Nierówności w przyznawaniu nagród jubileuszowych za 40 lat służby (WZF.7043.30.2024)
- Sprawa dostępu pokrzywdzonego wykroczeniem do danych osobowych jego sprawy (II.510.131.2024)
- Różnicowanie sytuacji kierowców ukaranych mandatem (II.511.276.2023)
- Nadanie statusu osoby represjonowanej nieletnim opozycjonistom w PRL (VII.600.32.2021)

Art. 32. ust. 2 – Zasada niedyskryminacji

- Sytuacja osób starszych w Polsce (XI.503.1.2023)

- Wykluczenie cyfrowe osób starszych (VII.801.2.2022)
- Wyroki ETPC ws. związków jedнопłciowych (XI.504.1.2024)
- Opinia RPO do projektu ustaw o rejestrowanych związkach partnerskich i przepisów wprowadzających ww. ustawę (XI.022.1.2024)
- Dostęp do służby wojskowej osób transpłciowych (XI.801.12.2021)
- Wystąpienia RPO w sprawie Samorządowych Kart Praw Rodzin (XI.505.18.2023)
- Zwrot potrącanych w okresie zawieszenia nauczyciela kwot wynagrodzenia (III.7042.16.2024)
- Nierówne traktowanie funkcjonariuszy Morskiego Oddziału Straży Granicznej (WZF.816.1.2024)

Art. 33. – Równe traktowanie kobiet i mężczyzn

- Nierówne ukształtowanie sytuacji prawnej kobiet i mężczyzn oddających krew (XI.815.43.2021)
- Zasady wypłacania i finansowania rodzicielskiego świadczenia uzupełniającego (III.7067.1.2024)

Art. 34 – Prawo do obywatelstwa polskiego

W 2024 r. nie wpływały do Rzecznika Praw Obywatelskich wnioski wskazujące na naruszenie prawa do obywatelstwa polskiego.

Art. 35 – Prawa mniejszości narodowych i etnicznych

- Sprawa nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości (XI.813.18.2021)
- Organizacja edukacji mniejszości narodowych (XI.816.7.2023)

Art. 36. – Prawo do opieki dyplomatycznej i konsularnej

- Wadliwe funkcjonowanie systemu zapisów na wizyty w konsulatach (VII.534.15.2024)
- Sytuacja humanitarna w Strefie Gazy (VII.531.18.2024)

Art. 37. – Jurysdykcja państwa polskiego

Do Rzecznika wpływały liczne wnioski od obywateli Ukrainy dotyczące stosowania wobec nich przepisów ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. W toku rozpatrywania indywidualnych spraw tych osób Rzecznik kierował liczne wystąpienia do organów Straży Granicznej oraz organów administracji publicznej.

2. Wolności i prawa osobiste

Art. 38 – Prawo do życia

W opinii przedstawionej senackim Komisjom Praw Człowieka i Praworządności dotyczącej prac nad ustawą o zmianie niektórych ustaw w celu usprawnienia działań Sił Zbrojnych RP, Rzecznik zwrócił uwagę, że projektowane przepisy przyznają uprawnienia do użycia broni palnej także w razie konieczności odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na nienaruszalność granicy państwowej przez osobę, która wymusza przekroczenie granicy przy użyciu pojazdu, broni palnej lub innego niebezpiecznego narzędzia. Przewidują one jednocześnie wyłączenie winy funkcjonariuszy Straży Granicznej, Policji oraz żołnierzy Sił Zbrojnych za naruszenie zasad użycia broni palnej, jeżeli okoliczności wymagają natychmiastowego działania. W ocenie Rzecznika w tym zakresie projektowane przepisy nie spełniają wymogu proporcjonalności i w sposób nadmierny ingerują w gwarantowaną każdemu (a więc też cudzoziemcom) prawną ochronę życia. (II.510.716.2024)

Art. 39 – Zakaz eksperymentów naukowych

Rzecznik Praw Obywatelskich nie otrzymywał skarg wskazujących na możliwość naruszenia przewidzianego w art. 39 Konstytucji zakazu eksperymentów naukowych na osobie ludzkiej.

Art. 40 – Zakaz tortur, niehumanitarnego i poniżającego traktowania

- Wprowadzenie do ustawodawstwa krajowego przestępstwa tortur (KMP.570.3.2018)
- Tłumaczenie i rozpowszechnienie treści Protokołu Sтамburskiego, Reguł z Bangkoku oraz Zasad Mendeza (KMP.571.6.2024; KMP.571.4.2024; KMP.570.8.2021)
- Konieczność zmiany sposobu dokumentowania obrażeń osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych (KMP.571.12.2024)
- Program pilotażowy dotyczący korzystania z przenośnych aparatów telefonicznych w celach mieszkalnych (KMP.571.23.2024)
- Funkcjonowanie więziennej ochrony zdrowia (KMP.571.24.2024)
- Traktowanie cudzoziemców podlegających przymusowemu powrotowi do państw trzecich (KMP.572.5.2018)
- Realizowanie uprawnień przez przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur przy wejściu do jednostek penitencjarnych celem przeprowadzenia wizytacji (KMP.571.21.2024)
- Stosowanie środków przymusu bezpośredniego przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej (II.519.1506.2021)

Art. 41 ust. 1 – Nietykalność osobista i wolność osobista

- Praktyki stosowania oraz przedłużania przez sądy tymczasowego aresztowania (II.510.1292.2015)
- Konieczność modyfikacji procedury kontroli osobistej osób ubiegających się o wejście na teren jednostek penitencjarnych w celu uczestniczenia w widzeniu z osobą pozbawioną wolności (IX.517.790.2023)
- Zasady przeprowadzania kontroli osobistej dzieci udających się na widzenie z rodzicem odbywającym karę pozbawienia wolności (IX.517.508.2024)
- Włączenie do programów szkoleniowych pracowników Służby Więziennej problematyki dotyczącej przemocy seksualnej i przemocy ze względu na płeć (KMP.571.14.2024)
- Konieczność implementacji wyroku Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego ustaw regulujących działania służb mundurowych w zakresie kontroli osobistej (II.519.344.2014)

Art. 41 ust. 2 oraz ust. 3 – Prawa osób zatrzymanych

- Problemy korespondencji obrońcy z osobą tymczasowo aresztowaną (IX.517.1584.2024)
- Dostęp do akt sprawy dla osoby zatrzymanej, której nie postawiono zarzutów, w kontekście możliwości złożenia zażalenia na zatrzymanie (II.511.437.2019)

Art. 41 ust. 4 – Prawo do humanitarnego traktowania

- Zawieranie związków małżeńskich przez osoby pozbawione wolności (IX.517.612.2023)
- Zasady stosowania monitoringu na terenie jednostek penitencjarnych (IX.517.615.2024)
- Stan cel przejściowych w jednostkach penitencjarnych (IX.517.110.2024)
- Warunki pobytu pana Mariusza Kamińskiego w areszcie śledczym (IX.517.110.2024)
- Sprawa ks. Michała O. oraz pań Karoliny K. i Urszuli D. (IX.517.1073.2024, IX.517.1131.2024, II.519.521.2024)
- Systemowe problemy polityki penitencjarnej i propozycje ich rozwiązania (IX.071.3.2023)

Art. 41 ust. 5 – Prawo do odszkodowania za bezprawne pozbawienie wolności

Rzecznik Praw Obywatelskich nie podejmował w 2024 r. działań o charakterze ogólnym dotyczących realizacji prawa do odszkodowania za bezprawne pozbawienie wolności.

Przypomnieć jednak trzeba, że wciąż nie został rozwiązany, wielokrotnie podnoszony w poprzednich latach przez Rzecznika, problem terminu przedawnienia roszczeń odszkodowawczych za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie. Przepisy przewidują roczny termin przedawnienia liczony od daty uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania, w przy-

padku tymczasowego aresztowania liczony od daty uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie, zaś w przypadku zatrzymania liczony od daty zwolnienia. Tymczasem zgodnie z ogólną zasadą prawa cywilnego roszczenia osoby poszkodowanej czynem niedozwolonym przedawniają się z upływem trzech lat od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie zobowiązanej do jej naprawienia. Zdaniem Rzecznika zróżnicowanie terminów przedawnienia w zależności od tego czy szkodliwe działanie władzy publicznej jest oceniane w drodze postępowania karnego, cywilnego bądź administracyjnego ma charakter przypadkowy i wynika wyłącznie z historycznej genezy przepisów procedury karnej.

Art. 42 ust. 1 – *Nullum crimen sine lege*

- Wątpliwości co do zgodności z Konstytucją przepisów Prawa lotniczego (VII.564.38.2017)
- Zbadanie zgodności z Konstytucją przepisu Kodeksu wykroczeń (II.510.876.2024, II.510.944.2024, II.510.1361.2024)

Art. 42 ust. 2 – Prawo do obrony w sprawie karnej

- Dostęp do akt sprawy dla osoby zatrzymanej, której nie postawiono zarzutów, w kontekście możliwości złożenia zażalenia na zatrzymanie (II.511.437.2019)
- Zwrot kosztów ustanowienia obrońcy lekarzowi lub lekarzowi dentyście prawnomocnie uniewinnionemu w postępowaniu dyscyplinarnym (VII.511.8.2017)
- Termin na wniesienie apelacji w obszernych sprawach karnych (II.5150.7.2015)
- Brak implementacji do polskiego porządku prawnego przepisów Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczących prawa do obrony (II.5150.9.2014)

Art. 42 ust. 3 – Zasada domniemania niewinności

- Odpowiedzialność właściciela pojazdu za odmowę wskazania, komu powierzył pojazd (II.510.880.2023, II.510.1260.2024)

Art. 43 – Zakaz przedawnienia

W 2024 r. nie wpływały do Rzecznika Praw Obywatelskich skargi dotyczące materii ujętej w art. 43 Konstytucji.

Art. 44 – Wstrzymanie biegu terminu przedawnienia

Rzecznik Praw Obywatelskich nie prowadził w 2024 r. postępowań w sprawach, w których pojawiałyby się problem wstrzymania biegu przedawnienia w stosunku do przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy publicznych.

Art. 45 – Prawo do sądu

- Status niezależnego sądownictwa
 - Ograniczenia czasowe w przedmiocie przeniesienia sędziów i asesorów na inne miejsce służbowe (VII.510.75.2022)
 - Status sędziów powołanych w latach 2018–2024 na wniosek wadliwie ukształtowanej KRS (VII.510.48.2024)

- Pytanie prawne Sądu Najwyższego do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie uchwały Sądu Najwyższego mającej moc zasady prawnej (VII.510.9.2024)
- Reformy wymiaru sprawiedliwości niezbędne do zapewnienia jego efektywności
 - Konieczność zmiany obecnego kształtu instytucji skargi nadzwyczajnej (IV.511.23.2024)
 - Problem z dostępnością lekarzy sądowych (VII.7014.5.2024)
 - Procedura powoływania i odwoływania prezesów i wiceprezesów sądów (VII.511.15.2024)
 - Konieczność zmiany systemu wynagradzania biegłych sądowych (II.7002.2.2022)
 - Konieczność uregulowania kwestii kwalifikacji biegłych sądowych w sprawach przestępstw seksualnych (II.510.999.2024)
 - Przyznanie osobom z niepełnosprawnością w stopniu znacznym uprawnienia do otrzymania pomocy adwokata lub radcy prawnego z urzędu (IV.5150.1.2024)
- Brak lub ograniczenie drogi sądowej
 - Problem współwystępowania kilku postanowień spadkowych stwierdzających nabycie spadku po tej samej osobie (IV.511.221.2020)
 - Problemy ze skutecznym doręczaniem przesyłek sądowych (VII.501.36.2022)
 - Umożliwienie załączania przez strony w postępowaniu sądowym obrazów cyfrowych oraz filmów na innych nośnikach technicznych niż płyty CD lub DVD (II.510.228.2024)
 - Prawo do sądu w sprawie opłat za brak obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych (V.7000.70.2024)
 - Dostęp pokrzywdzonego wykroczeniem do danych osobowych sprawcy (II.510.131.2024)
 - Zakaz udziału publiczności w rozprawach (VII.613.1.2023)
 - Prawo do drogi sądowej przy kontroli operacyjnej (II.510.86.2024)
 - Brak zażalenia na odmowę zwolnienia od kosztów apelacji w sprawach cywilnych (IV.511.601.2021)
 - Kara dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości warunkowego przedterminowego zwolnienia (II.510.569.2023)
 - Problem dochodzenia praw obywateli wobec wadliwej decyzji podatkowej po upływie terminów przedawnienia (V.511.462.2023)
 - Możliwość odwołania do sądu od odmowy ustanowienia pełnomocnika osoby, która nie jest stroną (II.511.1613.2014)
- Bezpłatna pomoc prawna, rola adwokatów i radców prawnych, koszty
 - Tajemnica zawodowa adwokatów i radców prawnych (VII.561.1.2024)
 - Wysokość wynagrodzenia kuratora reprezentującego dziecko w postępowaniu karnym w przypadku, gdy kuratorem jest adwokat lub radca prawny (IV.7000.157.2023)

- Prawo do rzetelnego procesu
 - Zamieszczanie danych nieletnich sprawców czynów zabronionych w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym (IV.550.1.2019)
 - Zaskarżenie czynności zatrzymania prawa jazdy podjętej przez policjanta (II.510.555.2023)
 - Rejestrowanie obrazu oraz dźwięku czynności procesowych podejmowanych w postępowaniu (II.519.1039.2017)

Art. 46 – Przepadek rzeczy

W 2024 r. Rzecznik kontynuował działania związane z orzekaniem przez sądy w postępowaniu karnym o przepadku samochodu lub jego równowartości. Rzecznik przedstawił Ministrowi Sprawiedliwości szczegółowe uwagi do projektu przepisów prawa karnego, których celem jest m. in. zmiana zasad orzekania przez sądy w tym zakresie. Rzecznik zaaprobował kierunek zmian, dostrzegając jednocześnie wymagające korekty mankamenty poszczególnych rozwiązań. (II.510.429.2024)

Art. 47 – Prawo do ochrony życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia

- Kontakty członków rodziny z dorosłą osobą ubezwłasnowolnioną (IV.7024.22.2018)
- Odbywanie przez osadzonych kary pozbawienia wolności w zakładach karnych położonych daleko od ich miejsca zamieszkania (KMP.571.1.2024)
- Potrzeba uregulowania procedury prawnego uzgodnienia płci metrykalnej (XI.501.8.2024)
- Potwierdzenie tożsamości za pomocą aplikacji mObywatel przy wejściu do jednostek penitencjarnych (IX.517.39.2024)
- Zasady pozyskiwania informacji o osobach pozbawionych wolności (IX.517.523.2024)
- Wątpliwości dotyczące dostępu rodziców do ocen pełnoletnich uczniów (VII.7031.38.2023)
- Dostęp do dokumentacji medycznej leczenia psychiatrycznego na potrzeby postępowania prowadzonego przez ABW (VII.520.20.2018)
- Brak ochrony danych osobowych i tajemnic prawnie chronionych w ramach procedur powoływania sędziów (VII.520.8.2022)
- Ujawnienie danych wrażliwych w Centralnym Rejestrze Osób Uprawnionych do Wykonywania Zawodu Medycznego (VII.501.179.2023)
- Publiczna baza danych z wynikami testów sprawnościowych uczniów (VII.501.151.2023)
- Rejestr umów pracowników jednostek sektora finansów publicznych (VII.520.14.2021)
- Konieczność zmiany przepisów dotyczących wyrobienia dowodu osobistego dla dziecka (IV.7021.65.2016)
- Zasady przechowywania i przetwarzania danych osobowych w policyjnych bazach danych (VII.501.23.2023)
- Odwoływanie prokuratorów z delegacji (VII.519.3.2024)

- Zawieranie związków małżeńskich przez osoby pozbawione wolności (IX.517.612.2023)

Art. 48 – Prawo do wychowania dzieci zgodnie z przekonaniami

W 2024 r. do Rzecznika wpływały skargi związane z projektowanymi przez Ministra Edukacji zmianami związanymi z zasadami organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach. Wśród zarzutów formułowanych przez skarżących pojawiał się też zarzut naruszenia prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Podejmowane w tym zakresie działania przez Rzecznika zostały opisane szerzej jako zagadnienie związane z gwarancjami określonymi w art. 53 Konstytucji. (VII.5600.7.2024)

Art. 49 – Wolność komunikowania się

- Brak ochrony danych osobowych i tajemnic prawnie chronionych w ramach procedur powoływania sędziów (VII.520.8.2022)
- Kontrola operacyjna (Wciąż, z uwagi na niezmieniony stan prawny, aktualne są zastrzeżenia Rzecznika dotyczące zagrożeń dla wolności komunikowania się. Zagrożenia te są wynikiem szeregu przepisów, które dają Policji oraz innym służbom szerokie uprawnienia w zakresie stosowania kontroli operacyjnej oraz pozwalają pobierać w sposób niemal nieograniczony dane telekomunikacyjne, pocztowe i internetowe. Natomiast w dalszym ciągu brak jest efektywnych środków, które umożliwiałyby niezależną kontrolę działalności służb w tym zakresie.)

Art. 50 – Prawo do nienaruszalności mieszkania

W okresie objętym informacją Rzecznik nie podejmował działań o charakterze generalnym dotyczących realizacji konstytucyjnych gwarancji wynikających z art. 50 Konstytucji. Prowadzone natomiast były sprawy indywidualne dotyczące poszczególnych przeszukań mieszkań i pomieszczeń. W trakcie postępowań wyjaśniających Rzecznik zmierzał do ustalenia czy osobom, u których dokonano przeszukania zapewniono również gwarancje procesowe umożliwiające sprawdzenie zgodności tych czynności z obowiązującym prawem.

Art. 51 – Prawo do autonomii informacyjnej

- Wymóg podawania danych osobowych przez wolontariuszy schronisk dla zwierząt (VII.501.65.2024)
- Znowelizowane przepisy ustawy o działalności leczniczej (VII.501.161.2023)
- Zakres danych osobowych zbieranych przez przewoźników w celu wydania biletu okresowego, upoważniającego do przejazdu środkami transportu (VII.501.80.2015)
- Tajemnica zawodowa adwokatów i radców prawnych (VII.561.1.2024)
- Dostęp do dokumentacji medycznej leczenia psychiatrycznego na potrzeby postępowania prowadzonego przez ABW (VII.520.20.2018)
- Ograniczenie udostępniania materiałów archiwalnych (VII.713.1.2023)

Art. 52 – Wolność poruszania się po terytorium RP

W 2024 r. utrzymywany był poprzez wydawanie kolejnych rozporządzeń czasowy zakaz przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi. W związku z tym aktualność zachowuje też stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich, że przepis ustawy o ochronie granicy państwowej przez to, że nie określa maksymalnego terminu, w którym można ustanowić zakaz przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej, jest niezgodny z art. 52 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Przepis ten daje bowiem ministrowi wydającemu rozporządzenie całkowitą swobodę w określaniu czasowych aspektów ograniczenia konstytucyjnej wolności przemieszczania się.

Art. 53 – Wolność sumienia i wyznania

- Zasady organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (VII.5600.7.2024)
- Ustawa o obronie Ojczyzny w kontekście naruszenia konstytucyjnej wolności wyznania (WZF.5601.1.2024)

Art. 54 – Wolność słowa

- Walka z dezinformacją (VII.7033.60.2022)
- Konieczność nowelizacji ustawy o obronie Ojczyzny (II.510.670.2023)
- Ograniczanie wolności wypowiedzi oraz prawa dostępu do informacji publicznej na profilach instytucji publicznych w portalach społecznościowych (VII.564.65.2024)

Art. 55 – Zakaz ekstradycji obywatela polskiego

W 2024 r. we wnioskach kierowanych do Rzecznika nie pojawiały się systemowe problemy dotyczące postępowań ekstradycyjnych. Rzecznik badał natomiast indywidualne sprawy ekstradycyjne pod kątem podstaw do skorzystania w postępowaniu karnym z nadzwyczajnego środka zaskarżenia w postaci kasacji.

Art. 56 – Prawo do azylu oraz status uchodźcy

- Sprawa wsparcia uchodźców wojennych z Ukrainy należących do grup wrażliwych (XI.543.445.2024)
- Nieprawidłowości w postępowaniu z cudzoziemcami zatrzymanymi na polskiej granicy (XI.543.423.2024)
- Przewlekłość postępowań administracyjnych prowadzonych przez wojewodów w sprawach legalizacji pobytu cudzoziemców na terytorium RP (XI.541.31.2021)
- Problemy ze statusem UKR uchodźców wojennych z Ukrainy (XI.541.139.2022)
- Projekt ustawy o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw (XI.541.302.2024)

3. Wolności i prawa polityczne

Art. 57 – Wolność organizowania pokojowych zgromadzeń

W 2024 r. ustał zwiększony napływ spraw wskazujących na możliwość naruszenia przez władzę publiczną wolności zgromadzeń. Wciąż jednak nie został rozwiązany sygnalizowany w poprzednich latach przez Rzecznika problem zagrożeń dla wolności zgromadzeń wynikających z wprowadzenia do systemu prawa zgromadzeń cyklicznych. Bezpośrednim efektem ich uprzywilejowania przez ustawodawcę jest zakaz organizacji w tym samym miejscu i czasie innych zgromadzeń.

Art. 58 – Wolność zrzeszania się

- Nadzór nad funkcjonowaniem spółek wodnych (IV.7200.410.2023)

Art. 59 – Wolności związkowe

- Konieczność zagwarantowania skutecznej ochrony prawa do strajku (VII.611.1.2024)

Art. 60 – Prawo równego dostępu do służby publicznej

- Zasady naboru na wyższe stanowiska w służbie cywilnej (III.7040.9.2016)
- Forma egzaminu wstępnego na aplikację prokuratorską uzupełniającą (VII.561.2.2023)
- Umożliwienie pełnienia służby wojskowej osobom z niepełnosprawnościami (WZF.801.2.2024)
- Procedura naboru do formacji mundurowych (WZF.711.1.2023)
- Zasady postępowania kwalifikacyjnego do Żandarmerii Wojskowej (WZF.7043.50.2021)
- Sprawa opłat za egzamin do Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury (VII.511.66.2019)

Art. 61 ust. 1 – Prawo dostępu do informacji publicznej

- Realizacja obowiązku utrzymywania więzi z mieszkańcami przez radnych samorządowych (V.604.12.2024)

Art. 62 – Prawa wyborcze

- Problemy związane z głosowaniem korespondencyjnym (VII.602.3.2021)
- Dostępność wyborów dla osób z niepełnosprawnościami (VII.602.6.2014)
- Brak możliwości głosowania w wyborach samorządowych przez osoby pozbawione wolności (VII.602.72.2015)
- Przypadki odmowy prawa do głosowania w ostatnich wyborach do Parlamentu Europejskiego (VII.602.76.2024)

Art. 63 – Prawo do petycji, wniosków i skarg

Propozycja zmian w ustawie o petycjach (VII.604.32.2023)

4. Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne

Art. 64 – Prawo do własności

- Zakaz obciążania i zbywania nieruchomości jako zabezpieczenie majątkowe w postępowaniu karnym (II.510.666.2024)
- Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców w drodze dziedziczenia (IV.7000.11.2022)
- Nowelizacja przepisów dotyczących zmiany umowy dzierżawy w czasie jej trwania (IV.7001.6.2024)
- Wycena nieruchomości gruntowych przeznaczonych pod inwestycje według „specustawy drogowej” (IV.7003.36.2024)
- Procedura oszacowania nieruchomości w sądowym postępowaniu egzekucyjnym (IV.512.54.2024)
- Uprawnienia nabywców roszczeń z dekretu warszawskiego (IV.7004.5.2023)
- Nadzór nad funkcjonowaniem spółek wodnych (IV.7200.410.2023)
- Przepisy o ograniczeniu obrotu ziemią rolną (IV.7005.8.2016)
- Zasiedzenie służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu
- Wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków a prawa właściciela (IV.7002.4.2023)
- Zasady organizacji polowań a prawa właścicieli gruntów (VII.7202.11.2021)

Art. 65 ust. 1 – Wolność wyboru i wykonywania zawodu

- Przedłużenie prawa do świadczenia usług psychologicznych dla psychologów z Ukrainy (VII.7014.12.2023)
- Określenie wymagań kwalifikacyjnych dla osób ubiegających się o uprawnienie do wykonywania gleboznawczej klasyfikacji gruntów (IV.7007.50.2014)
- Procedury otrzymywania uprawnień do wykonywania zawodów lekarskich i pielęgniarских (II.510.701.2023)
- Zasady dostępu do zawodu sędziego (VII.711.4.2024)
- Zasady wykonywania zawodu psychologa (VII.7016.2.2024)
- Umożliwienie pełnienia służby wojskowej osobom z niepełnosprawnościami (WZF.801.2.2024)

Art. 65 ust. 2-5 – Prawa pracownicze

- Zwrot potrąconych w okresie zawieszenia nauczyciela kwot wynagrodzenia (III.7042.16.2024)

Art. 66 – Prawo do BHP oraz prawo do urlopu

- Przestrzeganie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy pracowników ochrony zdrowia (III.7044.36.2023)
- Urlop powodziowy funkcjonariuszy służb mundurowych (WZF.7043.215.2024)

Art. 67 – Prawo do zabezpieczenia społecznego

- Zasady zawieszenia renty rolniczej w przypadku prowadzenia działalności rolniczej (III.7060.36.2023)
- Zmiany w ustawie o emeryturach i rentach Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (III.7060.92.2024)
- Brak publikacji wyroku TK dotyczącego obliczania należnego świadczenia emerytalnego (VII.7060.1.2024)
- Zasady wypłaty w przypadku zbiegu świadczeń emerytalno-rentowych, zwanych rentą wdowią (III.7060.717.2024)

Art. 68 ust. 1 – Prawo do ochrony zdrowia

- Konieczność opracowania planu leczenia chorób rzadkich (V.7013.173.2024)
- akość posiłków w szpitalach (V.7013.342.2024)
- Bezpieczeństwo lekowe w kraju (V.7013.375.2024)
- Bezpieczeństwo zdrowotne osób w stanie nietrzeźwości (IX.517.1775.2024, IX.517.15.2025)
- Długotrwałość postępowań prowadzonych w zakresie rozpoznawania i stwierdzania chorób zawodowych (III.7051.1.2024)

Art. 68 ust. 2 – Prawo równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej

- Konieczność zmiany przepisów regulujących wystawianie recept na bezpłatne leki dla osób do 18. i po 65. roku życia (V.7016.92.2023)

Art. 68 ust. 3 Prawo do szczególnej opieki zdrowotnej dla grup wrażliwych

- Koszty pobytu opiekuna w ramach leczenia uzdrowiskowego dzieci, finansowanego ze środków publicznych (V.7010.124.2022)
- Konieczność uwzględniania indywidualnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami w dostępie do świadczeń zdrowotnych (XI.815.64.2022)
- Niewystarczające finansowanie opieki hospicyjnej (V.7010.5.2024)
- Dostęp do świadczeń medycznych związanych z porodem i opieką okołoporodową (V.7010.68.2024)

Art. 68 ust. 4 – Zwalczanie chorób epidemicznych i zapobieganie degradacji środowiska

- Problem zanieczyszczenia środowiska światłem (V.7203.30.2020)

Art. 68 ust. 5 – Rozwój kultury fizycznej

Jeden z tematów wystąpienia Rzecznika skierowanego do Ministra Edukacji stanowiło wyłączenie uczniów z niepełnosprawnościami z zajęć wychowania fizycznego (XI.7036.18.2024)

Art. 69 – Pomoc na rzecz osób z niepełnosprawnościami

- Asystencja osobista dla osób z niepełnosprawnościami (XI.503.4.2016)
- Dostępność biur poselskich i senatorskich (XI.815.52.2023)

- Problemy z finansowaniem środowiskowych domów samopomocy (III.7065.111.2024)
- Przewlekłość procedury przyznawania świadczeń wspierających (BPG.7064.5.2024)
- Przetłumaczenie rekomendacji Komitetu ONZ ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami (XI.811.2.2018)
- Wysokość odpłatności za usługi opiekuńcze (III.7065.398.2024)
- Potrzeba wdrożenia rozwiązań prawnych uwzględniających potrzeby osób z niepełnosprawnościami w kontekście ewakuacji w sytuacji zagrożenia (XI.7050.1.2022)
- Zapewnienie pełnej dostępności dla osób głuchych i niedosłyszących wszelkich komunikatów związanych z klęskami żywiołowymi (XI.815.46.2024)
- Brak ratyfikacji Protokołu Fakultatywnego do Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami (XI.516.1.2015)
- Dostępność wyborów dla osób z niepełnosprawnościami (VII.602.6.2014)
- Sprawa wsparcia uchodźców wojennych z Ukrainy należących do grup wrażliwych (XI.543.445.2024)
- Przyznanie osobom z niepełnosprawnością w stopniu znacznym uprawnienia do otrzymania pomocy adwokata lub radcy prawnego z urzędu (IV.5150.1.2024)
- Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami (XI.7036.18.2024)
- Umożliwienie pełnienia służby wojskowej osobom z niepełnosprawnościami (WZF.801.2.2024)
- Kontakty członków rodziny z dorosłą osobą ubezwłasnowolnioną (IV.7024.22.2018)

Art. 70 ust. 1 – Prawo do nauki

- Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami (XI.7036.18.2024)
- Organizacja edukacji mniejszości narodowych (XI.816.7.2023)

Art. 70 ust. 2 – Bezpłatność nauki

W 2024 r. do Rzecznika nie wpływały skargi wskazujące na naruszenie prawa do bezpłatnej nauki.

Art. 70 ust. 3 – Prawo do szkół prywatnych

Do Rzecznika Praw Obywatelskich w 2024 r. nie wpływały wnioski wskazujące na naruszenie prawa do prowadzenia szkół niepublicznych.

Art. 70 ust. 4 – Równy dostęp do wykształcenia

- Zasady organizacji wolontariatu w szkołach podstawowych (VII.7031.35.2023)
- Ochrona praw osób, które są adresatami programów stypendialnych tworzonych przez samorządy (VII.7031.8.2024)

Art. 70 ust. 5 – Autonomia szkół wyższych

- Zasady powołania kolejnego „pierwszego” rektora publicznej uczelni wyższej (VII.7033.21.2024)

Art. 71 ust. 1 – Dobro rodziny. Wsparcie dla rodzin

- Procedura wydawania zaświadczeń o możliwości zawarcia związku małżeńskiego z cudzoziemcem (VII.511.25.2024)
- Zbyt niska wysokość świadczeń dla osób i rodzin wymagających osłony socjalnej (III.7065.165.2022)
- Problem ze świadczeniem wychowawczym dzieci, dla których po śmierci rodzica do czasu umieszczenia w pieczy zastępczej nie powołano opiekuna (III.7064.112.2024)
- Wykonywanie postanowień sądów o powrocie uprowadzonego dziecka do miejsca stałego pobytu za granicą (IV.7021.75.2024)
- Zasady przyznawania świadczenia pielęgnacyjnego (III.7064.398.2024, III.7064.438.2024)
- Sytuacja podatkowa osób samotnie wychowujących dzieci (V.511.646.2021)
- Opodatkowanie świadczeń na zaspokajanie potrzeb rodziny przy rozdzielności majątkowej małżonków (V.511.521.2023)
- Potrzeba nowelizacji ustawy o pomocy społecznej w zakresie interwencji kryzysowej (III.7065.375.2024)

Art. 72 – Prawa dziecka

- Sytuacja dzieci – uchodźców wojennych z Ukrainy osiągających pełnoletność w pieczy zastępczej (III.554.7.2023)
- Małoletni cudzoziemcy bez opieki, którzy w sposób nieuregulowany przekraczają granicę Polski i Białorusi (XI.543.559.2024)
- Ojcostwo dziecka urodzonego do 300 dni od rozvodu (IV.7020.2.2020)
- Prawa i obowiązki kuratorów sądowych podczas ich udziału w spotkaniach rodzica z dzieckiem (IV.7021.28.2019)
- Brak ratyfikacji Protokołu fakultatywnego do Konwencji o Prawach Dziecka (VII.7021.1.2016)
- Dostępność pieczy zastępczej (III.502.12.2023)
- Uwagi Rzecznika do tzw. ustawy Kamilka (III.502.14.2024)
- Zasady przeprowadzania kontroli osobistej dzieci udających się na widzenie z rodzicem odbywającym karę pozbawienia wolności (IX.517.508.2024)
- Problem ze świadczeniem wychowawczym osieroconych dzieci, dla których do umieszczenia w pieczy zastępczej nie powołano opiekuna (III.7064.112.2024)
- Wykonywanie postanowień sądów o powrocie uprowadzonego dziecka do miejsca stałego pobytu za granicą (IV.7021.75.2024)

Art. 73 – Wolność artystyczna, badań naukowych oraz korzystania z dóbr kultury

- Ograniczenie udostępniania materiałów archiwalnych (VII.713.1.2023)

Art. 74 – Bezpieczeństwo ekologiczne oraz ochrona środowiska

- Konieczność dostosowania polskiego prawa do wymogów Konwencji z Aarhus (V.7202.5.2022)
- Problem niewspółmiernych opłat za odpady komunalne (V.7204.35.2015)

- Obciążanie właścicieli gruntu kosztami utylizacji odpadów porzuconych na ich terenie przez osoby trzecie (V.7203.5.2023)
- Brak przepisów dotyczących uciążliwości zapachowych (immisji odorowych) (V.7203.10.2024)
- Funkcjonowanie systemu kaucyjnego (V.711.2.2024)
- Nadzór nad funkcjonowaniem spółek wodnych (IV.7200.410.2023)

Art. 75 – Polityka mieszkaniowa oraz ochrona praw lokatorów

- Nerozwieszony problem książeczek mieszkaniowych z PRL (IV.7216.25.2023)
- Potrzeba koordynacji działań państwa w przeciwdziałaniu bezdomności (IV.7217.89.2019)
- Praktyka podejmowania uchwał w drodze zbierania głosów członków spółdzielni mieszkaniowych na piśmie (IV.7212.11.2024)
- Zapewnienie lokali socjalnych przez gminę w wypadku konieczności rozbiórki budynku prywatnego (IV.7210.22.2024)

Art. 76 – Ochrona praw konsumentów

- Problemy z overbookingiem w przewozach lotniczych i innych naruszeń praw pasażerów (V.7108.90.2024)
- Sytuacja wierzycieli upadłego Getin Noble Bank S.A. (V.510.119.2023)

5. Środki ochrony praw i wolności

Art. 77 ust. 1 – Odpowiedzialność odszkodowawcza władzy publicznej

- Nadanie statusu osoby represjonowanej nieletnim opozycjonistom w PRL (VII.600.32.2021)

Art. 77 ust. 2 – Prawo do drogi sądowej

- Problem dochodzenia praw obywateli wobec wadliwej decyzji podatkowej po upływie terminów przedawnienia (V.511.462.2023)
- Możliwość odwołania do sądu od odmowy ustanowienia pełnomocnika osoby, która nie jest stroną (II.511.1613.2014)
- Brak możliwości wniesienia skargi do sądu administracyjnego na decyzję w sprawie powołania do obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej oraz odbycia ćwiczeń wojskowych (WZF.511.1.2024)

Art. 78 – Prawo do dwóch instancji

- Umożliwienie wznowienia postępowania mandatowego (II.510.873.2023)
- Brak możliwości zaskarżenia postanowienia sądu w przedmiocie wyłączenia jawności postępowania (VII.510.32.2022)
- Kara dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości warunkowego przedterminowego zwolnienia (II.510.569.2023, II.510.1260.2024)
- Termin na wniesienie apelacji w obszernych sprawach karnych (II.5150.7.2015)

- Opłaty za brak obowiązkowego ubezpieczenia OC (V.7000.70.2024)
- Prawo do drogi sądowej przy kontroli operacyjnej (II.510.86.2024)

Art. 79 ust. 1 – Prawo do skargi konstytucyjnej

W 2024 r. Rzecznik Praw Obywatelskich przystąpił do 7 postępowań przed Trybunałem Konstytucyjnym zainicjowanych wniesieniem skargi konstytucyjnej, wspierając argumentację przedstawianą przez skarżących. Jednak nawet gdyby było to uzasadnione, Rzecznik w postępowaniu ze skargi konstytucyjnej nie może wskazać innych niż powołane przez skarżącego konstytucyjne wzorce kontroli aktu normatywnego. W przypadku nieprawidłowo sporządzonych skarg konstytucyjnych wyklucza to udział Rzecznika w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym.

Art. 80 – Prawo wystąpienia do RPO

W 2024 r. w dalszym ciągu utrzymywał się wysoki poziom wpływu wniosków do Rzecznika Praw Obywatelskich, wpłynęło bowiem 77 925 wniosków (w rekordowym 2023 r. wpłynęło 79 698 wniosków). 2434 wnioski dotyczyły wniesienia skarg nadzwyczajnych od prawomocnego orzeczenia sądowego kończącego postępowanie w sprawie. Rozpatrywanie wniosków o wniesienie skargi nadzwyczajnej, tak jak i wniosków o skorzystanie z innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia w postaci kasacji i skargi kasacyjnej z reguły wymaga badania akt sądowych.

Oprócz rozpatrywania wskazanych powyżej wniosków, pracownicy Biura Rzecznika udzielili także w 2024 r. w formie rozmowy telefonicznej 31 268 porad i informacji oraz przyjęli na bezpośrednie rozmowy 2227 osób.

6. Inne standardy konstytucyjne

Art. 2 – Zasada praworządności

- Rozliczenie nieważnej umowy kredytu (V.510.211.2017)
- Brak precyzyjnej definicji „budowli” dla celów podatkowych (V.511.185.2014)
- Utrudniony dostęp Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur do materiałów audio-video będących w dyspozycji jednostek policji (KMP.570.1.2024)
- Kara dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości warunkowego przedterminowego zwolnienia (II.510.569.2023, II.510.1260.2024)
- Podstawa prawna zwrotu utraconego zarobku dla osoby prawomocnie uniewinnionej od zarzutu popełnienia czynu zabronionego w postaci wykroczenia albo przestępstwa (II.510.665.2023)
- Prokuratorska blokada środków na rachunku bankowym (II.510.170.2023)
- Konieczność nowelizacji ustawy o kierujących pojazdami w celu wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego (V.511.98.2024)
- Konstytucyjność przepisu zawieszającego bieg terminu przedawnienia karalności w sprawach dyscyplinarnych nauczycieli w trakcie epidemii COVID-19 (II.510.350.2024)
- Brak możliwości zaskarżenia zmiany granic gmin do sądu administracyjnego (V.604.3.2024)

- Zasady funkcjonowania instytucji uznania spadkobiercy za niegodnego (IV.511.399.2022)
- Konieczność zmiany przepisów prawnych w zakresie sposobów identyfikacji funkcjonariuszy Policji (KMP.570.12.2020)
- Zmiana definicji przestępstwa zgwałcenia (II.510.277.2024)
- Stosowanie środków zapobiegawczych przez prokuraturę oraz sąd w postępowaniu karnym (II.519.433.2024)
- Nieinformowanie skazanego o planowanym terminie rozpoczęcia wykonywania kary pozbawienia wolności (IX.517.1108.2024)
- Problemy z instytucją tzw. małego świadka koronnego (II.510.981.2018)
- Przepisy regulujące wyłączenia z dzierżaw ziemi rolnej należącej do Skarbu Państwa oraz wysokość wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z państwowych gruntów rolnych (IV.7005.2.2024)
- Konieczność znowelizowania ustaw w sprawie nadzoru nad rynkiem finansowym (V.7106.2.2024)
- Konieczność uregulowania materii stwierdzenia, dokumentowania i rejestrowania zgonów (BPK.519.89.2014)
- Procedura wykluczenia posła lub senatora z obrad (VII.600.10.2022)
- Ustawa o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (II.510.101.2024)
- Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu usprawnienia działań Sił Zbrojnych RP, Policji oraz Straży Granicznej na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa (II.510.716.2024)
- Tryb wypowiedzenia traktatów unijnych oraz zabezpieczenia członkostwa Polski w Unii Europejskiej (VII.516.2.2021)
- Wprowadzenie współczesnych form zawiadamiania stron postępowań administracyjnych (V.564.1.2024)
- Procedura „Niebieskie karty” (XI.518.4.2024)
- Projekt nowelizacji Kodeksu karnego w zakresie przestępstw motywowanych przesłankami dyskryminacyjnymi (II.510.345.2024)
- Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (II.510.1260.2024)
- Odpowiedzialność dyscyplinarna nauczycieli (VII.7037.30.2023)

Art. 22 – Wolność działalności gospodarczej

- Zasady rozliczania składki zdrowotnej przez przedsiębiorców (V.511.767.2022)
- Konieczność stworzenia regulacji prawnej dedykowanej działalności e-kantorów (V.7106.178.2014)
- Funkcjonowanie systemu kaucyjnego (V.711.2.2024)
- Skargi rolników na działanie aplikacji suszowej (VII.7202.9.2024)
- Konieczność uregulowania sytuacji prawnej obywateli w postępowaniu upadłościowym w sprawach konsumentów (V.510.175.2022)

Art. 24 – Ochrona pracy

Przed sądami wciąż prowadzone są z udziałem Rzecznika postępowania w sprawach wygaśnięcia z mocy ustawy stosunków pracy pracowników służby zagranicznej. W części tych spraw sądy kierując się uchwałą Sądu Najwyższego uwzględniły powództwa, uznając tym samym ustawę wygaszającą stosunki pracy za niezgodną z konstytucyjną zasadą ochrony pracy.

W licznych sprawach indywidualnych z zakresu prawa pracy dotyczących naruszenia praw pracowniczych przez pracodawców sektora prywatnego, Rzecznik korzysta natomiast z ustawowego uprawnienia i zwraca się o ich badanie do Państwowej Inspekcji Pracy.

Art. 217 – Zasady nakładania podatków

- Zmiany w Ordynacji podatkowej (V.511.128.2020)
- Podatek od zysków kapitałowych (V.511.719.2022)
- Listy behawioralne wysyłane przez Urzędy Skarbowe podatnikom (V.511.107.2024)
- Doliczanie przez notariuszy podatku od towarów i usług do taksy notarialnej (V.511.612.2020)
- Sytuacja podatkowa osób samotnie wychowujących dzieci (V.511.646.2021)
- Opodatkowanie świadczeń na zaspokajanie potrzeb rodziny przy rozdzielności majątkowej małżonków (V.511.521.2023)
- Problemy opodatkowania nieruchomości (V.511.364.2024)
- Trudności obywateli w skorzystaniu ze zwolnienia w podatku od spadków i darowizn po stracie osoby najbliższej (V.511.526.2024)
- Opodatkowanie podatkiem od nieruchomości wynajmu przez przedsiębiorców lokali przeznaczonych na zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych najemców (V.511.575.2024)
- Opłata abonamentowa za odbiornik radiofoniczny i telewizyjny (V.7220.243.2022)
- Problem niewspółmiernych opłat za odpady komunalne (V.7204.35.2015)

Zestawienie tabel

Tabela 1. Liczba wniosków wpływających do Biura RPO w ostatnich dziesięciu latach (2015–2024) (do Wykresu 1.)

Rok	Sprawy nowe	Wpływ ogółem
2015	27 376	57 627
2016	24 360	52 551
2017	22 800	52 836
2018	25 266	57 546
2019	27 113	59 524
2020	31 100	72 428
2021	25 379	74 279
2022	24 418	75 239
2023	25 212	79 698
2024	26 975	77 925

Tabela 2. Główni adresaci wystąpień i środków zaskarżenia wnoszonych przez Rzecznika (do Wykresu 2.)

Adresat wystąpienia	Liczba
Sąd Najwyższy	171
Ministerstwo Sprawiedliwości	62
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	28
Ministerstwo Zdrowia	22
Ministerstwo Finansów	19
Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	18

Tabela 3. Wystąpienia generalne RPO w 2024 r.

Wystąpienia generalne RPO	Liczba
Wystąpienia problemowe	269
- w tym o podjęcie inicjatywy prawodawczej	144
Zawiadomienia do TK o przystąpieniu do postępowania ze skargi konstytucyjnej	7
Zawiadomienia do TK o przystąpieniu do postępowania w sprawie pytań prawnych	4
Zawiadomienia do TK o przystąpieniu do postępowania w sprawie wniosku	4
Zawiadomienia do SN o przystąpieniu do postępowania w sprawie pytania prawnego	1
Skargi nadzwyczajne do SN	77
Kasacje w sprawach karnych	92
Skargi kasacyjne do NSA	2
Zawiadomienia do NSA o przystąpieniu do postępowania w sprawie pytania prawnego	1
Wnioski do NSA o wykładnię przepisów	1
Skargi do Wojewódzkich Sądów Administracyjnych	8
Przystąpienia do postępowania sądowego	20
Przystąpienia do postępowania administracyjnego	2
Żądania wszczęcia postępowania administracyjnego	5
Żądania wszczęcia postępowania cywilnego	5
Przystąpienia do postępowań przed sądami międzynarodowymi	2
Razem	500

Tabela 4. Problematyka 500 wystąpień o charakterze generalnym i szczególnych środków zaskarżenia w 2024 r. (do Wykresu 3.)

Problematyka wystąpień generalnych	Liczba	%
Prawo karne	129	25,9
Prawo administracyjne i gospodarcze	103	20,6
Prawo konstytucyjne, międzynarodowe i europejskie	87	17,4
Prawo cywilne	65	13,0
Równe traktowanie	44	8,8
Prawo pracy i zabezpieczenie społeczne	26	5,2
Ochrona praw żołnierzy i funkcjonariuszy	23	4,6
Inne	23	4,4

Tabela 5. Rozpatrzone przez Trybunał Konstytucyjny wnioski: o stwierdzenie niezgodności przepisów z Konstytucją, skargi konstytucyjne oraz wnioski i pytania prawne, do których przystąpił Rzecznik z lat 2015–2024 (do Wykresu 4.)

Rok	Uwzględnione	Oddalone	Umorzone	W toku
2015	20	6	16	0
2016	14	9	29	3
2017	9	7	9	1
2018	4	3	3	3
2019	3	3	11	2
2020	4	4	12	7
2021	6	2	7	11
2022	2	0	11	11
2023	1	0	4	20
2024	0	0	0	15

Tabela 6. Wpływ spraw w Biurach Pełnomocników terenowych RPO w 2024 r. (do Wykresu 5.)

BPT	Wpływ ogółem	Sprawy nowe
Wrocław	5290	2031
Gdańsk	3283	1202
Katowice	3225	1216

Tabela 7. Problematyki wiodące spraw w Biurach Pełnomocników Terenowych RPO w 2024 r. (do Wykresu 6.)

Problematyka	Liczba	%
Prawo cywilne	1286	28,9
Równe traktowanie	1271	28,6
Prawo karne	571	12,8
Prawo administracyjne i gospodarcze	544	12,2
Prawo pracy i zabezpieczenie społeczne	326	7,3
Prawo karne wykonawcze	282	6,3
Prawo konstytucyjne, międzynarodowe i europejskie	128	2,9
Ochrona praw żołnierzy i funkcjonariuszy	7	0,2
Krajowy Mechanizm Prewencji	1	0,0
Inne	33	0,8
Razem	4449	100